

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Ю. М. Галіцейська

«РЕСУРСНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ»

(Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів)



Тернопіль, ТНЕУ, 2014

УДК 336.71
ББК 65.262.101-93
Г 15

Автор: Ю. М. Галіцейська

Рецензенти:

- П.О.Нікіфоров* – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича
- Б.М. Андрушків* – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту підприємницької діяльності Тернопільського державного технічного університету ім. Івана Пулюя
- І.Б.Івасів* – д.е.н., професор кафедри банківської справи ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»

Галіцейська Ю.М. Ресурсна політика комерційних банків: навч. посіб. /Ю.М. Галіцейська. – Тернопіль, Астон, 2014.
Г 15

У навчальному посібнику вивчаються теоретичні основи формування ресурсної політики банків та методичні основи її практичної реалізації в сучасних ринкових умовах. Розглядаються теоретичні аспекти структурування та процесу формування банківських ресурсів: власного капіталу, залучених та позичених коштів. Вивчаються проблеми їх формування в сучасних умовах. Окремі теми посібника присвячена плануванню ресурсів комерційних банків на макро- та макрорівнях, а також основним засадам регулювання ресурсів комерційних банків в Україні.

Розраховано на фахівців економіки та фінансів, науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів, студентів, аспірантів і практичних працівників банківських та фінансових установ.

УДК 336.71
ББК 65.262.101-93

*Затверджено Вченою радою ТНЕУ,
проткол № 4 від 29 грудня 2014 р.*

© Ю. М. Галіцейська, 2014,
© ТНЕУ, 2014

ВСТУП

Для забезпечення ефективного функціонування будь-якої банківської установи першочерговим завданням є формування достатніх за обсягом та оптимальних за своїм складом банківських ресурсів, оскільки цей процес перебуває в тісному взаємозв'язку зі здійсненням активних операцій та створює передумови для отримання прибутку, підтримання достатньої ліквідності, формування позитивного іміджу та підвищення довіри з боку суб'єктів ринку.

Потреби економічного розвитку, подолання спаду виробництва та обмеженість фондового ринку обумовлюють підвищений попит на банківські кредити, при чому особливо гостро стоїть проблема формування довгострокових ресурсів, попит на які зростає виходячи із потреб у грошовому забезпеченні інвестиційної діяльності як необхідної умови розширеного відтворення. Важливим аспектом роботи вітчизняних банків є забезпечення довіри з боку домашніх господарств, адже несподіваний і не прорахований відплив депозитних коштів може суттєво й негативно вплинути на ліквідність банківських установ, а також суттєво підірвати можливості банківської системи до кредитування економіки та поставити під сумнів її стабільність. Все це вимагає від банків особливої уваги до проблем формування банківських ресурсів, а саме до розробки і впровадження ресурсної політики, яка б враховувала особливості функціонування та інтереси конкретної банківської установи, банківської системи, економіки країни в цілому з одночасним узгодженням потреб і інтересів вкладників та акціонерів банку.

Враховання вищенаведених тенденцій у діяльності банківських установ є неможливим без відповідного накопичення знань та наукового розуміння питань щодо особливостей формування та реалізації банками своєї ресурсної політики майбутніми фахівцями-економістами. Такі обставини зумовлюють актуальність і практичне значення вивчення дисципліни «Ресурсна політика комерційних банків».

Дисципліна «Ресурсна політика комерційних банків» відноситься до циклу спеціальних наук, які формують професійні навички майбутніх висококваліфікованих фахівців зі спеціальності «Банківська справа» освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр», що розширює можливості майбутніх керівних кадрів банківської системи проводити ефективну стратегію

залучення необхідних ресурсів.

Метою вивчення дисципліни «Ресурсна політика комерційних банків» є вивчення методологічних основ організації банківської справи в частині формування банківських ресурсів, визначення головних засад та умов формування банківського капіталу, розгляд процесу його практичного використання, характеристика взаємовідносин банківських установ та клієнтів, а також НБУ та комерційних банків у сфері грошово-кредитної діяльності, що стосується ресурсної складової банківської діяльності. Дана дисципліна повинна сприяти формуванню професійних навичок та набуття високої кваліфікації фахівців у галузі банківської справи.

Головні завдання дисципліни полягають у вивченні методологічних та методичних питань соціально-економічних процесів, принципів організації та формування ресурсів комерційних банків, методик розрахунку нормативів, пов'язаних із капіталом банку, прийомів статистичного аналізу й подання інформації та набуття навичок їх практичного застосування при проведенні роботи з формування та управління банківськими ресурсами.

Вивчення дисципліни «Ресурсна політика комерційних банків» передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів (економічна теорія, макроекономіка, фінанси, гроші та кредит, центральний банк і грошово-кредитна політика, банківські операції та ін.), цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях та практичних заняттях, самостійної роботи та виконання комплексних практичних індивідуальних завдань.

В результаті вивчення курсу «Ресурсна політика комерційних банків» студенти повинні:

- вивчити організаційні основи формування банками ресурсної політики та теоретичні питання структурування та формування банками власних, залучених і позичених ресурсів;
- розглянути питання планування ресурсів комерційних банків та основні засади регулювання ресурсів комерційних банків;
- вміти розв'язувати задачі у відповідності із наявними вихідними даними;
- здійснювати аналіз та економічну інтерпретацію одержаних результатів та робити обґрунтовані висновки;

- набути навичок практичного використання теоретичних знань у практичній діяльності.

З метою реалізації зазначених завдань у посібнику запропоновано курс лекцій, який охоплює основні теми дисципліни, питання для самоконтролю, тестові завдання, задачі та список рекомендованої літератури з курсу в цілому.

Зазначені матеріали призначені для методичного забезпечення роботи студентів з приводу засвоєння дисципліни «Ресурсна політика комерційних банків». Результати вивчення матеріалів навчального посібника дадуть змогу майбутнім фахівцям з банківської справи орієнтуватися в процесах формування банківських ресурсів, а також застосовувати набуті навички в практичній діяльності кредитних установ.

ТЕМА 1.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ РЕСУРСНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

1.1. Фінансове посередництво, як основа діяльності комерційних банків.

У сучасних умовах розвитку української економіки дуже велику роль відіграє банківська система. На неї покладено розв'язання надзвичайно важливих завдань, передусім це забезпечення економічного зростання в країні. Виконання цього завдання потребує нових підходів до розроблення та реалізації ресурсної політики, головним напрямком якої має стати створення передумов для залучення коштів суб'єктів ринку на банківські рахунки.

Як відомо, з найдавніших часів потреби суспільства змушували людей займатися посередницькою діяльністю, що охоплювала взаємні платежі, пов'язані з обігом монет різної ваги. До наших часів дійшли дані про банкірів, які приймали процентні вклади і надавали позики під забезпечення письмових зобов'язань та під заставу різноманітних цінностей, а також виконували роль порадників і довірених осіб при укладанні угод у різноманітних ситуаціях.

Світова банківська система формувалась еволюційним шляхом упродовж кількох століть. Перші банки виникли у XVI – XVII ст. для здійснення безготівкових розрахунків, а перший акціонерний банк був відкритий у 1694 р. в Англії й отримав від уряду право на випуск банкнот.

Однак лише в XIX ст., з розвитком капіталізму, банки в сучасному їх розумінні набули справжнього піднесення. Вони справді стали інститутами, необхідними для створення вартості та її обігу, для накопичення капіталу, а також для його розподілу між секторами економіки й підприємствами.

Ринкові перетворення в економіці нині привертають посилену увагу до банківської системи, оскільки саме вона забезпечує рух грошових потоків у економіці, акумулює надлишкові грошові ресурси, що утворилися в одних секторах економіки, та скеровує в інші, де є потреба у додаткових коштах.

Банківська система – одна з найважливіших і невід'ємних структур ринкової економіки. Це – сукупність різних за організаційно-правовою формою та спеціалізацією банківських установ, що існують у межах спільної фінансової системи та єдиного грошово-кредитного механізму в певний проміжок часу. Розвиток банків, товарного виробництва й обігу історично відбувався паралельно

і мав щільний взаємозв'язок. При цьому банки як посередники в перерозподілі грошових ресурсів істотно впливають на загальну ефективність виробництва, що може значно прискорити чи стримати економічний розвиток країни; відтак успішність ринкових перетворень в економіці залежить передусім від ефективного розвитку банківської системи, від того, наскільки ефективно спроможні діяти банки.

В Україні побудована дворівнева банківська система, що складається з Національного банку України та інших банків, відносини між банками системи будуються у двох площинах – по вертикалі й по горизонталі, відповідно до положень Закону «Про банки і банківську діяльність» [93]. Перший рівень банківської системи займає Національний банк України, який виконує функції головного регулюючого органу системи, провадить грошово-кредитну політику, що займає провідне місце в регулюванні всієї економіки країни. Важливу роль у забезпеченні функціонування та розвитку банківської системи відіграють банки другого рівня, які є основною складовою банківської системи держави і належать до особливої категорії ділових підприємств, котрі отримали назву фінансових посередників.

У ринкових умовах господарювання роль банків полягає в їх спроможності залучати тимчасово вільні грошові кошти для подальшого розміщення цих коштів та отримання прибутку. При цьому банки забезпечують задоволення потреб суб'єктів економіки в додаткових коштах. Необхідність функціонування ефективного механізму перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів зумовлюється взаємодією суб'єктів ринку. Досягненню оптимальної взаємодії між ними сприяє діяльність фінансових посередників, якими є банки.

Кількість фінансових посередників на ринку та різноманітність фінансових послуг, що вони надають, характеризує ступінь розвитку фінансового ринку. На розвиненому ринку діють багато фінансових посередників, які за невелику плату надають клієнтам широкий спектр фінансових послуг.

Фінансові посередники обслуговують практично весь рух грошових потоків у економіці та створюють базові передумови виробництва, а саме всіх стадій процесу суспільного відтворення – розподілу, обміну й споживання. Фінансовим посередникам належить головна роль у ринковій інфраструктурі, оскільки саме вони є необхідним елементом взаємодії у сфері грошових відносин між суб'єктами ринку і забезпечують відтворювальний процес на макро- та мікрорівнях. При цьому основна частина грошових ресурсів рухається через

установи банків, що обумовлює їх головну роль у системі інститутів фінансового ринку.

Саме на фінансовому ринку відбувається перерозподіл коштів, при якому вони переміщуються від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому кошти спрямовуються, як правило, від тих, хто не може їх ефективно використати, до тих, хто використовує їх продуктивно. Це сприяє не тільки підвищенню продуктивності та ефективності економіки в цілому, а й поліпшенню економічного добробуту кожного в суспільстві [215, с.11].

Розвиток банківської справи історично невід’ємно пов’язаний із розвитком товарного виробництва, при цьому банки як посередники у перерозподілі вільних грошових коштів допомагають підвищити загальний рівень ефективності виробництва.

В Україні через слабкий розвиток фондового ринку саме банки є головними фінансовими посередниками, які спрямовують кошти, вивільнені в процесі господарської діяльності, від кредиторів до позичальників, надаючи їх у тимчасове користування тим суб’єктам економіки, котрі потребують додаткових коштів. При цьому банки створюють нові вимоги та зобов’язання, що своєю чергою стають товаром на фінансовому ринку. Так, приймаючи внески клієнтів, комерційний банк створює нові зобов’язання – депозити, а видаючи позики – нові вимоги до позичальників. Процес створення нових зобов’язань та їх обмін на зобов’язання інших суб’єктів економіки становить сутність фінансового посередництва (рис. 1.1). Найголовніша функція фінансових посередників полягає у створенні оптимального співвідношення між власними активами й пасивами, з одного боку, і потреб своїх клієнтів – з іншого.

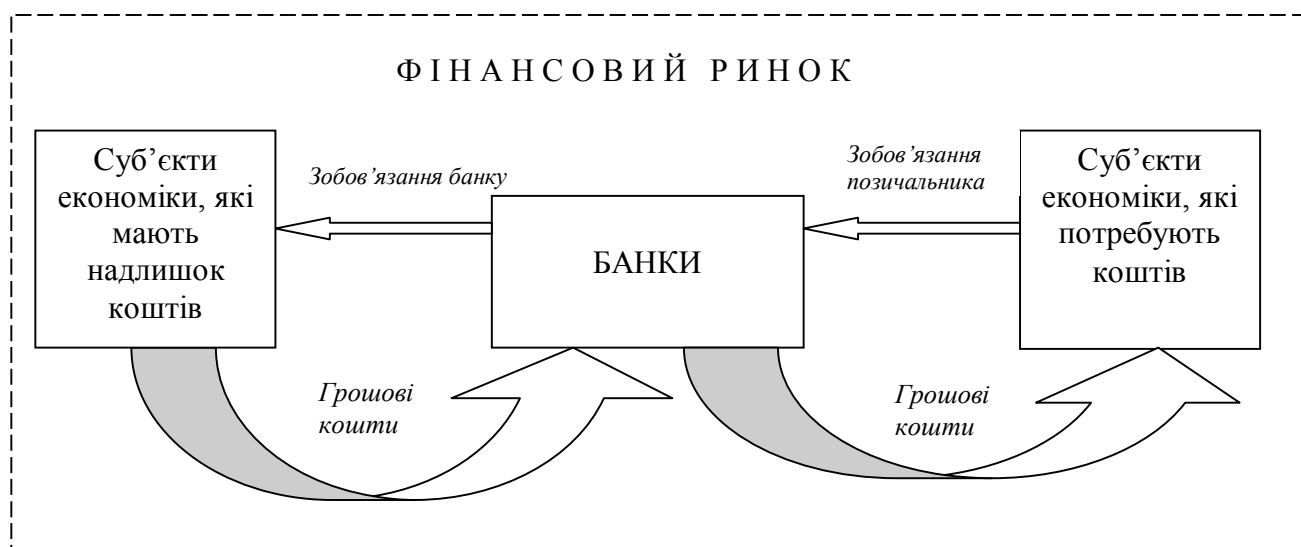


Рис. 1.1. Схема фінансового посередництва банків на фінансовому ринку

В умовах сучасної економіки масштаби фінансового посередництва набувають значних розмірів. Про це свідчить кількість грошових потоків, наявних у господарстві. Своєю чергою, господарство розділене на ряд секторів: домашні господарства, ділові підприємства, державні установи, фінансово-кредитні інституції, зарубіжний сектор.

Господарство країн із ринковою економікою характеризується тим, що сектор домашніх господарств зазвичай є постачальником коштів для інших секторів, які відчують їх нестачу. Позичальниками коштів на фінансовому ринку зазвичай є державний сектор і сектор ділових підприємств, який за умов нормальної економічної кон'юнктури має дефіцит коштів. У залежності від стану платіжного балансу країни за поточними операціями зарубіжний сектор може мати нестачу коштів і виступати їх позичальником або мати надлишок коштів і бажання ці кошти розмістити.

За умов ринкового господарювання загальноекономічна роль банків як основних фінансових посередників визначається їхніми можливостями залучати тимчасово вільні грошові кошти та ефективно розміщувати їх. Саме від спроможності банківської системи акумулювати необхідні ресурси, що забезпечили б потребу суб'єктів господарювання в додаткових грошових коштах, залежать можливість діяльності цих суб'єктів у всіх секторах економіки, а також перспектива подолання спаду української економіки, який відбувся внаслідок світової фінансової кризи та, подальший її розвиток.

На нашу думку, слід розглянути наступні позиції, що відображають роль банків у економіці:

По-перше, банки, як фінансові посередники займають частку фінансового ринку та перерозподіляють позичкові капітали.

По-друге, з огляду на функціональне призначення, банки беруть активну участь у формуванні грошової пропозиції та можуть суттєво впливати на економічне становище загалом.

По-третє, банки надають суб'єктам ринку широкий спектр послуг, що, своєю чергою, також впливає на економічні процеси в суспільстві.

Отже, на нашу думку, розглянуті позиції дають змогу зробити висновок про те, що банки в ринковій економіці є головними фінансовими посередниками, які покликані забезпечувати акумулювання та перерозподіл грошових коштів. Потреба в такому перерозподілі зумовлена необхідністю взаємодії суб'єктів ринку, які мають надлишки тимчасово вільних коштів, та суб'єктами ринку, котрі

потребують додаткових коштів. Такий перерозподіл на практиці реалізують за допомогою фінансових посередників, якими є банки.

Місце банку в економічній системі, його вплив на економічне середовище, в якому банк функціонує найкраще характеризують функції, які він виконує.

Банки в умовах ринкової економіки виконують такі основні функції:

1) фінансового посередництва, яка поєднує акумуляцію грошових ресурсів, трансформаційну роботу банку та розподіл цих ресурсів. При цьому для ефективного виконання цієї функції банки мають насамперед, сформувати відповідну ресурсну базу, забезпечити її стабільність і безпеку для вкладників. Лише після цього залучені ресурси можна трансформувати за термінами, обсягами, простором та ризиками і проводити їх розподіл;

2) посередництва в платежах, економічний зміст якої полягає у виконанні банками операцій із прийняття грошових коштів від клієнтів, їх зберігання, виплата за дорученням клієнтів, зарахування коштів за переказами на відповідні банківські рахунки, здійснення безготівкових розрахунків, виконання розрахункових операцій із пластиковими картками, дорожніми чеками, оплата боргів та ін. Функція посередництва в платежах є необхідною в економіці країни та вигідною, оскільки перераховані операції дуже поширені в економіці ринкового типу, сприяють зменшенню витрат обігу та прискоренню розрахунків;

3) емісійна функція або функція випуску кредитних грошей, яка полягає в забезпеченні господарського обороту належною кількістю платіжних засобів. Банки можуть створювати додаткові платіжні засоби і спрямовувати їх в оборот, збільшуючи пропозицію грошей, або вилучати їх із обороту, зменшуючи пропозицію грошей. Цю функцію виконують як центральні банки, які емітують готівкові та депозитні гроші, так і комерційні банки, котрі емітують депозитні гроші через механізм кредитно-розрахункових операцій та грошово-кредитного мультиплікатора.

У процесі своєї діяльності банки виконують пасивні й активні операції, в результаті яких стають рушієм капіталів, акумулюючи грошові кошти в одних секторах економіки та перерозподіляючи їх в інші – туди, де виникає в них потреба. Через банківську систему відбувається переливання коштів як окремих суб'єктів ринку, так і економіки загалом. Саме ця банківська діяльність і є фінансовим посередництвом.

Акумулювання різних за термінами і сумами грошових ресурсів та перерозподіл їх між суб'єктами ринку відводить банкам надзвичайно важливу

роль у відтворювальному процесі. Банки за допомогою функції фінансового посередництва забезпечують економіку країни необхідними для економічного зростання фінансовими ресурсами. Саме це, з нашої точки зору, дає змогу визначити сутність банківської діяльності через функцію фінансового посередництва.

Функцію фінансового посередництва можна розглядати, як складну функцію, котра поєднує в собі акумуляцію грошових коштів, вивільнених у процесі кругообороту капіталів підприємств та грошових доходів домашніх господарств, трансформаційну діяльність, пов'язану зі зміною (трансформацією) таких якісних характеристик грошових потоків, що проходять через банки, як рівень ризикованості, строковість, обсяги й просторове спрямування та розподіл і перерозподіл акумульованих коштів між суб'єктами ринку.

У рамках функції фінансового посередництва, для найефективнішого її виконання, доцільно розглянути трансформаційну діяльність банків. Можна виділити такі її напрями:

- трансформація ризиків;
- трансформація термінів;
- трансформація обсягів;
- просторова трансформація.



Рис. 1.2. Функція фінансового посередництва та її складові

Діяльність із трансформації ризиків полягає в тому, що, вживаючи

відповідних заходів, банки можуть звести ці ризики для своїх вкладників й акціонерів до мінімуму. До таких заходів належать: диверсифікація активних операцій, створення резервів, диференціація процентних ставок залежно від ризикованості кредитів, страхування депозитів тощо.

Трансформація термінів означає, що, мобілізуючи значні обсяги короткострокових коштів і постійно поповнюючи їх, банки мають змогу частину цих коштів спрямовувати в довгострокові позички та інші довготермінові активи. Така трансформація дає вигоду не тільки банкам, які одержують вищий дохід, а й банківським клієнтам. Позичальники отримують можливість профінансувати свої довготермінові проекти, а кредитори банків – одержати більший дохід за своїми вкладами в банках.

Трансформація обсягів капіталів відбувається тоді, коли завдяки мобілізації великих обсягів дрібних вкладів, банки мають змогу акумулювати великі маси ресурсів для реалізації значних за обсягами проектів. Завдяки банкам ці кошти використовують ефективніше з більшою віддачею.

Діяльність банків із метою просторової трансформації означає, що вони можуть акумулювати ресурси з багатьох регіонів і навіть з інших країн та спрямовувати на фінансування проектів одного регіону, однієї країни, одного об'єкта. Таким чином розсуваються географічні межі грошового ринку, він перетворюється у міжнародний і світовий, що полегшує балансування попиту та пропозиції на грошовому ринку в будь-якому місці світового ринку.

За допомогою функції фінансового посередництва банкам вдається узгодити інтереси власників вільних грошових коштів та позичальників. Одночасно банківська діяльність, як відомо, має давати прибуток і самому банку. За рахунок такого прибутку може відбуватися поповнення власних коштів банку та збільшення ресурсного потенціалу, що дає змогу розширити спектр банківської діяльності й забезпечити подальший розвиток.

У процесі функціонування банки проводять роботу, яка з одного боку спрямована на залучення нових клієнтів для збільшення обсягів надходжень грошових коштів, а з іншого – на визначення найефективніших шляхів розміщення цих коштів.

Таким чином, функція фінансового посередництва є основною, оскільки реалізуючи її, банки забезпечують свою ефективну життєдіяльність та сприяють кругообороту капіталів, водночас забезпечуючи задоволення свого прагнення максимізувати прибуток і задовольняючи інтереси своїх клієнтів через надання

різноманітних банківських послуг. Окрім того, як свідчить досвід, циклічний розвиток банківської системи зумовлює розвиток економіки в цілому.

Отже, ефективне виконання банками функції фінансового посередництва потребує передусім попередньої акумуляції коштів, тобто формування ресурсів, що банки реалізують через розроблення та проведення відповідної політики.

1.2. Поняття ресурсної політики, її основні цілі.

Сучасний розвиток економіки України потребує вирішення теоретичних і практичних питань дослідження проблеми формування стійких ресурсів банків та підтримання ними надійності та ліквідності, оскільки в практичній діяльності установи банків мають забезпечити стійку та ефективну політику, що дає змогу швидко і гнучко реагувати на можливості, які відкриваються в конкретній ситуації, своєчасно передбачати зміни в умовах ринку.

Беззаперечним нині є той факт, що високі темпи економічного зростання в Україні можливі лише за умови достатніх обсягів інвестиційних ресурсів. Ключову роль у нарощенні достатніх обсягів інвестиційного потенціалу виробничого сектору економіки мають відігравати саме банки, оскільки вони є найголовнішими фінансовими посередниками грошового ринку, які, з одного боку, акумулюють, а з іншого – перерозподіляють тимчасово вільні кошти суб'єктів економіки. За таких обставин основним пріоритетом завдання регулювання банківської діяльності має стати стимулювання інвестиційної активності вітчизняних банків.

З іншого боку, впровадження у практику вітчизняних банківських установ новітніх конкурентоспроможних кредитних продуктів та поліпшення якісних характеристик кредитно-розрахункового обслуговування банками клієнтів можливе, насамперед, за умови формування довготермінових ресурсів, а саме шляхом стимулювання залучення коштів, що становлять значну частину грошової маси, яка перебуває поза банками. Це дало б змогу повніше задовольнити потреби клієнтів банку в різноманітних послугах, підвищити якість обслуговування, збільшити зацікавленість фізичних осіб у розміщенні своїх коштів на поточних рахунках у банку і таким чином залучити нових вкладників.

Про важливість залучення банками коштів для кредитування та інвестування свідчать дані таблиці 1.1, із яких видно, що зобов'язання банку на 01. 01. 2014 р. становили 84,9% пасивів, а капітал – лише 15,1%. За останній період спостерігається зниження зобов'язань комерційних банків, а саме від 01.

01. 2012 р. по 01. 01. 2014 р. аналізований показник зменшився на 0,3 відсоткових пункти, що значною мірою обумовлено зниженням довіри вкладників до банківських установ.

Таблиця 1.1

Питома вага зобов'язань у пасивах банків*

Показники	За станом на 01. 01. 2012 р.		Темпи приросту на початок року, %	За станом на 01. 01. 2013 р.		Темпи приросту на початок року, %	За станом на 01. 01. 2014 р.		Темпи приросту на початок року, %
	Сума	%		Сума	%		Сума	%	
Пасиви	1054280	100	111,9	1127192	100	106,9	1278095	100	113,4
Капітал	155487	14,8	112,9	169320	15,0	108,9	192599	15,1	113,8
Зобов'язання	898 793	85,2	111,8	957 872	85,0	106,6	1 024550	84,9	107,0

*Джерело: розрахувала автор за даними [169]

Сучасну українську економіку не можна сповна віднести до економіки ринкової, оскільки вона відрізняється високими економічними, політичними, соціальними ризиками. Ознаками того, що трансформаційні зміни в економіці країни не завершені, є наступні: нестабільність умов господарювання; деформованість економічної структури; відсутність саморегуляції економіки; вплив монополій та інфляції на систему цін; часткова втрата керованості макроекономічними процесами; дефіцит ресурсів; відставання технічного розвитку економіки; низький рівень соціального захисту (пенсії, допомоги у зв'язку з безробіттям, медичне страхування); незадовільний стан освіти та медичного обслуговування; низький рівень ВВП на душу населення. Всі зазначені фактори впливають і на діяльність банківської системи. Соціальна та політична нестабільність, зменшення доходів домашніх господарств, інфляційні процеси справляють негативний вплив на процеси заощадження, а при відсутності заходів щодо їх подолання можуть призвести до розладнання грошового обігу та збільшити масштаби інфляції до гіперрозмірів. Інфляція, що спостерігається впродовж останніх років, неспроможність банківських установ відповідати за своїми зобов'язаннями перед кредиторами призвели до недовіри населення до банківської системи в цілому, а за відсутності довіри, суб'єкти економіки зберігають заощадження в готівковій формі або спрямовують у тіньову сферу, що

значною мірою обумовлює зменшення можливостей формування банками інвестиційних ресурсів, а відтак стримує економічне зростання держави. За таких обставин банківські установи в Україні мають активізувати свою діяльність щодо залучення тимчасово вільних ресурсів суб'єктів ринку.

Здійснення при реформуванні економіки країни трансформаційних змін, що забезпечили б її глибинну структурну перебудову та розвиток, пов'язане передусім із розширенням сфери банківських послуг та підвищенням її частки в структурі суспільного виробництва, а відтак забезпеченням фінансовими ресурсами. Враховуючи те, що банки є специфічними підприємствами, які виконують функції фінансового посередництва, їхня діяльність має спиратися на розроблення й виконання адекватної ресурсної політики.

Ресурсна політика банку – це розроблення і практична реалізація банківською установою системи заходів з управління процесом мобілізації коштів суб'єктів ринку для формування необхідних за обсягами й структурою ресурсів банку та подальші дії щодо їхнього розширення або звуження з метою задоволення інтересів і потреб банку, його власників та кредиторів, а також із урахуванням вимог регулюючих органів.

Оскільки на макроекономічному рівні ціллю банківських установ на чолі з центральним банком країни є підтримання стабільності банківської системи загалом і забезпечення стійкого розвитку економіки, то розглядаючи ресурсну політику з цих позицій, слід відзначити, що цілі ресурсної політики збігаються зі загальними стратегічними цілями банку.

Цілями банківської установи при здійсненні ресурсної політики має стати:

I. Створення вихідних умов для ефективного функціонування банківської установи, а саме:

- 1) формування та нарощення власного капіталу банку;
- 2) формування та поповнення резервного та інших фондів банку;
- 3) залучення ресурсів на внутрішньому і зовнішньому ринку;
- 4) оптимізація депозитного портфеля банку.

Іншими словами, реалізація функції фінансового посередництва в економіці передбачає мобілізацію банками тимчасово вільних грошових коштів економічних агентів із подальшим спрямуванням сформованих ресурсів на задоволення потреб економіки в додаткових капіталах.

У підсумку формування ресурсної політики банку має забезпечити мобілізацію коштів із трьох джерел:

а) формування власних коштів банківської установи, що забезпечили б вихідні умови функціонування банку;

б) залучення коштів на депозитній основі, тобто залишків коштів на поточних рахунках підприємств і організацій усіх форм власності, залишків фондів економічного стимулювання та спеціального призначення клієнтів, що зберігаються в банку на окремих рахунках, кошти, депоновані з метою забезпечення гарантії платежу за різних форм розрахунків, кошти в розрахунках між установами одного комерційного банку, кошти бюджетних і громадських організацій, кошти спеціальних кредитних установ, а також заощадження населення. Ці кошти мають становити основу банківських ресурсів та при ефективному їх розміщенні в активи давати банківській установі прибуток;

в) позичення на міжбанківському ринку або в інших економічних суб'єктів коштів, що мають не персональний характер, купуються на ринку на конкурентній основі за ініціативи банку, мають значні обсяги сум та короткотерміновий характер залучення. Ці ресурси дають банківській установі змогу оперативно задовольняти потребу в грошових коштах, регулювати власну ліквідність. У практичній діяльності досягнення даної цілі означає власне створення банку і завоювання ним певного сегмента фінансового ринку – за допомогою набору депозитних послуг, що задовольняли б вимоги вкладників сформувані, утримувати на достатньому рівні та поповнювати свої ресурси.

II. Дотримання якісних параметрів діяльності банківської установи, а саме:

1) дотримання вимог регулюючих органів;

2) досягнення та підтримання на належному рівні позиції рентабельності, ліквідності, мінімізації ризиків, фінансової стійкості;

3) орієнтування на мінімізацію витрат.

Мова йде про те, що банк функціонує як комерційне підприємство, прагне отримати прибуток, а мобілізація ресурсів потребує певних витрат, отже, задовольняючи свою потребу в додаткових ресурсах, банк має враховувати інтереси вкладників, кредиторів, акціонерів банку через відповідні виплати відсотків і дивідендів, при цьому організувати свою діяльність так, щоби прибуток від розміщення мобілізованих ресурсів перебільшував витрати на їх залучення. З іншого боку, підтримання ліквідності банку має пріоритетне значення, особливо в умовах кризових явищ в економіці, як необхідна умова забезпечення можливості виконання банківською установою всіх своїх платіжних зобов'язань.



Рис. 1.1. Основні цілі ресурсної політики банку

Цілі ресурсної політики банку визначають загальну спрямованість діяльності банківської установи щодо формування ресурсів.

1.3. Механізм практичної реалізації ресурсної політики: її завдання та елементи.

Із точки зору практичної реалізації ресурсну політику можна розглядати, як сукупність:

1. Економічних заходів, що полягають у використанні тих чи інших інструментів і важелів впливу на економічну мотивацію поведінки суб'єктів ринку, які задіяні у формуванні ресурсів банку.

2. Правових заходів, що охоплюють юридичне оформлення правовідносин банку зі суб'єктами ринку, які задіяні у формуванні банківських ресурсів при проведенні банком ресурсної політики.

3. Організаційних заходів, що передбачають конкретну діяльність відповідних підрозділів банківської установи з реалізації ресурсної політики у вигляді підготовки, прийняття та впровадження рішень у сфері формування та нарощування ресурсів.

При розробленні та реалізації політики банку виникає необхідність формулювання конкретних завдань, на вирішення яких спрямовують ресурсну

політику банку.

До основних завдань, що показують конкретну практичну цінність ресурсної політики, найдоцільніше виділити такі, що повинні:

- забезпечувати визначену послідовність дій працівників банку, які відповідають за операції з формування банківських ресурсів. Це – необхідна умова максимально раціональної організації взаємин банківської установи з вкладниками і кредиторами банку;

- сприяти прийняттю правильних рішень щодо можливості збільшення ресурсної бази банку і загального обсягу ресурсів, а також необхідності мобілізації коштів на міжбанківському ринку й адекватно оцінювати рівень ризику за кожною пасивною операцією, що сприятиме стабільності функціонування банку на фінансовому ринку;

- поліпшувати якість сформованого депозитного портфеля відповідно до термінів і обсягів залучених ресурсів;

- враховувати інтереси та потреби клієнтів банку стосовно тих коштів, що вони розмістили і на основі відповідних маркетингових досліджень адекватно реагувати на зміну кон'юнктури фінансового ринку та визначати відповідні пріоритетні напрямки здійснення операцій із залучення ресурсів.

Визначення завдань ресурсної політики дає змогу перейти до процесу її формування, який передбачає структурування за елементами. Склад елементів ресурсної політики обумовлює можливості банку щодо оптимальної організації процесу мобілізації ресурсів і досягнення поставлених цілей банківської діяльності.

В числі ключових елементів ресурсної політики найдоцільніше виділити наступні:

- 1) розподіл функціональних обов'язків керівництва та персоналу банку стосовно повноважень із розроблення ресурсної політики і прийняття конкретних рішень щодо мобілізації тих чи інших ресурсів;

- 2) орієнтація діяльності банківської установи з приводу мобілізації ресурсів на різні сегменти фінансового ринку з урахуванням змін в економіці;

- 3) вихідна документація, що слугує основою для організації взаємин із вкладниками, кредиторами, акціонерами банківської установи;

- 4) граничний рівень витрат, прийнятний для банку в процесі реалізації операцій із мобілізації ресурсів, що визначається відповідним рівнем дохідності активних операцій і досягається за допомогою здійснення процентної політики;

5) напрями організації контролю за діяльністю з мобілізації ресурсів у банківській установі з огляду на дотримання вимог центрального банку.

Визначення основних елементів ресурсної політики може слугувати основою для формування конкретних методологічних засад розроблення такої політики в кожній банківській установі, оскільки дані елементи відображають усі ключові аспекти організації діяльності банку, що їх слід брати до уваги при здійсненні операцій із мобілізації ресурсів.

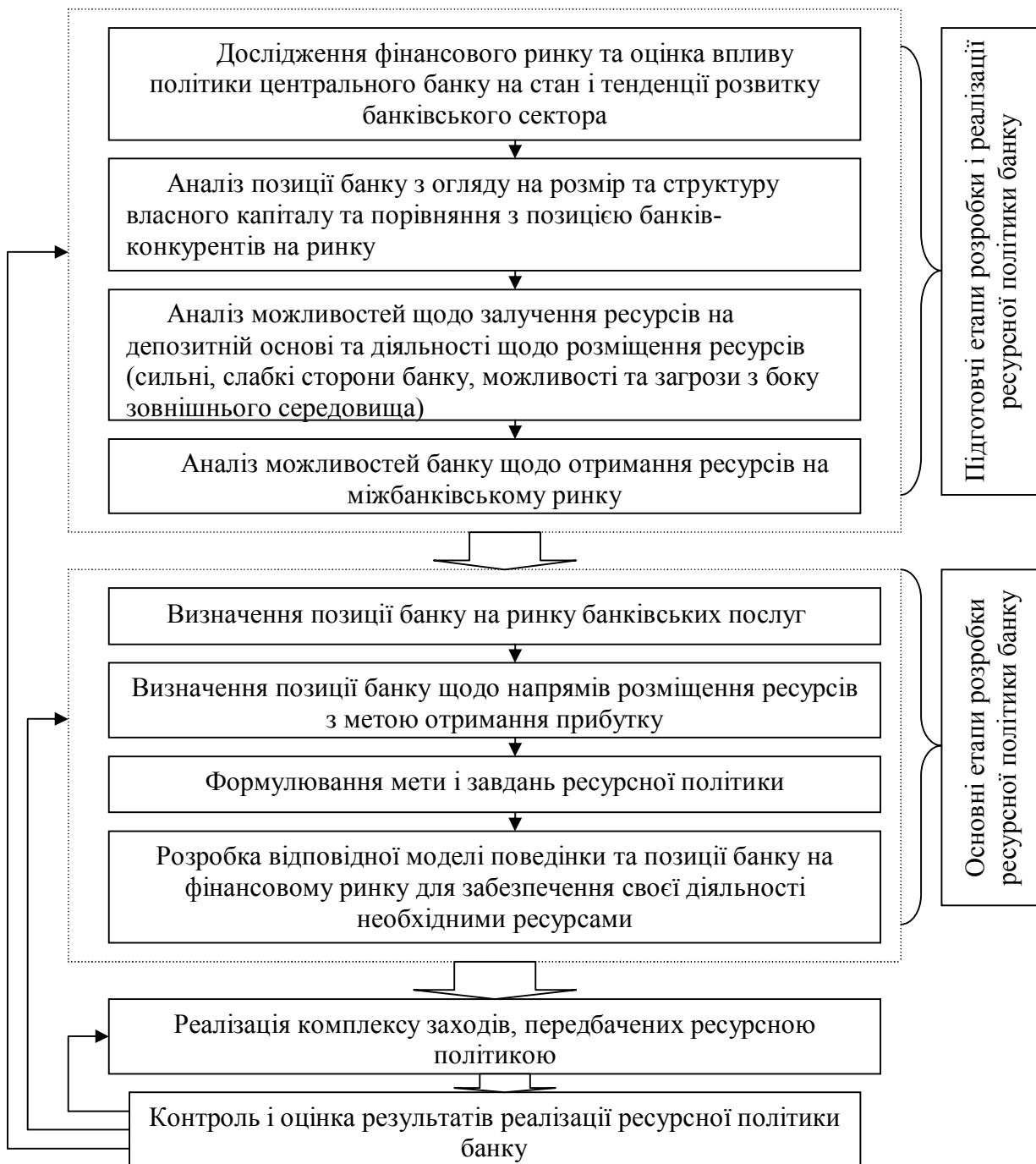


Рис. 1.5. Схема розробки і реалізації ресурсної політики банку*

У практичній діяльності розроблення ресурсної політики має охоплювати, на нашу думку, такі взаємопов'язані між собою напрямки:

по-перше, це формування змісту ресурсної політики,

по-друге, визначення конкретних організаційно-управлінських заходів щодо її реалізації.

У практичній діяльності розроблення ресурсної політики має охоплювати, на нашу думку, такі взаємопов'язані між собою напрямки:

по-перше, це формування змісту ресурсної політики,

по-друге, визначення конкретних організаційно-управлінських заходів щодо її реалізації.

Відправною точкою для цих двох напрямків є цілі й завдання ресурсної політики, а також її основні елементи, які визначають відповідно до загальної мети діяльності банківської установи, що відображається в мінімізації витрат на мобілізацію ресурсів, підтримання ліквідності, а в подальшій діяльності – на дотримання належного рівня прибутковості як основного критерію ефективності функціонування кредитної установи.

1.4. Фактори впливу на формування ресурсної політики комерційних банків

Особливістю формування банківських ресурсів є те, що їх нарощення не завжди може бути здійснено відповідно до бажань і потреб банківської установи, оскільки прийняття рішення про величину і час мобілізації ресурсів має певні межі. Існують фактори, які обмежують дії банку щодо створення ресурсів і певним чином впливають на обсяг та структуру мобілізованих коштів. Необхідність урахування цих факторів пов'язана з вивченням ринкової ситуації на макроекономічному рівні та особливостей діяльності банку на мікрорівні для найадекватнішої оцінки перспектив формування, використання і нарощення власного капіталу банку та залучених і позичених ресурсів.

Такі фактори можна поділити на три групи.

До першої групи відносять фактори, що не піддаються контролю з боку банківської установи. Вплив цих факторів банк не може попередити чи змінити, однак змушений їх враховувати.

Серед таких факторів доцільно виділити наступні:

- 1) загальноекономічна ситуація в країні;
- 2) політична ситуація у країні;

- 3) розвиток банківської системи та рівень конкуренції між банками;
- 4) грошово-кредитна політика, яку здійснює центральний банк країни;
- 5) законодавство країни, що регулює діяльність суб'єктів ринку.

До другої групи відносять фактори, вплив яких на формування ресурсів банківська установа може частково змінити – це поведінка клієнтів, кредиторів, акціонерів банку.

Третя група факторів найбільшою мірою піддається впливу з боку банківської установи, що робить можливим, враховуючи їх вплив, узгодження обсягів та термінів мобілізованих ресурсів згідно з наміченими цілями. Серед цієї групи факторів слід виділити:

- 1) місце розташування банку, його розмір і мережу філій;
- 2) спеціалізацію банківської установи, склад клієнтів;
- 3) рівень кваліфікації персоналу.

Отже, пріоритетні напрямки роботи банківської установи з формування ресурсів визначають у кінцевому підсумку з урахуванням стану ринкового середовища, розвитку секторів економіки та внутрішніх можливостей банку.

1.5 Нормативно-правова база регулювання діяльності банків щодо формування ресурсів

Банківська діяльність являє собою об'єктивно необхідний елементи функціонування суспільства, держави та її громадян. Ефективно функціонуюча банківська система є запорукою динамічного економічного розвитку, оскільки вона акумулює фінансові ресурси та перетворює їх на інвестиції. Також банківська діяльність є невід'ємним елементом міжнародного економічного співробітництва, який безпосередньо забезпечує його фінансовими послугами. Як вже зазначалось, банківську діяльність провадять різноманітні банківські установи другого рівня, які можуть різнитися за організаційно-правовою формою, характером діяльності, спеціалізацією. Також банківську діяльність здійснюють філії та представництва іноземних банків.

Нормативно-правова основа банківської діяльності регулюється широким колом нормативних документів України, що стосується формування та використання ресурсів банків, то таке нормативне регулювання складається з обмеженого кола нормативних актів. Отже нормативні документи, що регулюють склад, структуру і економічну класифікацію банківських ресурсів:

1. **Конституція України.** Закон від 28 червня 1996 року № 254к/96-

ВР (Тлумачення станом на 15.05.2014). Конституція України являє собою сукупність фундаментальних, юридично незаперечних норм, які поширюється на всі без винятку сфери суспільства. Будь-яка конституція встановлює соціально-політичне обличчя держави, фіксує вихідні принципи його функціонування й розвитку, а також сприяє розвитку публічного права. Положення Конституції України забезпечують діяльність банківських установ у частині встановлення правового порядку в Україні.

2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. (Редакція станом на 24.07.2014). Господарський кодекс України встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності (господарювання), яке базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності. Господарським Кодексом регулюються питання формування об'єднань підприємств, що стосується відносин між банками, а також питання ціни й ціноутворення в сфері господарювання, загальні засади відповідальності учасників господарських відносин. Він націлений на забезпечення зростання ділової активності існуючих банків та координує відносини між банківськими установами, а також між банками та їх клієнтами.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. (Редакція станом на 24.07.2014). Цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, а також майновій самостійності їх учасників. Регулюються питання поняття, видів і умов договорів, що є надзвичайно важливим при формуванні банками ресурсів. Загалом Цивільний кодекс України застосовується в сфері функціонування меж здійснення цивільних прав.

4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07 грудня 2000 року № 2121-III (Редакція 02.08.2014). Цей Закон визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банківських установ. Метою цього Закону є правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника. Сферою застосування цього Закону є всебічне забезпечення діяльності банківських установ.

5. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. № 679-XIV (Редакція станом на 11.07.2014). Цей Закон регулює організацію та роботу Національного банку України, визначає його повноваження у сфері регулювання діяльності банків другого рівня банківської системи, межі впливу Національного банку України на можливості залучення комерційними банками ресурсів, регулювання їх обсягів. Також визначає необхідність визначення й регулювання Національним банком України дотримання банками другого рівня основних економічних нормативів банківської діяльності. Цим Законом визначається коло здійснюваних Національним банком операцій в тому числі, тих, що визначають можливість комерційних банків отримати кредити та забезпечити поповнення нестачи ресурсів і підтримати свою ліквідність.

6. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV (Редакція станом на 11.07.2014). Цей Закон визначає умови і порядок випуску цінних паперів, а також регулює посередницьку діяльність в організації обігу цінних паперів. Визначає види цінних паперів, регулює перехід прав на цінні папери та прав за цінними паперами, регулює правові моменти укладання договорів купівлі-продажу цінних паперів та виконання зобов'язань за договорами, визначає професійну діяльність на фондовому ринку. Законом України «Про цінні папери і фондовий ринок» визначаються основи емісії цінних паперів та їх розміщення, що має надзвичайно важливе значення при формуванні банками другого рівня своїх ресурсів за допомогою недепозитних джерел. .

7. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від **05.04.2001 № 2346-III** (Редакція станом на 19.04.2014). Цей Закон визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів в межах України, а також встановлює відповідальність суб'єктів переказу, а також загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, відносини у сфері переказу коштів. Застосування даного нормативного акту відбувається у сфері здійснення переказу коштів банківськими установами.

8. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, схвалена Постановою Правління НБУ №315 від 02.06.2009 р. (Редакція 24.02.2014). Ця методика використовується з метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності.

Методика розроблена відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і стандартів. Вона установлює порядок визначення регулятивного капіталу банку та такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками. Сферою застосування даної методики є регулювання банківської діяльності у частині дотримання економічних нормативів діяльності та формування достатніх за обсягом банківських ресурсів.

Важливого значення при проведенні банківської діяльності набуває необхідність постійного вдосконалення української законодавчої бази у відповідності до вимог сучасності та загальносвітових норм.

ПРАКТИКУМ

Питання для самоконтролю

1. Перерахуйте функції банків. Які вони виконують у ринковій економіці?
2. Охарактеризуйте функцію фінансового посередництва?
3. Охарактеризуйте функцію посередництва у платежах?
4. В чому полягає суть емісійної функції банків?
5. В рамках якої функції банків відбувається їх трансформаційна діяльність?
6. В яких напрямках здійснюється трансформаційна діяльність банків?
7. В чому полягає суть трансформації банківських ризиків?
8. Як банки досягають трансформації термінів ресурсів банківських установ?
9. Поясніть суть трансформації обсягів банківських ресурсів?
10. В чому проявляється суть просторової трансформації ресурсів?
11. Дайте визначення ресурсної політики банків?
12. Назвіть основні цілі ресурсної політики?
13. Яким чином створюються вихідні умови банківської діяльності?
14. Що має забезпечити ресурсна політика у кінцевому підсумку?
15. Яким чином досягається дотримання якісних параметрів діяльності банківської установи?
16. В чому полягає суть економічних заходів ресурсної політики?
17. В чому полягає суть правових заходів ресурсної політики?
18. В чому полягає суть організаційних заходів ресурсної політики?
19. Назвіть основні завдання ресурсної політики?
20. Перерахуйте основні елементи ресурсної політики?
21. На скільки груп можна поділити фактор впливу на формування ресурсної політики?
22. Охарактеризуйте всі групи факторів впливу на ресурсну політику?
23. Назвіть нормативні документи, які регулюють діяльність банків щодо формування ресурсів?

Теми рефератів і питання для обговорення:

1. Дослідити місце і роль банків у економіці як головних фінансових посередників.

2. Функція фінансового посередництва як основа банківської діяльності.
3. Ключові положення вітчизняних нормативних актів, що регулюють діяльність банків та безпосередньо стосуються формування банками ресурсів.
4. Практика форування ресурсів зарубіжними банківськими установами.

Тестові завдання

1. Місце банку в економічній системі обумовлюється:

- а) функціями, які він виконує;
- б) операціями, які він виконує;
- в) нормативними вимогами, які він виконує;
- г) банківською політикою, яку він виконує.

2. Банки в умовах ринкової економіки виконують такі основні функції:

- а) фінансового посередництва, посередництва в платежах, емісійна;
- б) емісійна, контролююча, посередництва в кредиті;
- в) агент уряду, емісійна, фінансового посередництва;
- г) фінансового посередництва, контролююча, емісійна.

3. Забезпечення господарського обороту належною кількістю платіжних засобі – це банківська функція:

- а) агента уряду;
- б) емісійна;
- в) фінансового посередництва;
- г) контролююча.

4. Розроблення і практична реалізація банківською установою системи заходів з управління процесом мобілізації коштів суб'єктів ринку для формування необхідних за обсягами й структурою ресурсів банку – це:

- а) ресурсна політика;
- б) формування ресурсів;
- в) банківська політика;
- г) політика уряду.

5. Цілями банківської установи при здійсненні ресурсної політики є:

- а) створення вихідних умов для ефективного функціонування банку;
- б) дотримання якісних параметрів діяльності банківської установи;

- в) дотримання банком нормативних вимог НБУ;
- г) створення широкої клієнтської бази.

6. Заходи, що полягають у використанні тих чи інших інструментів і важелів впливу на економічну мотивацію поведінки суб'єктів ринку, які задіяні у формуванні ресурсів банку це:

- а) економічні заходи;
- б) правові заходи;
- в) організаційні заходи;
- г) суспільні заходи.

7. Заходи, що охоплюють юридичне оформлення правовідносин банку зі суб'єктами ринку, які задіяні у формуванні банківських ресурсів при проведенні банком ресурсної політики це:

- а) економічні заходи;
- б) правові заходи;
- в) організаційні заходи;
- г) банківські заходи.

8. Заходи, що передбачають конкретну діяльність відповідних підрозділів банківської установи з реалізації ресурсної політики у вигляді підготовки, прийняття та впровадження рішень у сфері формування та нарощування ресурсів це:

- а) економічні заходи;
- б) правові заходи;
- в) організаційні заходи;
- г) банківські заходи.

9. Фактори, які обмежують дії банку щодо створення ресурсів і певним чином впливають на обсяг та структуру мобілізованих коштів це:

- а) загальноекономічна ситуація в країні;
- б) політична ситуація у країні;
- в) місце розташування банку, його розмір і мережу філій;
- г) спеціалізацію банківської установи, склад клієнтів;
- д) всі відповіді вірні.

10. Фактори, які обмежують дії банку щодо створення ресурсів та не піддаються контролю з боку банківської установи:

- а) місце розташування банку, його розмір і мережу філій;
- б) спеціалізацію банківської установи, склад клієнтів;
- в) рівень кваліфікації персоналу;
- г) грошово-кредитна політика, яку здійснює центральний банк країни;
- д) законодавство країни, що регулює діяльність суб'єктів ринку.

11. Фактори, які обмежують дії банку щодо створення ресурсів однак піддаються контролю з боку банківської установи:

- а) місце розташування банку, його розмір і мережу філій;
- б) спеціалізацію банківської установи, склад клієнтів;
- в) політична ситуація у країні;
- г) грошово-кредитна політика, яку здійснює центральний банк країни;
- д) законодавство країни, що регулює діяльність суб'єктів ринку.

Задачі

1. Нвести статистичні дані, проаналізувати та зробити висновки стосовно місця комерційних банків України на внутрішньому фінансовому ринку.

2. Проаналізувати фактори впливу на формування банківських ресурсів, які переважають у вітчизняному економічному середовищі та обґрунтувати висновки.

3. Проаналізувати та порівняти стратегії декількох вітчизняних банків (за вибором студента) щодо формування ресурсів.

ТЕМА 2.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРУКТУРУВАННЯ ТА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ

2.1. Економічно-правова сутність банківських ресурсів.

Із урахуванням того, що особливою функцією, яку виконують банки, є функція фінансового посередництва, її успішне виконання значною мірою визначає спроможність банківської установи залучати вільні грошові кошти суб'єктів ринку.

Формування ресурсів – важлива економічна основа діяльності банківських установ, оскільки здійснення господарських операцій потребує наявності певної суми грошових коштів, тобто ресурсів. Від оптимально сформованих ресурсів комерційних банків залежать важливі показники діяльності кредитних установ – рентабельність та ліквідність.

Ресурси комерційного банку – це сукупність грошових коштів, які перебувають у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій.

I. За способами формування банківські ресурси поділяють на три основні частини:

- 1) власні ресурси банку або власний капітал;
- 2) залучені ресурси;
- 3) позичені ресурси.

Власні ресурси складаються з коштів акціонерів та засновників банку, фондів комерційного банку, утворених при його створенні за рахунок коштів акціонерів, а згодом за рахунок відрахувань від прибутку і за необхідності додаткового випуску акцій. До них належить також нерозподілений прибуток комерційного банку.

Залучені ресурси охоплюють залишки коштів на поточних рахунках підприємств, установ та організацій, вкладів населення, коштів у міжбанківських розрахунках й інших грошових ресурсів.

Позичені кошти банку формуються шляхом отримання кредитів від Національного банку України та інших комерційних банків, а також випуску цінних паперів власного боргу банку. Суть цієї операції полягає у мобілізації комерційними банками коштів, проти видачі кредиторам визначених цінних паперів. (рис.2.1.)

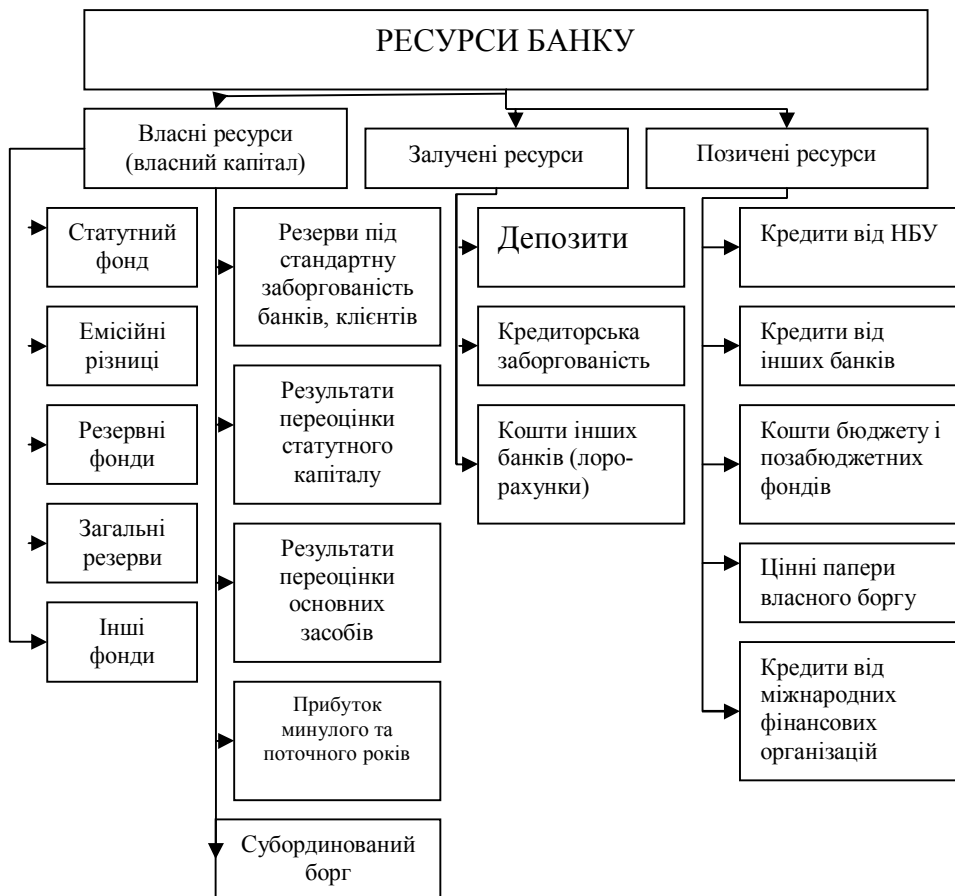


Рис. 2.1. Структура ресурсів комерційного банку

II. Залежно від місця мобілізації банківських ресурсів їх поділяють на:

- 1) мобілізовані самим комерційним банком;
- 2) придбані в інших банків.

На місці комерційними банками мобілізується велика частина ресурсів, наприклад, внески громадян та депозити підприємств і організацій.

Для оперативного задоволення додаткових потреб у коштах комерційні банки залучають ресурси, мобілізовані іншими банками. (рис.2.2.)

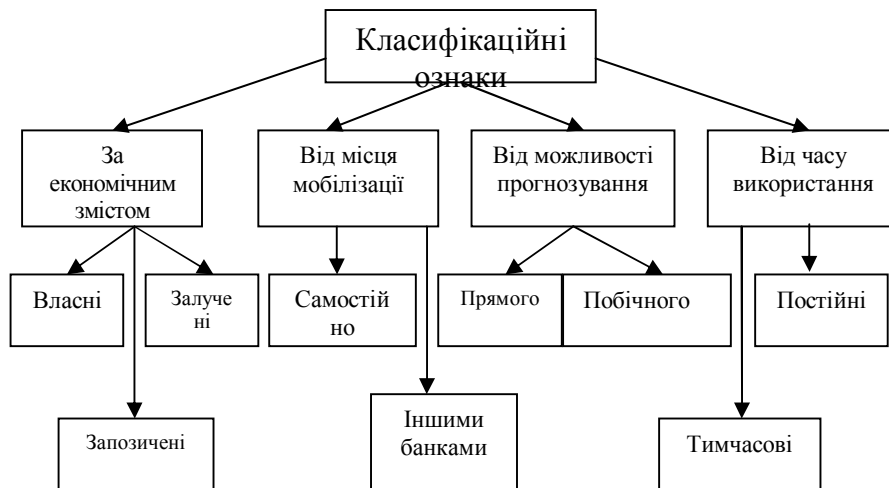


Рис. 2.2. Загальна класифікація банківських ресурсів

III. За можливістю прогнозування обсягу ресурси поділяються на:

- 1) ресурси, що піддаються прямому прогнозуванню;
- 2) ресурси, що піддаються непрямому прогнозуванню.

До ресурсів прямого прогнозування належать фонди банку й нерозподілений прибуток.

Непрямому прогнозуванню підлягають кошти в розрахунках, залишки тимчасово вільних коштів на поточних рахунках підприємств і організацій, деякі інші джерела банківських ресурсів.

IV. Залежно від часу використання банківські ресурси поділяють на:

- 1) постійні;
- 2) тимчасові.

Постійні – це кошти, чия динаміка або оборотність комерційним банком може бути прогнозована й використана для здійснення активних операцій.

Тимчасові банківські ресурси формують кошти, які утворюються періодично в результаті здійснення деяких банківських операцій і динаміку яких важко спрогнозувати.

Можливості комерційних банків у залученні коштів регламентуються Національним банком України. При цьому всі можливі типи залучення коштів зводяться до трьох типів:

- 1) залучення коштів на вклади;
- 2) отримання кредитів;
- 3) здійснення емісії. (рис.2.3.)
- 4)

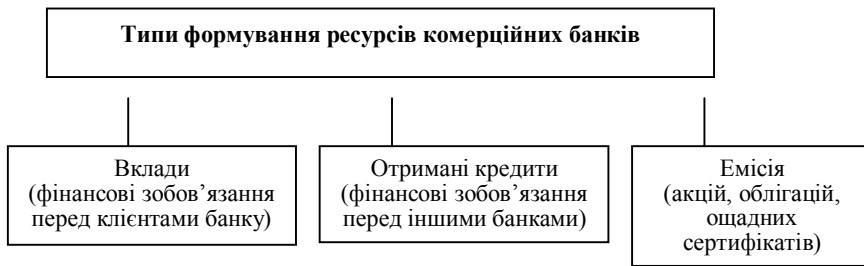


Рис. 2.3. Основні типи формування ресурсів комерційними банками

Адекватно до структури ресурсів типи їхнього формування визначають відповідну діяльність комерційного банку щодо проведення пасивних операцій одним з таких способів:

- емітуючи акції – поповнюється власний капітал у частині статутного фонду;
- залучаючи кошти на вклади – поповнюються залучені ресурси банку;
- випускаючи ощадні сертифікати – збільшуються залучені ресурси;
- отримуючи кредити від інших комерційних банків та Національного банку України – поповнюються позичені ресурси банку;
- емітуючи облігації – збільшуються позичені ресурси банківської установи.

Структура ресурсів окремих комерційних банків є індивідуальною і залежить від ступеня їхньої спеціалізації, особливостей їхньої діяльності, стану ринку кредитних ресурсів та інших факторів.

Так, універсальні комерційні банки, які здійснюють переважно операції з короткострокового кредитування, як основний вид залучених ресурсів використовують короткотермінові депозити, а іпотечні банки, які займаються довгостроковим кредитуванням під заставу нерухомості, мобілізують кошти шляхом випуску та реалізації довгострокових зобов'язань (іпотечних облігацій).

2.2. Власний капітал банку: структура, джерела формування, функції, механізм поповнення.

Формування ресурсів комерційними банками здійснюється практично щодня у процесі їхньої взаємодії з клієнтами за різними видами операцій. При цьому зміна ресурсів відбувається як у бік збільшення, так і зменшення, залежно від того, які операції проводяться. Проте основою для цих операцій, за відсутності

якої неможливо розпочати діяльність банку щодо залучення коштів клієнтів, є формування власного капіталу.

Власний капітал банку – це грошові кошти, внесені акціонерами і засновниками банку з метою забезпечення його економічної самостійності й фінансової стійкості протягом усього періоду діяльності.

Власний капітал банку займає незначну частку в загальному обсязі ресурсів банку – до 10%, що зумовлено специфікою діяльності комерційного банку як установи, яка здійснює мобілізацію тимчасово вільних грошових ресурсів на фінансовому ринку та надає їх у позику. Проте власний капітал має важливе значення для ефективного здійснення банківської діяльності. Він виконує три основні дуже важливі функції:

1) захисна – це функція, яка полягає у страхуванні вкладів і депозитів, що гарантує певний захист інтересів кредиторів комерційного банку у разі його ліквідації або банкрутства;

2) оперативна – це функція, що передбачає можливість використання власного капіталу в період початку функціонування банку, що надає можливість за рахунок власних ресурсів профінансувати придбання основних засобів, оренду приміщення та початок фінансової діяльності;

3) регулююча – це функція, яка визначає розміри капіталу банку при встановленні економічних нормативів регулювання діяльності комерційних банків з боку НБУ і визначенні особливостей функціонування банку.

Залежно від джерел та порядку формування власний капітал комерційного банку поділяється на такі основні частини:

1. Статутний капітал банку – це вартість вкладів акціонерів (засновників, учасників) банку, внесених з метою початку чи подальшої банківської діяльності, а також гарантування інтересів вкладників та кредиторів банку.

Відповідно до ст. 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність» мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність не може бути меншим від 500 млн. грн.

Статутний капітал банку формується відповідно до вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність», законодавства України та установчих документів банку.

Формування і капіталізація банку здійснюються шляхом грошових внесків, крім випадків, передбачених Законом України «Про першочергові заходи щодо

запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» протягом строку його дії. Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти – в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях.

Статутний капітал банку не повинен формуватися з непідтверджених джерел.

Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, до отримання банківської ліцензії та внесення відомостей про неї до Державного реєстру банків, має право витратити кошти, що вносяться засновниками для формування її статутного капіталу, виключно з метою підготовки до здійснення нею банківської діяльності.

Банківська установа, згідно діючого законодавства, не має права без згоди Національного банку України зменшувати розмір регулятивного капіталу нижче від мінімально встановленого рівня, регулятивний капітал банку, своєю чергою, не може бути меншим від статутного капіталу. Ця вимога не поширюється на новостворений банк протягом одного року з дня отримання ним банківської ліцензії.

Використання для формування капіталу банку бюджетних коштів, якщо такі кошти мають інше цільове призначення забороняється.

Для формування статутного фонду банку у формі акціонерного товариства випускаються акції двох видів:

- звичайні акції, власники яких можуть брати участь в управлінні банку й поділяють з ним усі його доходи, збитки та ризики. Власники звичайних акцій не одержують дивіденди у разі, коли банк не отримує прибуток, але ж і збитки не можуть бути більшими, ніж первісна вартість їхніх інвестицій, якщо банк отримує прибуток, дохід може бути значний, тому що розподіл залишку прибутку відбувається тільки між власниками звичайних акцій. У разі ліквідації банку їм нічого не гарантується;

- привілейовані акції, які дають право на отримання фіксованого розміру дивідендів, що не залежать від отриманого прибутку. Власники привілейованих акцій не беруть участь в управлінні комерційним банком, а у разі ліквідації банку власники привілейованих акцій мають переваги порівняно з власниками звичайних акцій.

Перший випуск акцій банку має повністю складатися зі звичайних акцій.

Реєстрація та продаж банком-емітентом першого випуску акцій звільняється від оподаткування податком на операції з цінними паперами. Усі випуски цінних паперів банками типу відкритого (публічного) акціонерного товариства, незалежно від розміру випуску та кількості інвесторів, підлягають державній реєстрації у Міністерстві фінансів України. Мета цієї процедури – підвищити відповідальність банків-емітентів перед покупцем цінних паперів та знизити ризики, пов'язані з фінансовими зловживаннями та махінаціями.

Для реєстрації випуску акцій банк-емітент складає проспект емісії. Проспект емісії – це документ, в якому визначаються відомості про випуск і розміщення цінних паперів. Цей проспект готується засновниками банку (при першій емісії) та правлінням банку (при наступних емісіях). У проспекті емісії повідомляється про банк і його фінансове становище, вміщуються відомості про майбутній випуск цінних паперів. Проспект емісії має бути завірений незалежною аудиторською фірмою.

Банки здійснюють емісію власних акцій відповідно до законодавства України про господарські товариства та цінні папери з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Банківські установи не мають права випускати акції на пред'явника.

Збільшення вже сформованого статутного капіталу банку може відбуватися навіть при наявності збитків у банку, що не є перешкодою для його поповнення.

У разі зменшення загального обсягу депозитів у банківській системі на п'ять і більше відсотків у строк до шести календарних місяців за рішенням Національного банку України запроваджується (скасовується) спрощена процедура реєстрації випуску акцій, погодження Національним банком України змін до статуту банку, державної реєстрації змін до статуту банку.

Відповідно до спрощеної процедури:

1) дата подання рішення про капіталізацію банку та змін до статуту банку до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку вважається датою реєстрації випуску акцій;

2) дата подання змін до статуту банку на погодження Національному банку України та для реєстрації державному реєстратору вважається відповідно датою їх погодження Національним банком України та датою реєстрації державним реєстратором;

3) дата подання документів для реєстрації випуску акцій банку вважається датою реєстрації випуску акцій банку.

Дата подання належних документів до Національного банку України, державного реєстратора, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку визначається за відміткою відповідного державного органу про прийняття документів (реєстраційним індексом).

Антимонопольний комітет України у таких випадках надає висновок та/або дозвіл на концентрацію не пізніше п'яти робочих днів з дня подання банком відповідних документів.

Банки мають право придбавати власні акції або паї з наступним письмовим повідомленням Національного банку України про укладені угоди, яке має бути надіслане протягом 5 робочих днів з дати укладення угод. Банкам не дозволяється придбання власних акцій, якщо це може призвести до падіння регулятивного капіталу нижче за мінімальний рівень.

Про намір банку придбати загальну кількість власних акцій або паїв у розмірі 10% і більше від загальної емісії банк письмово повідомляє Національному банку України за 15 календарних днів до укладення угод. Національний банк України має право заборонити банку купівлю власних акцій або паїв у разі, якщо це може призвести до погіршення фінансового стану банку.

Банк-емітент продає свої акції на первинному ринку безпосередньо або через андеррайтерів. Банку дозволяється виступати посередником для купівлі-продажу власних акцій або паїв.

Згідно зі ст. 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність» юридична або фізична особа, яка має намір набути істотної участі у банку або збільшити її таким чином, що така особа буде прямо та/або опосередковано, самостійно чи спільно з іншими особами володіти 10, 25, 50 та 75 і більше відсотками статутного капіталу банку чи правом голосу акцій (паїв) у статутному капіталі банку та/або незалежно від формального володіння справляти значний вплив на управління або діяльність банку, зобов'язана повідомити про свої наміри цей банк і Національний банк України за три місяці до набуття істотної участі або її збільшення. Ці особи зобов'язані надати Національному банку України разом з повідомленням повний пакет документів, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність» і нормативно-правовими актами Національного банку України. Національний банк України розглядає документи протягом трьох місяців з дня отримання повного пакета відповідних документів.

Національний банк України має право заборонити юридичній або фізичній особі набувати або збільшувати істотну участь у банку, у разі якщо:

1) подано неповний пакет документів, документи містять недостовірну інформацію або не відповідають вимогам законів України чи нормативно-правових актів Національного банку України;

2) ділова репутація особи, а для юридичної особи і членів її виконавчого органу та/або наглядової ради, власників істотної участі у ній та всіх осіб, через яких здійснюватиметься опосередковане володіння та/або контроль істотної участі у банку, не відповідає вимогам щодо її бездоганності, установленим Національним банком України;

3) фінансовий стан юридичної особи та/або майновий стан фізичної особи та всіх осіб, через яких здійснюватиметься опосередковане володіння істотною участю у банку, не відповідають вимогам, встановленим Національним банком України;

4) особа не має власних коштів для набуття або збільшення істотної участі у банку;

5) набуття або збільшення особою істотної участі у банку загрожуватиме інтересам вкладників та інших кредиторів банку або суперечитиме антимонопольному законодавству України;

б) структура власності юридичної особи не відповідає вимогам щодо її прозорості, встановленим Національним банком України.

Банк та кожний власник істотної участі зобов'язані підтримувати норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу банку на рівні, встановленому Національним банком України.

Виплата дивідендів банківською установою здійснюється один раз на рік за підсумками календарного року за рахунок прибутку звітного року, що залишається в розпорядженні банку та проводиться така виплата дивідендів у порядку, передбаченому статутом банку.

2. Резервний капітал – це грошові ресурси, що резервуються банком для забезпечення непередбачених витрат, спеціальних потреб і покриття збитків. Резервний капітал, на відміну від статутного капіталу, формується у процесі подальшої діяльності комерційного банку.

Банки зобов'язані формувати резервний фонд на покриття непередбачених збитків за всіма статтями активів та позабалансовими зобов'язаннями. Розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше, ніж 5% від прибутку банку до досягнення ними 25% розміру регулятивного капіталу банку.

В разі, коли діяльність банку може створювати загрозу інтересам вкладників

та інших кредиторів банку, Національний банк України має право вимагати від банку збільшення розміру резервів щорічних відрахувань до них. Банки зобов'язані формувати інші фонди та резерви на покриття збитків від активів відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України.

Комерційні банки створюють також спеціальні фонди. Ці фонди призначені для соціального та виробничого розвитку, їх формують за рахунок прибутку. Цей прибуток створюється у вигляді залишку прибутку після сплати податків і відрахувань у фонди банку. За його рахунок сплачуються дивіденди, а залишок цього прибутку після виплати дивідендів може бути використаний на збільшення статутного капіталу.

3. Нерозподілений прибуток – це частина чистого прибутку, яка не розподіляється, а утримується банком, як правило, з метою реінвестування в його діяльність. Зазначений прибуток є джерелом власного капіталу внутрішнього походження. Він створюється як залишок чистого прибутку після нарахування дивідендів, відрахувань у загальні резерви, резервний капітал і в інші фонди (резерви), створені відповідно до рішень загальних зборів учасників банку згідно з чинним законодавством.

Українська методика визначення капіталу банку і розрахунку його достатності впливає з рекомендацій Базельського комітету.

Таблиця 2.1

Поділ власного капіталу банку залежно від порядку утворення

Головні елементи власного капіталу	Джерела формування	Механізм поповнення
Статутний (акціонерний) капітал	Емісія власних акцій	Повторний випуск акцій для збільшення статутного фонду
Резервний капітал	Відрахування від прибутку для створення резервного фонду та інших фондів банку (економічного стимулювання, економічного розвитку)	Величина резервного капіталу встановлюється банком самостійно, він не може перевищувати статутний капітал. Використовується для покриття збитків банку. Поновлюється з прибутку
Нерозподілений прибуток	Джерело власного капіталу внутрішнього походження. Утворюється в результаті розподілу прибутку	Поповнюється новими залишками нерозподіленого прибутку в кінці року

Розмір власного капіталу комерційного банку залежить від таких факторів:

- рівня мінімальних вимог Національного банку України до статутного фонду (це мінімальний розмір статутного фонду, який банк повинен мати сплаченим);
- специфіки клієнтури (за значної кількості невеликих вкладників власного капіталу потрібно буде менше, ніж за наявності великих вкладників);
- характеру активних операцій (наявність значного обсягу ризикованих операцій потребує відносно більшого розміру власного капіталу).

2.3. Субординований борг комерційного банку як елемент власного капіталу.

Субординований борг – це звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути вилучені з банку раніше ніж за п'ять років, а у разі банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. Сума субординованого боргу, включеного до капіталу, щорічно зменшується на 20 відсотків від її первинного розміру протягом п'яти останніх років дії договору.

Кошти, залучені на умовах субординованого боргу, можуть включатися до капіталу банку після отримання дозволу Національного банку України в разі їхньої відповідності таким критеріям:

- є незабезпеченими банком, субординованими і повністю сплаченими;
- не можуть бути погашені за ініціативою власника;
- можуть вільно брати участь у покритті збитків без пред'явлення банку вимоги щодо припинення торговельних операцій;
- дозволяють відстрочення обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків, якщо рівень прибутковості не дає змоги банку здійснити такі виплати.

Вимоги щодо залучення субординованого боргу банківськими установами України:

1. Банки мають право залучати субординований борг від юридичних і фізичних осіб як резидентів, так і нерезидентів, які виступають інвесторами банку, в грошовій формі як у національній, так і в іноземній вільно конвертованій валюті та в банківських металах (золото в стандартних та/або мірних зливках із фізичною поставкою до банку) з подальшим урахуванням цих коштів до капіталу банку (капіталу 2-го рівня).

2. Залучення коштів на умовах субординованого боргу з метою їх врахування до додаткового капіталу банку у вигляді позик, кредитів, депозитів юридичних осіб може здійснюватися як шляхом укладення прямих договорів між банком-боржником та інвестором, так і шляхом випуску облігацій банком-боржником .

3. Не допускається заміна облігацій на прямі договори або, навпаки, протягом усього періоду дії угоди про залучення коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банку.

4. Мінімальна сума залучених коштів на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій для врахування цих коштів до капіталу банку становить 100 тис. грн. У разі залучення коштів на умовах субординованого боргу від однієї особи в сумі більше ніж 2 млн. грн. кошти залучаються шляхом укладення прямих договорів.

5. Банк має право залучати субординований борг в іноземній валюті та/або в банківських металах за наявності генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій у частині залучення та розміщення іноземної валюти та/або банківських металів на валютному ринку України та/або залучення та розміщення іноземної валюти та/або банківських металів на міжнародних ринках.

6. У разі залучення коштів на умовах субординованого боргу банк зобов'язаний здійснити ідентифікацію особи, у якої залучає ці кошти, згідно з вимогами законодавства України.

7. У разі залучення коштів на умовах субординованого боргу від нерезидента в іноземній валюті такий договір підлягає обов'язковій реєстрації в Національному банку (відповідно до Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 17.06. 2004 N 270).

Вимоги щодо укладання угоди (депозитного договору) про залучення коштів на умовах субординованого боргу полягають у наступному:

1. Кошти на умовах субординованого боргу залучаються на визначений строк, але не менше ніж п'ять років.

2. В угоді про залучення коштів на умовах субординованого боргу (в умовах випуску облігацій) має бути передбачено, що в разі ліквідації (банкрутства) банку-боржника задоволення вимог інвестора здійснюватиметься після задоволення вимог усіх інших кредиторів.

3. Процентна ставка за субординованим боргом не може перевищувати протягом усього періоду дії угоди (договору) максимальної ставки залучення субординованого боргу, що встановлюється за рішенням Правління НБУ з огляду на економічні умови на ринку банківських послуг та приймається банком на відповідну дату:

а) у разі залучення коштів шляхом укладання прямих договорів - на дату укладання угоди;

б) у разі залучення коштів шляхом випуску облігацій - на дату випуску облігацій.

4. У разі зміни максимальної ставки залучення субординованого боргу НБУ офіційно повідомляє не пізніше ніж за місяць до введення їх у дію.

5. У разі залучення коштів на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій процентна ставка залишається незмінною протягом усього періоду обігу облігацій, визначеного в рішенні про випуск облігацій.

6. Капіталізація процентів за субординованим боргом не допускається.

7. Нарахування процентів за субординованим боргом здійснюється щомісяця згідно з правилами бухгалтерського обліку процентних та комісійних доходів і витрат банків.

8. Авансова сплата процентів за залученими коштами на умовах субординованого боргу не дозволяється, про що зазначається в угоді (договорі).

9. В угоді передбачається призупинення сплати процентів за субординованим боргом з одночасною зміною розміру процентної ставки (на строк призупинення) за ініціативою банку-боржника або за вимогою НБУ до банку-боржника щодо призупинення такої сплати (за рішенням Комісії Національного банку) у разі:

а) невиконання нормативів обов'язкового резервування три звітних періоди поспіль; та/або порушення хоча б одного з нормативів капіталу та/або хоча б одного з нормативів ліквідності (три і більше разів поспіль для економічних нормативів, розрахованих за щоденним і щодакдним розрахунком, та три звітних періоди поспіль для економічних нормативів, розрахованих за формулою середньозваженої величини за місяць); та/або збиткової діяльності протягом останніх трьох місяців; та/або роботи банку в режимі виконання програми фінансового оздоровлення, спрямованої на поліпшення його фінансового стану, крім програми фінансового оздоровлення, розробленої банком у разі надання кредиту (зміни умов кредитного договору) для підтримки ліквідності банку; та/або віднесення банку до категорії проблемного або неплатоспроможного.

б) Розмір зміненої процентної ставки встановлюється на дату прийняття відповідного рішення та не може бути більшим:

- облікової ставки НБУ - у разі залучення коштів у національній валюті;
- ставки LIBOR за дванадцятимісячними міжбанківськими депозитами у відповідній валюті - у разі залучення коштів в іноземній валюті;
- ставки (LIBOR мінус GOFO) для дванадцятимісячного періоду, яка встановлюється Лондонською асоціацією ринку дорогоцінних металів (LBMA), - у разі залучення субординованого боргу в банківських металах.

Така процентна ставка не може бути більшою, ніж процентна ставка, що передбачена в угоді.

Банк має протягом трьох робочих днів надіслати письмове повідомлення територіальному управлінню Національного банку (структурному підрозділу центрального апарату, що безпосередньо здійснює нагляд за діяльністю банку) про призупинення сплати відсотків за субординованим боргом з одночасною зміною розміру процентної ставки (на строк призупинення).

10. На період чинності укладеної угоди (до часу погашення облігації) банк-боржник не має права передавати інвестору (або пов'язаним з ним особам) кошти в будь-якій формі (майно, кредит, будь-які операції з векселями, факторингові послуги, не покриті безумовним забезпеченням гарантії, поруки за кредиторів банку-боржника тощо), крім тих випадків, якщо таке передавання банком-боржником майна або векселів є сплатою процентів за залученими на умовах субординованого боргу коштами та оформлене відповідною угодою.

11. Банки можуть здійснювати розрахункові операції з інвестором (або пов'язаними з ним особами), якщо вони не призводять до кредитування або іншого розміщення коштів у інвестора (або пов'язаних з ним осіб) або до зустрічних вкладень між банком та інвестором (або пов'язаними з ним особами).

12. Кошти, що залучені на умовах субординованого боргу, не можуть бути заставою за кредитами та іншими операціями банку-боржника.

13. Зарахування зустрічних однорідних вимог за угодою про залучення субординованого боргу не допускається.

14. В угоді доцільно передбачити строки (графік) поступового повернення банком коштів, залучених на умовах субординованого боргу, залежно від обсягу залучених коштів.

15. Дострокове погашення субординованого боргу може відбуватися за ініціативою банку-боржника та за згодою інвестора за умови отримання дозволу

Національного банку на дострокове погашення субординованого боргу. У разі пролонгації угоди про залучення коштів на умовах субординованого боргу дія дозволу не продовжується.

Кошти на умовах субординованого боргу банківськими установами можуть залучатися за допомогою емісії облігацій. В такому випадку існують певні умови за яких може відбутися випуск таких облігацій.

1. Облігації, емітовані банком-боржником на умовах субординованого боргу, є цінними паперами, що засвідчують внесення їх власником грошових коштів на визначений період часу, на певних умовах і підтверджують зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цих цінних паперів в передбачений умовами випуску строк з виплатою фіксованого процента, з урахуванням установлених вимог щодо залучення коштів на умовах субординованого боргу.

2. Облігації мають випускатися у бездокументарній формі та бути іменними, строковими і процентними та з обмеженим колом обігу (розміщення облігацій шляхом закритого продажу). Такі облігації мають обслуговуватися в одному з депозитаріїв Національної депозитарної системи. Якщо в умовах випуску облігацій містяться умови щодо їх дострокового погашення емітентом, то Дозвіл не надається.

За закритим продажем розміщення та обіг облігацій здійснюються між юридичними особами, коло яких заздалегідь визначено банком-боржником у рішенні про випуск облігацій. Облігації випускаються під певний договірний процент та на визначений строк, але не менше ніж п'ять років.

3. Юридичні особи можуть придбати облігації за рахунок коштів, що надходять у їх розпорядження тільки після сплати податків та процентів за банківські кредити.

4. Облігації сплачуються в гривнях, а у випадках, передбачених умовами їх випуску, - в іноземній валюті. Незалежно від виду валюти, в якій проведено оплату облігацій, їх номінальну вартість виражають у гривнях.

5. Дохід за облігаціями виплачується відповідно до умов їх випуску.

6. Володіння облігацією, що випущена на умовах субординованого боргу, не дає права на участь в управлінні банком.

7. Облігації на умовах субординованого боргу не можуть бути дисконтними.

8. Облігації на умовах субординованого боргу підлягають обігу на вторинному ринку тільки в межах кола осіб, які заздалегідь визначені банком-боржником у рішенні про випуск облігацій.

2.4. Адекватність власного капіталу: проблеми та шляхи вирішення.

Для обчислення економічних нормативів використовують поняття регулятивного капіталу банку як одного з найважливіших показників діяльності, основним призначення якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, котрі банки беруть на себе у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності.

Національний банк України, враховуючи потреби забезпечення стабільності банківської системи та загальноприйняті в міжнародній практиці принципи і стандарти, визначає мінімальний розмір регулятивного капіталу банку, мінімальне значення та порядок обчислення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу, коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів та коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань банку.

Відповідно до статті 30 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженої постановою Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001 р. регулятивний капітал банку включає:

- 1) основний капітал (капітал 1-го рівня);
- 2) додатковий капітал (капітал 2-го рівня).

Основний капітал вважається незмінним і таким, що не підлягає передаванню, перерозподілу та має повністю покривати поточні збитки.

Основний капітал (капітал 1-го рівня) складається з таких елементів:

- а) статутний капітал;
- б) розкриті резерви, які створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, надбавок до курсу акцій і додаткових внесків акціонерів у статутний капітал, загальний фонд покриття ризиків, що створюється під невизначений ризик при проведенні банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів.

Розкриті резерви включають і інші фонди такої самої якості, які повинні відповідати таким критеріям:

- 1) відрахування до фондів мають здійснюватися з прибутку після оподаткування або з прибутку до оподаткування, скоригованого на всі потенційні податкові зобов'язання;

- 2) фонди і рух коштів до них та з них повинні окремо розкриватись у опублікованих звітах банку;

3) фонди повинні бути у розпорядженні банку для покриття збитків з метою необмеженого і негайного використання у разі появи збитків;

4) збитки не можуть безпосередньо покриватися з фондів, а повинні проводитися через рахунки прибутків і збитків.

Додатковий капітал має менш постійний характер та його розмір піддається змінам. За умови затвердження Національним банком України додатковий капітал може включати:

1) нерозкриті резерви (крім того факту, що такі резерви не відображаються в опублікованому балансі банку, вони повинні мати такі самі якість і природу, як і розкритий капітальний резерв);

2) резерви переоцінки (основні засоби та нереалізована вартість «прихованих» резервів переоцінки в результаті довгострокового перебування у власності цінних паперів, відображених у балансі за історичною вартістю їх придбання);

3) гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти, які повинні відповідати таким критеріям:

- є незабезпеченими банком, субординованими і повністю сплаченими;

- не можуть бути погашені за ініціативою власника;

- можуть вільно брати участь у покритті збитків без пред'явлення банку вимоги про припинення торгових операцій;

- дозволяють відстрочення обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків, якщо рівень прибутковості не дозволяє здійснити такі виплати;

4) субординований борг. При цьому сума субординованого боргу, включеного у капітал, щорічно зменшується на 20 відсотків її первинного розміру протягом п'яти останніх років дії договору.

У разі якщо субординований борг наданий в іноземній валюті першої групи Класифікатора іноземних валют Національного банку України, він враховується при розрахунку капіталу за офіційним валютним (обмінним) курсом Національного банку України, встановленим на звітну дату. Національний банк України має право визначати своєю постановою інші складові регулятивного капіталу, а також умови та порядок його формування.

Додатковий капітал не може бути більш як 100 відсотків основного капіталу.

Розмір регулятивного капіталу банку не може бути меншим, ніж його статутний капітал. Ця вимога не поширюється на новостворений банк протягом

одного року з дня отримання ним банківської ліцензії.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають з торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не менше ніж 10 відсотків.

Чим вище значення показника достатності (адекватності) регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку; і навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її беруть на себе кредитори і вкладники банку.

Банк зобов'язаний подати на розгляд до Національного банку України план заходів щодо відновлення рівня регулятивного капіталу, якщо цей рівень зменшиться до мінімально встановленого Національним банком України. План заходів надається банком протягом 10 днів з дня встановлення факту зменшення рівня регулятивного капіталу та має визначати порядок і строки виконання запланованих заходів.

Норми банківського законодавства забороняють виплачувати дивіденди чи розподіляти капітал банку в будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл призведе до порушення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу та/або нормативу достатності основного капіталу.

Норматив адекватності регулятивного капіталу встановлюється для запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів і вкладників банку.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями і на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав і зважених за ступенем кредитного ризику.

Під час розрахунку показника адекватності регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику, додається сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами.

Для розрахунку адекватності регулятивного капіталу банку його активи поділяються на п'ять груп за ступенем ризику і підсумовуються з урахуванням

відповідних коефіцієнтів зваження:

а) I група активів зі ступенем ризику 0 відсотків:

- готівкові кошти;
- банківські метали;
- кошти в Національному банку України;
- боргові цінні папери органів державної влади, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, в портфелі банку на продаж та у портфелі банку до погашення;

- боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж та у портфелі банку до погашення та ін.;

- нараховані доходи за борговими цінними паперами органів державної влади, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, в портфелі банку на продаж та у портфелі банку до погашення;

б) II група активів зі ступенем ризику 10 відсотків:

- короткострокові та довгострокові кредити, надані органам державної влади;

- нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади;

в) III група активів зі ступенем ризику 20 відсотків:

- боргові цінні папери органів місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, в портфелі банку на продаж та у портфелі банку до погашення;

- боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку, в портфелі банку на продаж та у портфелі банку до погашення;

- нараховані доходи за борговими цінними паперами органів місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, в портфелі банку на продаж та у портфелі банку до погашення;

- кошти до запитання, що розміщені у банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас, та ін.;

г) IV група активів зі ступенем ризику 50 відсотків:

- кошти до запитання в інших банках, що не належать до інвестиційного класу;

- нараховані доходи за коштами до запитання в інших банках, що не належать до інвестиційного класу;

- депозити овернайт, які розміщені в інших банках, що не належать до інвестиційного класу;
- короткострокові та довгострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування;
- нараховані доходи за кредитами, наданими органам місцевого самоврядування;
- гарантійні депозити в інших банках (покриті);
- зобов'язання з кредитування, надані банкам;
- валюта та банківські метали, куплені за форвардними контрактами;
- активи до одержання;
- валюта і банківські метали, куплені за умовами спот у банку-контрагента, що не належить до інвестиційного класу;
- кредити овернайт, надані іншим банкам, що не належать до інвестиційного класу, та ін.;

г) V група активів зі ступенем ризику 100 відсотків:

- прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках;
- прострочені нараховані доходи за кредитами, наданими органам державної влади та місцевого самоврядування;
- короткострокові вклади (депозити), розміщені в інших банках, що не належать до інвестиційного класу;
- нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках, що не належать до інвестиційного класу;
- довгострокові вклади (депозити), розміщені в інших банках;
- гарантійні депозити в інших банках (непокриті) за даними аналітичного обліку;
- прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), розміщеними в інших банках;
- кредити овердрафт, кошти за операціями РЕПО та інші короткострокові кредити, надані іншим банкам, що не належать до інвестиційного класу;
- довгострокові кредити, надані іншим банкам;
- нараховані доходи за кредитами, наданими іншим банкам, що не належать до інвестиційного класу;
- фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам, та ін.

Інвестиційний клас – кредитний рейтинг банку, підтверджений у бюлетені

однієї з провідних світових рейтингових компаній (IBCA, Standard & Poor's, Moody's), який свідчить про низьку ймовірність невиконання зобов'язань.

Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не менше, ніж 10 відсотків.

Для банків, що розпочинають банківську діяльність, цей норматив має становити:

- протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) – не менше 15 відсотків;
- протягом наступних 12 місяців – не менше 12 відсотків;
- надалі – не менше 10 відсотків.

Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (далі – норматив Н3) відображає розмір регулятивного капіталу, необхідний для здійснення банком активних операцій.

Норматив Н3 установлює мінімальний коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів.

До сукупних активів банку під час розрахунку нормативу Н3 входять:

- готівкові кошти;
- банківські метали;
- кошти в Національному банку України;
- казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються й емітовані Національним банком України;
- кошти в інших банках;
- кредити, надані органам державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання, фізичним особам;
- дебіторська заборгованість за операціями з банками і з клієнтами;
- цінні папери у торговому портфелі банку, в портфелі банку на продаж та у портфелі банку до погашення;
- запаси матеріальних цінностей;
- інші активи банку;
- суми до з'ясування та транзитні рахунки;
- інвестиції в асоційовані та дочірні компанії;
- основні засоби.

Під час розрахунку нормативу Н3 до сукупних активів не зараховується сума сформованих резервів за всіма активними операціями банку.

Нормативне значення нормативу НЗ має бути не меншим, ніж 9 відсотків.

Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань (НЗ-1)

Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань (далі - норматив НЗ-1) визначає достатність власних коштів банку для виконання зобов'язань перед вкладниками та кредиторами.

Норматив НЗ-1 установлює мінімальний коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань банку.

До зобов'язань банку під час розрахунку нормативу НЗ-1 включаються:

- кошти Національного банку;
- кошти інших банків;
- кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій;
- кошти клієнтів банку;
- кошти бюджету та позабюджетних фондів України;
- цінні папери власного боргу та похідні фінансові зобов'язання;
- кредиторська заборгованість;
- субординований борг;
- зобов'язання з кредитування та за всіма видами гарантій;
- вимоги за андеррайтингом цінних паперів.

Нормативне значення нормативу НЗ-1 має бути не менше ніж 10 відсотків.

У разі недотримання нормативу НЗ та НЗ-1 банк зобов'язаний вжити заходів для приведення його у відповідність до встановлених вимог.

Отже, при проведенні ресурсної політики банку значна увага має бути приділена дотриманню економічних нормативів діяльності, що має забезпечувати стабільну діяльність банківського сектору економіки та своєчасне виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігати неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, характерні для банківської діяльності. Економічні нормативи є основою для пруденційного регулювання банків у нашій державі, а нормативи капіталу – найважливішими нормативами банку, оскільки вони характеризують його фінансову стійкість і здатність виконувати більшість економічних нормативів.

2.5. Оцінка вартості власного капіталу банку. Вимоги до власного капіталу банків у відповідності із міжнародними стандартами.

При здійсненні банком своєї діяльності необхідно значну увагу приділяти питанням оцінки вартості власного капіталу, оскільки чітка оцінка його вартості

дає змогу отримати відповідну інформацію стосовно прийняття необхідних управлінських рішень, що стосуються поточного стану банківського капіталу, та будувати плани, визначити ефективність діяльності банку, окреслити дії банківської установи на перспективу. На практиці відомо кілька способів визначення вартості власного капіталу банку, кожний з яких має суттєві переваги та недоліки.

Перший спосіб полягає у визначенні балансової вартості власного капіталу на основі бухгалтерської звітності. Відповідно до цього способу всі активи та зобов'язання банківської установи обліковують за вартістю їх придбання чи виникнення. При цьому власний капітал розраховують як різницю між балансовою вартістю активів та зобов'язань (2.1).

$$K = A - Z \quad (2.1)$$

Цей спосіб оцінки прийнятний тільки тоді, коли балансова та реальна ринкова вартість активів і зобов'язань банку суттєво не відрізняються між собою. У випадку, коли ринкова вартість значно відхиляється від балансової вартості, то згаданий спосіб призводить до спотворення отриманих результатів та неадекватності оцінки власного капіталу банку. Звичайно, зазначений спосіб є порівняно простим і не потребує високої кваліфікації банківських працівників, які проводять деякі розрахунки, а також значних витрат на розрахунки щодо оцінки вартості капіталу.

Другий спосіб ґрунтований на ринковій вартості й полягає у тому, що активи та зобов'язання банківської установи оцінюють за ринковою вартістю, на основі якої розраховують власний капітал банку. Цей спосіб значно точніший ніж перший і відображає реальний рівень захищеності банку й дає змогу реалістичніше та динамічніше визначати оцінку вартості власного капіталу, оскільки ринкова вартість активів та зобов'язань змінюється постійно. Проте, як засвідчує практика, банки не дуже зацікавлені у такому способі розрахунку вартості власного капіталу, особливо тоді, коли він не дуже сприяє зміцненню позицій банку на ринку банківських послуг. Окреслений спосіб використовують зазвичай, менеджери банку для внутрішніх розрахунків, і для визначення реальної вартості власного капіталу, хоча його результати дуже корисні для клієнтів банку, а також інших користувачів даної інформації.

Варто зауважити, що даному способу визначення ринкової вартості власного капіталу банку притаманні окремі недоліки. По-перше, не завжди можна правильно оцінити активи та зобов'язання банку за ринковою вартістю. По-друге,

зазначений спосіб є порівняно трудомістким і потребує високої кваліфікації фахівців, а також суттєвих витрат.

Третій спосіб – спосіб регулювальних бухгалтерських процедур, полягає в обчисленні розміру власного капіталу банку за методикою (правилами та вимогами), що їх встановили відповідні органи, які здійснюють банківський нагляд та ведуть контроль у сфері банківської діяльності. В межах цього способу власний капітал банківської установи розраховують як суму його складових елементів. Механізм визначення власного капіталу банку та його складові кожна країна встановлює самостійно. Проте для забезпечення прозорості банківських систем та фінансової стійкості низка економічно розвинутих країн уклала Базельську угоду, що визначає єдиний основний підхід до визначення структури та порядку обчислення власного капіталу банківських установ країн, які підписали цю угоду [170, с. 85 – 88]. Угода про достатність капіталу містить наступні компоненти: I. Мінімальні вимоги до капіталу; II. Контроль з боку нагляду; III. Ринкова дисципліна.

У попередній редакції (тобто у Базелі I) зазначено, що перша компонента – «Мінімальні вимоги до капіталу» – повинна задовольняти такі постулати: капітал банку складається з основного та додаткового; капітал потрібний для покриття кредитного ризику, який визначають за допомогою вагових коефіцієнтів; мінімальне значення достатності капіталу – 8 %. Проте у новому документі Базельський комітет наголошує на значущості та важливій ролі наглядового процесу. Його формалізація набуває особливого значення, оскільки Базель II замість стандартних методів і загальної класифікації ризиків дає найбільшим банкам змогу використовувати системи внутрішніх рейтингів як базу для розрахунків мінімальних вимог до обсягу капіталу та його адекватності [156, с. 3 – 4]. Мінімальний розмір капіталу, який має підтримувати кожен банк, пов'язаний із величиною ризиків, що він приймає, а тому обсяг цього капіталу має бути своєрідним резервом для покриття можливих збитків за рахунок власних коштів. При цьому слід зазначити, що очікувані збитки банкам необхідно компенсувати за рахунок коштів спеціально створених резервних фондів. Дотримання мінімальних вимог стосовно достатності капіталу банків є традиційно найважливішою складовою пруденційного нагляду.

Перша компонента містить методологію розрахунку мінімально необхідної величини капіталу для трьох ризиків: кредитного, ринкового та операційного. В угоді також передбачено наявність кількох альтернативних варіантів кількісної

оцінки кожного з ризиків. Найістотніша відмінність від попередніх версій угоди – намагання укладачів документа відійти при розробленні методології від підходу універсалізації й замінити його підходом індивідуалізації. У першій опорі міститься чимало велика кількість додаткових умов та винятків. Причина їх наявності – бажання зробити методику оцінки капіталу якомога точнішою для кожного окремого випадку, кожної окремої ситуації, кожного окремого банку.

У другій компоненті – «Контроль з боку нагляду» – наголошено на необхідності всебічного ґрунтовного контролю з боку органу банківського нагляду за порядком та результатами розрахунку адекватності капіталу кожної окремої банківської установи. Друга опора базована на чотирьох принципах, що регламентують обов'язки і повноваження банків та органів регулювання стосовно оцінки адекватності капіталу банку. До цих принципів можна віднести:

- 1) процес оцінки ризиків у банках;
- 2) оцінка процесу наглядом;
- 3) капітал понад мінімальні норми;
- 4) втручання нагляду на ранніх стадіях задля усунення проблеми.

У третій компоненті – «Ринкова дисципліна» – наголошено, що в оцінці адекватності капіталу зацікавлені не тільки банки та органи нагляду, а насамперед клієнти, які бажать знати, чи можна довірити свої кошти цій фінансовій установі. Без розкриття інформації для клієнтів, оприлюднення звітності неможливо досягти стабільності банківської системи та довіри до неї, в чому, власне, й полягає завдання банківського нагляду.

Базель II доповнює облікові стандарти щодо звітності й вимагає від банків розкриття кількісної (статей звітності, показників та коефіцієнтів) та якісної інформації (інформації про корпоративну структуру банку, цілі управління різними портфелями, практику ризик-менеджменту тощо). У третій опорі наголошено на необхідності ведення відкритої та прозорої банківської діяльності, що дасть змогу ринку в особі клієнтів банку повноцінно виконувати свою регулятивну функцію. Вагоме значення має те, що три компоненти-опори є взаємодоповнюючими, і жодну з них не можна розглядати чи використовувати окремо від інших.

Основні положення Базельської угоди при формуванні власного капіталу застосовують і країни, які не взяли участі у підписанні Базельської угоди, але визнають і використовують її. Національний банк України при визначенні

адекватності власного капіталу банків також дотримується положень Базельської угоди і постійно вдосконалює методику розрахунку розміру власного капіталу.

Базельська угода III зробила вимоги до капіталу 1-го рівня більш жорсткими. До складу капіталу 1-го рівня повинні входити переважно звичайні акції та нерозподілений прибуток. Встановлюється межа на рівні 100% сукупного капіталу для дозволених інвестицій, вводиться мінімальний норматив співвідношення капіталу 1-го рівня до активів на рівні 3%.

Отже, при проведенні розрахунку величини капіталу, його елементи потрібно структурувати за рівнем якості – виокремлювати з загальної сукупності компоненти, що мають своє призначення й повністю відповідають вимогам Базеля II (у відповідності з вимогами стійкості та прозорості). Так, елементи капіталу 1-го рівня повинні покривати збитки на стадії нормального функціонування банку, а капітал 2-го рівня – при його ліквідації.

Відповідно, до складу додаткового капіталу повинен зараховуватися прибуток звітного року, який підтверджений аудиторською установою, і емісійного доходу, перевіреного й реального. При цьому оцінка повинна проводитися професіоналами, що не є афілійованими особами комерційного банку.

Субординований борг рекомендується визнавати елементом капіталу тільки у випадку, якщо на протязі його перебування у банківській установі її дохідність не буде знижуватися. Елементи такого боргу повинні відповідати умовам права власності та безповоротності на них, оскільки відсутність постійного джерела надходження, а також невизначеність відновлення після настання строку погашення, не дозволяє компенсувати непередбачувані ризики та втрати.

Міжнародному регулятору слід повністю відмовитися від включення до капіталу загальних резервів, так як вони не можуть вільно брати участь для покриття невизначених ризиків, які можуть виникнути у майбутньому.

Структуризація елементів капіталу за критерієм стійкості обумовлена тим, що саме за такою ознакою можна перевіряти його компоненти щодо здатності покривати очікувані та неочікувані збитки, що надзвичайно важливим є при розрахунку складу регулятивного та економічного капіталу. Регулятивний капітал розраховується з метою дотримання нормативам регулюючих органів та покриття непередбачуваних збитків. Економічний капітал розраховується з метою визначення його адекватності для покриття непередбачуваних збитків від ризиків, які банк на себе прийняв або ризиків, які він зобов'язується взяти на себе у

майбутньому, тобто в його розрахунок включаються складові, які слугують резервом як для очікуваних, так і неочікуваних втрат.

Проводячи адаптацію вимог Базеля II і Базеля III до вітчизняних умов, доцільно було б визначати очікувані втрати банківської установи. Для цього необхідно розробити математичні моделі, які б при розрахунку величини достатності капіталу враховували значні ризики: кредитний, ринковий, операційний.

Втрати у зв'язку із кредитним ризиком обумовлені неповерненням позик окремих позичальників впродовж тривалого періоду часу. Їх величина залежить від розміру грошових вимог за кредитним продуктом та ймовірністю дефолту відповідної кредитної позиції. Непередбачувані втрати на відміну від передбачуваних є значними, однак вірогідність їх виникнення незначна, а розмір визначається за всіма кредитами банку.

При визначенні капіталу за ринковими ризиками береться до уваги те, що очікувані втрати виникають в умовах нормальної кон'юнктури ринку.

Очікувані втрати при операційному ризику визначаються на основі математичних обчислень ймовірності їх настання.

В умовах, коли відсутні якісні джерела формування банківського капіталу, для регулювання ситуації регулятору варто застосовувати контрактний підхід, суть якого полягає в укладанні угоди між банківськими установами та регулятором, згідно якої банк приймає на себе зобов'язання не виходити за межі погодженого рівня збитків, який повністю забезпечений капіталом. Регулятор, своєю чергою, здійснює нагляд за дотриманням якісних вимог у частині управління банківськими ризиками. Регулятор повинен систематично відслідковувати прогнозований збиток та розмір капіталу, який під ці збитки резервується та при перевищенні банківськими установами заявленої величини втрат, застосовувати відповідні штрафні санкції. Розмір штрафів повинен бути тим вищий, чим більша помилка в прогнозі, та передбачати обмеження операцій на фінансових ринках, оприлюднення інформації про збитки банку і т.п. При цьому банківські установи самостійно, без втручання регулятора мають встановлювати рівень ризиковості своїх портфелів.

З метою уникнення збитковості капіталу банківському менеджменту необхідно більше уваги приділяти плануванню очікуваних та неочікуваних збитків.

ПРАКТИКУМ

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення банківських ресурсів?
2. Охарактеризуйте банківські ресурси за способом формування?
3. Дайте характеристику банківським ресурсам залежно від місця мобілізації?
4. Як поділяються ресурси банків за можливістю прогнозування їх обсягів?
5. На які групи поділяють ресурси в залежності від часу використання їх банком?
6. Дайте загальну характеристику структурі банківських ресурсів?
7. Які типи залучення коштів банками ви знаєте?
8. Які способи формування ресурсів використовують комерційні банки?
9. Дайте визначення власному капіталу комерційних банків?
10. Які функції виконує власний банківський капітал?
11. Охарактеризуйте оперативну функцію власного капіталу банків?
12. Охарактеризуйте захисну функцію власного капіталу банків?
13. Охарактеризуйте регулюючу функцію власного капіталу?
14. З яких основних частин складається власний банківський капітал?
15. Охарактеризуйте суть і призначення статутного капіталу банку?
16. Як відбувається формування статутного капіталу акціонерних товариств?
17. Які основні вимоги до коштів з яких формується статутний капітал банків?
18. Що таке проспект емісії і яке його призначення?
19. Які дії передбачені законодавством України для осіб, що мають намір набути істотної участі в банку?
20. Перелічіть випадки, коли НБУ забороняє набуття істотної участі у банку?
21. Охарактеризуйте суть і значення резервного капіталу банку?
22. Назвіть порядок і розмір відрахувань до резервного фонду банку?
23. Охарактеризуйте суть і призначення нерозподіленого прибутку банку?
24. Від яких факторів залежить розмір власного капіталу банку?
25. Назвіть джерела формування та механізм поповнення статутного капіталу банку?

26. Назвіть джерела формування та механізм поповнення резервного капіталу банку?
27. Назвіть джерела формування та механізм поповнення нерозподіленого прибутку банку?
28. Суть і призначення регулятивного капіталу банку?
29. Назвіть складові основного капіталу банку?
30. Перелічіть складові додаткового капіталу банку?
31. Охарактеризуйте суть і призначення субординованого боргу банку?
32. Яким критеріям повинні відповідати кошти, що залучаються банками на умовах субординованого боргу?
33. Назвіть вимоги щодо залучення субординованого боргу банками?
34. Назвіть основні вимоги щодо депозитної угоди з приводу залучення коштів на умовах субординованого боргу?
35. Назвіть вимоги щодо випуску облігацій при залученні коштів на умовах субординованого боргу?
36. Дайте характеристику адекватності регулятивного капіталу?
37. На які групи розділяються активи банку для розрахунку адекватності регулятивного капіталу?
38. Які способи застосовують банківські установи для оцінки вартості власного капіталу?
39. Що таке балансова вартість власного капіталу?
40. Що таке ринкова вартість власного капіталу банку?

Теми рефератів і питання для обговорення:

1. Основні положення Базеля III та їх порівняльний аналіз з попередніми Базельськими угодами.
2. Формування статутного капіталу банку.
3. Аналіз формування власного капіталу банку (на прикладі банку за вибором студента).
4. Власний капітал комерційного банку та порядок його формування – правовий аспект.

Тестові завдання

1. Розмір резервного фонду має становити:

- а) 25% статутного капіталу;

- б) 10% власного капіталу;
- в) 50% статутного капіталу;
- г) 50% власного капіталу банку.

2. Власний капітал комерційних банків України має наступну структуру:

- а) основний, додатковий капітал, відвернення;
- б) основний, додатковий капітал, субординовані зобов'язання;
- в) основний, додатковий капітал, емісійні різниці;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Яка із зазначених складових належить до додаткового капіталу?

- а) розкриті резерви;
- б) емісійні різниці;
- в) статутний капітал;
- г) вірна відповідь відсутня.

4. Яка із зазначених функцій не є функцією власного капіталу банку?

- а) поглинання ризиків;
- б) основний фінансовий ресурс протягом усього періоду діяльності банку;
- в) дешевий фінансовий ресурс;
- г) база для розрахунку економічних нормативів.

5. Яка із зазначених складових належить до основного капіталу?

- а) розкриті резерви;
- б) субординований борг;
- в) результат переоцінки основних засобів;
- г) вірна відповідь відсутня.

6. Звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти, що емітуються на строк не менший 5 років мають назву:

- а) скоординовані;
- б) субординовані;
- в) відвернені;
- г) всі відповіді вірні.

7. Кошти, що вкладені в інші банки на умовах субординованого боргу,

належать до:

- а) основного капіталу;
- б) додаткового капіталу;
- в) відвернень;
- г) субординованого капіталу.

8. Метод внутрішніх джерел поповнення капіталу передбачає:

- а) емісію акцій;
- б) емісію облігацій;
- в) використання нерозподіленого прибутку;
- г) всі відповіді вірні.

9. Нормативне значення нормативу співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (НЗ) має бути:

- а) 0,09 або 9 %;
- б) 0,20 або 20 %;
- в) 0,04 або 4 %;
- г) 0,02 або 2 %;
- д) жодне неправильне (дати власну відповідь).

10. Нормативне значення адекватності регулятивного капіталу (Н2) має бути:

- а) $> 8\%$;
- б) $< 10\%$;
- в) $> 15\%$;
- г) $< 20\%$;
- д) жодне неправильне (дати власну відповідь).

11. Оптимальне співвідношення статутного фонду та капіталу-брутто (балансового капіталу):

- а) 1:2;
- б) 3:1;
- в) 1: 3;
- г) 1:8;
- д) жодне неправильне (дати власну відповідь).

12. До основного капіталу банку (капіталу першого рівня) належать:

а) статутний капітал + загальні резерви + нерозподілений прибуток + Фонд основних засобів;

б) статутний капітал + загальні резерви + нерозподілений прибуток + результат переоцінки основних засобів + резервні фонди;

в) статутний капітал + нерозподілений прибуток
статутний капітал + загальні резерви + емісійні різниці + резервні фонди + дивіденди, що направлені на збільшення статутного капіталу + збитки минулих років;

г) статутний капітал + загальні резерви + емісійні різниці + резервні фонди + дивіденди, що направлені на збільшення статутного капіталу + прибуток минулих років + результат переоцінки основних засобів + прибуток поточного року.

13. Процентна ставка за субординованим боргом не може перевищувати:

а) протягом усього періоду дії угоди максимальної ставки залучення субординованого боргу, що встановлюється за рішенням Правління НБУ;

б) мінімальної ставки залучення субординованого боргу, що встановлюється за рішенням Правління НБУ;

в) середньозваженої ставки за депозитами на міжбанківському ринку;

г) правильної відповіді немає.

14. Істотна участь у банку означає володіння...

а) більше 10% власного капіталу банку;

б) 10%, 25%, 50%, 75% власного капіталу банку;

в) 10%, 25%, 50%, 75% і більше відсотків статутного капіталу банку;

г) не більше ніж 5% статутного капіталу банку.

15. Учасниками банку не можуть бути:

а) фізичні особи;

б) нерезиденти;

в) Кабінет Міністрів України;

г) правильна відповідь відсутня.

16. Чи можна використовувати для формування статутного капіталу банку

кошти, отримані в кредит?

- а) так;
- б) так, із дозволу НБУ;
- в) так, із дозволу Мінфіну;
- г) ні.

17. Банки, які хочуть здійснювати свою діяльність на території всієї України, мають сформувати статутний капіталу у розмірі:

- а) 150 млн грн.;
- б) 30 млн грн.;
- в) 500 млн грн.;
- г) 120 млн грн.

18. На підставі банківської ліцензії можна здійснювати:

- а) залучення коштів;
- б) операції з цінними паперами;
- в) операції з валютою;
- г) усі відповіді правильні.

19. Якому із зазначених критеріїв повинні відповідати кошти, залучені на умовах субординованого боргу і включені до капіталу банку:

- а) є забезпеченими банком;
- б) не можуть бути погашені за ініціативою власника;
- в) можуть вільно брати участь у покритті збитків банку;
- г) сплата відсотків відбувається в будь-якому випадку.

20. За способом формування статутного капіталу виділяють:

- а) державні банки;
 - б) кооперативні банки;
 - в) приватні банки;
 - г) змішані банки;
 - д) акціонерні товариства.
- іноземні банки

21. Випуск кредитних інструментів обігу на основі створення банком вкладів у результаті видачі позики клієнту – це:

- а) функція посередництва в кредиті;
- б) функція посередництва в платежах;
- в) функція депозитної емісії;
- г) емісійно-засновницька функція;
- д) функція надання консультативних, інформаційних та інших послуг.

22. Яка із зазначених функцій не є функцією власного капіталу банку?

- а) поглинання ризиків;
- б) основний фінансовий ресурс протягом усього періоду діяльності банку;
- в) дешевий фінансовий ресурс;
- г) база для розрахунку економічних нормативів.

23. Резиденти мають формувати статутний капіталу банку у:

- а) національній валюті;
- б) іноземній валюті;
- в) колективній валюті;
- г) всі відповіді вірні.

Задачі

1. Проаналізувати та зобразити графічно зміни обсягів власного капіталу комерційних банків України за декілька останніх років.

2. Проаналізувати та зобразити графічно зміни у структурі і обсягах власного капіталу вітчизняних банків.

3. Статутний фонд комерційного банку становить 10 млн. грн.; сформований за рахунок: грошові внески акціонерів — 8 млн.грн. передача приміщення, де знаходиться банк, — 2 млн.грн. Крім того, частка грошових внесків окремих засновників у статутному фонді становила: МП «Березань» — 11 %, ПП «Осокор» - 36%, фабрика тканин — 34 %. Вкажіть, чи були порушення при формуванні статутного фонду банку і якщо так, то поясніть, які конкретно.

4. Комерційний банк здійснив емісію акцій номінальною вартістю 10 грн і загальною кількістю 200 тис. штук. Із загальної кількості емітованих акцій 80 тис. були реалізовані за ціною 12 грн за одну акцію.

Визначте розмір статутного фонду та емісійного доходу банку від емісії

акцій.

5. Валові доходи комерційного банку за звітний рік становили 35 млн грн, а валові витрати — 27 млн грн. Податок на прибуток — 30 %. Відрахування до резервного фонду встановлені загальними зборами акціонерів у розмірі 4%. Чи правомірним є встановлення такого розміру відрахувань? Обґрунтуйте відповідь. Визначте розмір відрахувань до резервного фонду комерційного банку.

ТЕМА 3.

ЗАЛУЧЕНІ ТА ПОЗИЧЕНІ РЕСУРСИ: ПРИРОДА ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ

3.1. Загальна характеристика залучених банківських ресурсів.

Формування банками ресурсів є вихідним і вирішальним аспектом для планування стратегічних напрямів його діяльності, оскільки саме від обсягу залучених різного роду коштів залежить можливість банку здійснювати активні та інші операції. Виконуючи роль посередника на фінансовому ринку, для забезпечення свого стійкого розвитку й ефективного функціонування в умовах жорсткої конкуренції, банківські установи мають формувати ресурси переважно за рахунок залучень і позичок. Сутністю такого залучення коштів є проведення банком правильної ресурсної політики стосовно:

- 1) залучення нових клієнтів – фізичних та юридичних осіб,
- 2) створення найсприятливіших умов для розміщення ними власних вільних коштів саме в цій кредитній установі,
- 3) підтримання банком своєї кредитоспроможності на достатньому рівні та можливість отримання додаткових коштів на міжбанківському ринку для забезпечення ліквідності та підтримання фінансової стійкості.

Процес залучення коштів на вклади – найстаріша банківська операція. Шлях перетворення стародавніх храмів на банки розпочався саме з приймання на зберігання цінностей, що згодом стали основою для розвитку позичкових операцій, а потім і розрахункових.

Залучені банківські ресурси – це кредиторська заборгованість банку, що виникає внаслідок попередніх операцій і має бути погашена протягом визначеного терміну. Кошти на банківські рахунки мобілізують за допомогою депозитних операцій; для цього є багато форм та видів рахунків, що відрізняються режимом функціонування, валютою вкладу та іншими характеристиками. В цьому проявляється прагнення банків в умовах жорсткої конкурентної боротьби як найповніше задовольнити попит різних груп клієнтів на банківські послуги і залучити на свої рахунки їх вільні грошові кошти.

Класифікувати банківські вклади можна за наступними класифікаційними ознаками:

- категорія вкладника,
- резидентність,

- вид підприємства,
- сектор економіки,
- форма власності,
- спосіб оформлення вкладу,
- належність вкладника до галузі економіки,
- характер розпорядження вкладом,
- можливість для вкладника отримати додаткові послуги та пільги,
- форма одержуваного доходу,
- оподаткування доходів,
- вік вкладника,
- вид валюти,
- можливість капіталізації відсотків,
- визначення розміру процента,
- періодичність виплати процентів,
- характер вилучення коштів,
- термін і порядок вилучення коштів,
- призначення вкладу.

З точки зору, ресурсної політики до класифікації банківських депозитів слід підходити з двох позицій, а саме:

1) класифікувати депозити за критеріями режиму використання коштів, що відображали б валюту депозиту, цільове призначення, спосіб вилучення депозиту, економічний зміст і характер;

2) класифікувати депозити за умовами взаємодії банку з клієнтами-вкладниками. Така класифікація має відображати суб'єктний склад вкладників, терміни депозитів, види рахунків, умови на яких залучають кошти, режим використання депозитів.

Згідно класифікаційною ознакою – категорії вкладника – розрізняють депозити юридичних та фізичних осіб. Середні суми вкладів цих груп вкладів суттєво відрізняються, оскільки залишки за депозитами юридичних осіб значно вищі, ніж за вкладами фізичних осіб. Мотиви вкладання коштів та їх використання впродовж дії терміну вкладу також різні. Юридичні особи використовуються свої вкладення для проведення поточних розрахунків у процесі здійснення господарської діяльності, отримання прибутку для них є другорядним. Фізичні особи навпаки, відкривають депозити для отримання прибутку в майбутньому, тому при розробленні та реалізації ресурсної політики банки

повинні враховувати мету відкриття клієнтом депозиту. Суттєво відрізняються й фінансові можливості цих груп вкладників; у юридичних осіб вони значно ширші, що своєю чергою впливає на періодичність поповнення вкладу. Також простежується різниця в потребах стосовно надання додаткових послуг, до яких вимогливіші юридичні особи, а ось фізичні особи займають, як правило, пасивну позицію.

Відомі наступні групи факторів, що змушують фізичних осіб заощаджувати, а юридичних – виводити частину своїх активів із розширеного відтворення виробництва:

- перша група: державна політика, спрямована на забезпечення політичної стабільності й сталого розвитку національної економіки, запобігання кризовим ситуаціям, сприяння розвитку підприємництва;
- друга група: фактори пов'язані із динамікою основних економічних показників рівня інфляції, процентних ставок, безробіття тощо, а також із соціально-економічним розвитком регіонів та їх інфраструктурою;
- третя група: фактори, що стосуються розвитку банківської системи та системи фінансово-кредитних інститутів;
- четверта група: фактори довіри до банків та інших фінансово-кредитних інститутів, ступеня поінформованості населення про їх діяльність;
- п'ята група: фактори демографічної ситуації в країні.

Банк зацікавлений у розширенні обсягів залучених депозитних коштів, що перебувають тимчасово у його розпорядженні. Для цього банку необхідно постійно вдосконалювати старі й упроваджувати нові форми і методи залучення різних категорій вкладників, а саме: здійснювати науково-дослідну, аналітичну роботу, активно використовувати рекламу, маркетинг, розширювати ділові контакти з клієнтами.

За таким критерієм класифікації як резидентність розрізняють вклади резидентів і нерезидентів. Ця ознака характеризує ступінь інтегрованості господарства України в світову економіку та його привабливість в очах іноземних інвесторів, оскільки збільшення кількості рахунків нерезидентів і залишків коштів на них свідчить про надходження додаткових капіталів у вітчизняну економіку, зменшення кількості цих рахунків – відповідно про відтік капіталів за кордон.

Важливим при проведенні ресурсної політики є розподіл клієнтів за віком, що надає банкам можливість максимально враховувати побажання різних груп клієнтів, а також розширює можливості розроблення й впровадження додаткових

послуг.

Стосовно терміну залучення та порядку вилучення вкладу, розрізняють вклади до запитання, строкові вклади й ощадні вклади.

3.2. Порядок формування залучених ресурсів банку

Найпоширенішим видом депозитів є вклади до запитання. До них прирівнюють внески з попереднім повідомленням банку про намір зняти гроші з рахунка (за умови, що термін повідомлення не перевищує одного місяця), а також контокорентні рахунки і поточні рахунки з овердрафтом. Поточні рахунки з овердрафтом відкривають юридичним та фізичним особам, а контокорентні рахунки – тільки юридичним особам. Відмінність між ними у тому, що при овердрафті дебетовий залишок виникає нерегулярно, оскільки позичкою підприємство користується від випадку до випадку крім цього, за наявності рахунку з овердрафтом підприємству можна відкривати позичковий рахунок, а на контокорентному рахунку відображають усі операції, що здійснює суб'єкт господарювання. Вклади до запитання розміщують у банку на поточному рахунку клієнта і використовують для поточних розрахунків власника рахунку з його партнерами. Кошти, розміщені на поточному рахунку за першою вимогою клієнта можна вилучити з використанням будь-яких платіжних інструментів. Термін дії таких вкладів зазвичай не обумовлюють, а відсотки закладами до запитання нижчі, ніж за іншими депозитами, або їх узагалі не нараховують, оскільки банки не мають можливості використовувати ці кошти впродовж тривалого терміну.

Приріст коштів на вклади до запитання банки намагаються стимулювати за рахунок надання додаткових послуг та підвищення якості обслуговування. В якості додаткових послуг банки пропонують кредитування з поточного рахунку, надання пільг таким вкладникам при отриманні кредиту, пропонують на вибір застосування кредитних карток, чеків, розрахунково-консультативне обслуговування тощо.

Значна частка ресурсів, залучених у вклади до запитання використовується банками для забезпечення необхідного рівня ліквідності та формування обов'язкових резервів у вигляді залишків на кореспондентському рахунку в Національному банку України. У повсякденній банківській діяльності складається ситуація, коли клієнти не використовують одразу всі кошти, що надходять на їхні поточні рахунки, залишаючи певну частку їх у розпорядженні банку на деякий термін. Незважаючи на те, що банки завжди мають бути готові до несподіваного

відтоку вкладів до запитання, ці кошти все ж таки створюють базу для кредитування, оскільки коливання надходжень та виплат за окремими депозитами при великому обсязі операцій у цілому вирівнюються, створюючи певний стабільний залишок дешевих для банку ресурсів. Цю частину ресурсів банк використовує у формі вкладень у найкоротші за терміном повернення активи.

Слід зазначити, що, на відміну від зарубіжних країн, в Україні існує функціональний розподіл між поточними рахунками і вкладами до запитання. Якщо поточні рахунки призначені справді лише для обслуговування платіжного обороту, то вклади до запитання використовують найчастіше для розміщення коштів вкладники, які прагнуть до максимально вільного режиму використання коштів на своєму депозитному рахунку, адже в умовах слабої розвиненості безготівкової оплати товарів та послуг більшість потреб наші громадяни задовольняють, використовуючи готівку.

В сучасних вітчизняних умовах нестабільності економіки депозити до запитання є найпривабливішими для вкладників, оскільки надають власникам можливість вилучення своїх коштів у будь-який момент без обмежень. Банки вбачають свою вигоду у нарахуванні мінімального розміру відсотків за таким вкладом або повній їх відсутності. Залишки коштів на рахунках клієнтів аналізують із позиції ліквідності балансу на основі даних про їх частку в загальній сумі зобов'язань.

Значна питома вага депозитів до запитання негативно позначається на стані ліквідності банку:

по-перше, погіршується співвідношення ліквідних активів та зобов'язань до запитання, яке характеризує поточну ліквідність;

по-друге, знижується загальна стабільність ресурсів банку.

Проте збільшення частки депозитів до запитання в загальних зобов'язаннях зменшує відносну вартість мобілізованих ресурсів у цілому.

Поліпшення ліквідності як однієї з цілей ресурсної політики банку може бути досягнуто через зміну структури залучених та позичених коштів. Практика показує, що значна частка коштів, які надходять на поточні рахунки клієнтів банку, залишається нерухомою протягом тривалого часу; отже, питома вага строкових депозитів може збільшуватися шляхом переоформлення стабільної частини залишків коштів на рахунках до запитання у строкові депозити, залучення значної кількості невеликих клієнтів, за рахунками яких не буває великої амплітуди коливань по залишках.

Зростання частки строкових депозитів (незважаючи на те, що це дорожчий ресурс) позитивно впливає на ліквідність балансу, сприяє стійкості й надійності банківських ресурсів.

Строкові вклади – це кошти, що розміщені у банку на певний термін і можуть бути знятими після його закінчення або після попереднього повідомлення банку за встановлений період (не менше 1 місяця). За строковими вкладками не дозволено поповнення або часткове вилучення коштів. На ці вклади нараховують відсоток, ставка якого підвищується при збільшенні терміну та суми депозиту. Після закінчення терміну зберігання строкового вкладу банки або переказують гроші на поточний рахунок, або виплачують готівку з каси банку.

Через нестабільність національної економіки, в умовах, що постійно змінюються, вітчизняні банки змушені враховувати як економічні обставини, так і побажання клієнтів, тому пропонувані строкові вклади набули деяких специфічних рис. Вкладник має право вилучити депозит до закінчення терміну дії, однак при цьому банки передбачають різноманітні санкції, наприклад зменшення розміру нарахованих відсотків, або відсотки не сплачують взагалі. Варіанти попереднього повідомлення в умовах стабільного стану ринку зазвичай не застосовують, однак у періоди криз така практика стає вкрай необхідною. Прагнення вкладників до вільного розпорядження внесеними на вклад коштами пояснюється тим, що ці особи не бажають позбавляти себе права на альтернативне використання заощаджень у випадку підвищення інфляції або обвалу курсу національної валюти. Однак криза ліквідності 2008 року, по суті, вказала вітчизняним банкам на необхідність забезпечувати себе гарантованим обсягом вкладів із точними та прогнозованими термінами повернення залучених коштів. Тому банки дедалі частіше пропонують вкладникам строкові депозити, кошти за якими не можуть бути вилучені до закінчення терміну договору за будь-яких обставин. При цьому за депозитом встановлюється підвищена відсоткова ставка, а її розміри не коригуються впродовж терміну дії договору. За строковими вкладками банки можуть встановлювати також мінімальну суму внеску.

Недоліками строкових вкладів для клієнтів є:

- обмежений доступ до внесених коштів
- неможливість використання їх для поточних потреб.

Для банківської установи переваги в залученні строкових депозитів полягають у:

- зручності планування даної складової ресурсів
- мінімальних витратах на її обслуговування, у зв'язку з невеликою кількістю банківських операцій, пов'язаних із строковими депозитами порівняно з іншими видами вкладів.

Оптимальну питому вагу строкових вкладів у загальному обсязі залучених ресурсів банк визначає виходячи з урахування витрат на сплату відсотків за ними.

Пріоритетне завдання ресурсної політики сучасної банківської установи є диверсифікація послуг із обслуговування саме таких вкладів, оскільки строкові ресурси залишаються в розпорядженні банку в межах чітко обумовленого часу, а тому можуть бути використані для фінансування триваліших за терміном, а отже, і дохідніших активів.

Різновидом строкових депозитів є депозитні та ощадні сертифікати. Їх оформлюють спеціальним документом, що є письмовим зобов'язанням кредитної установи про депонування коштів; він засвідчує право вкладника на одержання депозиту і відсоткового доходу за ним. На депозитних сертифікатах вказують термін вилучення вкладу та розмір нарахованого відсотку. У світовій банківській практиці такі сертифікати застосовують широко: ресурси банків зазвичай майже на третину формують за рахунок депозитних сертифікатів, що мають великий номінал, термін обігу від 1 до 6 місяців і продаються, як правило з дисконтом. У ряді країн (Великобританії, Німеччині, США, Японії) практикують випуск строкових депозитних сертифікатів, що можуть бути передані іншим суб'єктам депозитних операцій за допомогою передавальних написів на них [103, с. 50].

Згідно зі законодавством банківський сертифікат є цінним папером, а відтак має значні переваги порівняно з іншими видами депозитів:

- може бути вільно проданий і куплений на фондовому ринку,
- служити засобом платежу, застави тощо.

Завдяки вторинному ринкові цінних паперів власник сертифіката може достроково продати його іншій особі й отримати деякий прибуток за час зберігання і без зміни обсягу ресурсів банку; дострокове вилучення власником строкового вкладу означає для нього втрату прибутку, а для банку – втрату частини ресурсів.

Такому інструменту залучення ресурсів притаманна низка недоліків:

по-перше, ускладнюється процедура документообігу тому, що випуск сертифікатів підлягає обов'язковій реєстрації в НБУ;

по-друге, збільшуються витрати банку, оскільки сертифікати мають бути

виконані на спеціальних бланках, що забезпечують захист від підробки;

по-третє, у порівнянні з іншими інструментами залучення ресурсів, сертифікати є ризиковішими тому, що банківська установа, яка емітувала дані цінні папери, позбавлена права змінювати розмір відсоткової ставки в період їх обігу.

Серед населення найпоширенішими ще з періоду адміністративно-командної системи, залишаються ощадні вклади. Ощадні вклади – це грошові заощадження фізичних осіб, що вони вносять до банку з метою накопичення й отримання відповідного доходу у вигляді відсотків. Кожному власникові ощадного вкладу видають спеціальну ощадну книжку. Такий вклад створюють не тільки одноразовим внеском, але й шляхом регулярного або нерегулярного внесення рівних або різних сум протягом усього терміну дії депозиту.

Особливістю ощадних вкладів є те, що теоретично вони можуть бути повернуті тільки після попереднього повідомлення або після закінчення погодженого терміну. Без повідомлення можливо зняти деяку обумовлену суму протягом календарного місяця. Банківські установи зацікавлені в тому, щоб якнайдовше залишити у своєму розпорядженні ощадні вклади. Тому закладами з тривалим терміном попереднього повідомлення пропонують вищі відсоткові ставки, ніж за короткотерміновими ощадними вкладами. Відсоткова ставка за ощадними вкладами є переважно «плаваючою». Вилучення ощадного вкладу можливе за наступних умов: без попереднього повідомлення після закінчення терміну дії депозиту; після попереднього повідомлення, але до закінчення терміну депозиту.

Приклад ощадних вкладів, що пропонують на ринку вітчизняні банки – різноманітні накопичувальні вклади. Їх розміщують на обумовлені терміни з можливістю автоматичної пролонгації, передбачаючи вільне додавання коштів у будь-який час без обмежень. Відсотки нараховують щомісяця, і їх можуть вилучати вкладники. Вилучення вкладу до закінчення мінімального терміну зберігання спричиняє утримання нарахованих та сплачених відсотків, що призводить до втрати прибутковості вкладу для клієнта. Вилучення коштів частинами без закриття депозитного рахунку не передбачено.

Залучення таких вкладів розширює можливості банківської установи щодо зміцнення та підвищення стійкості їх ресурсів, забезпечення ліквідності, дає змогу точніше прогнозувати і балансувати загальний обсяг поточних пасивів. Такий вид депозиту максимально враховує спроможність та готовність клієнта

заощаджувати, позаяк дає змогу в будь-який момент вносити додаткові кошти у необмеженій кількості, а тому є найзручнішою формою накопичення грошей, використовується при заощадженні коштів для значних витрат у майбутньому. У виняткових випадках вилучення вкладу можливо і без дотримання терміну попереднього повідомлення.

Проблемою, з якою стикаються банки при формуванні строкових ресурсів, є те, що Цивільний кодекс України фактично всі вклади прирівнює до вкладів до запитання. Так, у пункті 2 статті 1060 ЦК України визначено, що «за договором банківського вкладу, незалежно від його виду, банк зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника, крім вкладів, зроблених юридичними особами на інших умовах повернення, які встановлюються договором» [211]. Такі ж вимоги й до ощадних (депозитних) сертифікатів [211, ст. 1065 п. 2]. Такі положення ЦК України практично зводять строкові ресурси до ресурсів до запитання, що суттєво підриває стабільність банківських ресурсів і ставить під загрозу ліквідність як окремих банківських установ, так і банківської системи загалом.

Оскільки залучені ресурси становлять основу ресурсів банківських установ, основну увагу при здійсненні ресурсної політики банки зосереджують на формуванні саме залучених ресурсів.

Операцій з формування депозитних ресурсів відіграють значну роль у діяльності банку, зокрема:

–створюють найважливіші економічні передумови для організації діяльності банку, оскільки саме депозитні операції є головним джерелом проведення операцій активних, а від характеру залучених депозитів залежать види кредитних операцій та, відповідно, розмір доходу банку;

–правильно сформована структура депозитів забезпечує ліквідність комерційних банків.

Водночас мобілізація залучених ресурсів та проведення депозитних операцій мають наступні недоліки:

1) операції щодо залучення коштів у вклади пов'язані зі значними маркетинговими зусиллями, грошовими і матеріальними витратами банківських установ, однак не дають банкові змоги в разі необхідності оперативного отримувати грошові кошти для активних операцій, здійснення непередбачених платежів;

2) ініціатива залучення коштів у вклади належить вкладникам коштів, тому досягти додаткового залучення в короткі терміни часто важко, а то й неможливо;

3) загальний обсяг тимчасово вільних грошових коштів у рамках того сегмента ринку (або географічного району), на якому діє окрема банківська установа об'єктивно обмежений.

У роботі комерційних банків щодо залучення вкладів важливу роль відіграє відсоткова політика як невід'ємний елемент ресурсної політики, оскільки одержання прибутків від вкладених коштів стає для клієнтів важливим стимулом розміщення своїх коштів. Розмір депозитного відсотка банківська установа встановлює самостійно, враховуючи облікову ставку Національного банку України, стан грошового ринку і власну ресурсну політику.

За методом нарахування відсотків розрізняють вклади, стосовно яких дохід нараховують за складною відсотковою ставкою, і вклади, дохід за якими нараховують за простою відсотковою ставкою.

Нарахування складної відсоткової ставки банк пропонує з метою заохочення клієнтів до отримання доходу після закінчення терміну дії вкладу, що збільшує наявний обсяг банківських ресурсів. Такий спосіб нарахування потребує від банку постійного ретельного прогнозування ситуації в економіці й на грошовому ринку, але допомагає залучати клієнтів, які бажають одержати зростаючий дохід. Вклади, за якими дохід нараховують за простою відсотковою ставкою, призначені для вкладників, котрі використовують нараховані відсотки періодично як додатковий дохід та витрачають їх здебільшого на споживання.

Відсотковий дохід за депозитами залежно від терміну угоди може виплачуватимся при відкритті або при закритті вкладу; щомісяця; щокварталу; щороку.

Для заохочення вкладників до розміщення коштів на строкових вкладах банки застосовують прогресивно зростаючу відсоткову ставку, розмір якої залежить від терміну перебування коштів на рахунку. В умовах високих темпів інфляції банки пропонують вкладникові виплату відсотків наперед з метою уникнення знецінення розміщених коштів. За умови дочасного розірвання угоди виплачені відсотки банк утримає зі суми вкладу.

Для оцінки раціонального використання коштів, що залучені на вклади, банки можуть обчислювати показники середнього терміну зберігання гривні та рівня осідання коштів, що надійшли на вклади, за наступними формулами:

$$C_d = (O_k / V) * D$$

C_d – середній строк зберігання, днів;

O_k – середній термін вкладів, днів;

В – обороти щодо видачі вкладів;

Д – кількість днів в аналізованому періоді.

$$P_o = (P_v / P_o) * 100\%$$

P_o – рівень осідання вкладів;

P_v – приріст вкладів за період;

P_o – обороти щодо притоку вкладів

Збільшення термінів зберігання та рівня осідання вкладів позитивно характеризує ресурси банківської установи.

3.3. Позичкові засади формування банківських ресурсів

У світовій банківській практиці всі мобілізовані ресурси поділяють за способом акумуляції на депозитні і недепозитні.

Мобілізація ресурсів недепозитними методами – це залучення банком ресурсів у вигляді позик на фінансовому ринку, що здійснюють у формі міжбанківських кредитів і кредитів центрального банку, операцій із цінними паперами на вторинному фондовому ринку, а також позик на ринку євродоларів. У практичній діяльності банку часто виникає ситуація, коли залучених банком депозитних ресурсів недостатньо для здійснення запланованих активних операцій. Таким чином, утворюється різниця між розміром кредитів та інвестицій, які необхідно профінансувати, і наявною сумою депозитів. Для покриття цієї різниці й використовують ресурси, залучені шляхом здійснення банківських недепозитних операцій. Ці ресурси є надважливими для підтримання достатнього рівня банківської ліквідності, тому їх використовують банки в міру необхідності.

Особливість мобілізації позичених ресурсів – те, що у процесі їхнього формування ініціатором отримання коштів є банк, а при створенні депозитної бази ініціатива належить клієнтам. Коли йдеться про запозичення, банк самостійно визначає, скільки й на який період йому потрібно коштів, а у процесі залучення вкладів їх суму і терміни визначають клієнти з огляду на власні потреби.

Серед способів, за допомогою яких банки формують ресурси на позичковій основі й забезпечують свою ефективну діяльність банку, наступні:

–отримання на міжбанківському ринку кредитів від інших банків та центрального банку;

–емісія банківською установою цінних паперів власного боргу.

Міжбанківський кредит – це основне джерело формування коштів на позичковій основі, що забезпечує підтримку кредитного потенціалу, поточної ліквідності банку або рентабельне вкладення коштів. Такий кредит є зазвичай короткотерміновим, вирізняється оперативністю надання коштів та вищими порівняно з депозитами процентними ставками. Його надають або отримують в рамках кореспондентських відносин банків.

Суб'єктами міжбанківського кредиту є:

- міжбанківські об'єднання,
- банки або інші кредитні інститути,
- фінансові компанії
- Національний банк України.

Ці суб'єкти можуть одночасно бути в ролі і кредитора, і позичальника. Специфіка міжбанківського кредиту полягає в тому, що кошти використовують не для власних господарських потреб банку, а для надання кредитів клієнтам. Тому міжбанківський кредит є формою купівлі-продажу кредитних ресурсів.

Для оперативного залучення необхідних додаткових коштів банки використовують можливості міжбанківського ринку ресурсів, на якому продають грошові кошти, що їх мобілізували інші кредитні установи.

Ринок міжбанківських ресурсів відіграє важливу роль у діяльності банківських установ, оскільки:

- служить одним із джерел поповнення коштів для проведення активних операцій;
- дає змогу банківській установі оперативно підтримувати свою ліквідність;
- допомагає встановлювати ділові партнерські взаємини з іншими установами банків;
- здійснення операції на міжбанківському ринку сприяє банкам у додатковому отриманні доходу як різниці між ціною купівлі та продажу кредитів;
- надання кредитів на міжбанківському ринку є надійнішим вкладанням коштів із точки зору повернення, ніж звичайне кредитування.

З урахуванням короткотерміновості кредитування та прискореної оборотності коштів для банків відкриваються можливості ефективнішого їх використання; порівняно з іншими фінансовими інструментами ринок міжбанківських кредитів оперативно реагує на зміни кон'юнктури ринку, що свідчать про стан грошового ринку країни в цілому. Своєю чергою, наявність кризової ситуації на даному ринку свідчить про нестійкість окремих банків або

банківської системи країни в цілому; рівень активності банківської установи на ринку міжбанківського кредитування окреслює її становище в банківській системі. Кредиторами на ринку міжбанківських кредитів можуть бути не тільки банки з тривалою історією діяльності, а й новостворені, що мають надлишок ресурсів через відсутність достатньої кількості клієнтів.

Призначення міжбанківських кредитів полягає у наступному:

- 1) банкам надають можливість виконувати вимоги з обов'язкового резервування;
- 2) задовольняють потреби банку в додаткових коштах;
- 3) забезпечують ліквідність банку;
- 4) банки, в яких є надлишок ресурсів, можуть розміщувати тимчасово вільні кошти у банках, де їх не вистачає.

Перевагами міжбанківського кредиту порівняно з депозитами є:

по-перше, оперативність;

по-друге, такий кредит не потребує резервування в центральному банку, оскільки не є вкладом;

по-третє, не потребує і витрат на маркетинг та інфраструктуру.

Метою ресурсної політики банку є підтримання загального рівня ліквідності, що, своєю чергою, неможливе без позичення коштів на міжбанківському ринку.

Надання й отримання кредитів комерційними банками на міжбанківському ринку регламентоване Законом України «Про банки і банківську діяльність», Цивільним кодексом України, нормативними актами НБУ, статутами банківських установ і кредитними договорами. Кредитні відносини між банками визначають на договірних засадах, укладаючи кредитні договори, що мають передбачати права та зобов'язання сторін, із належним оформленням справ за міжбанківськими кредитами. Надання міжбанківських кредитів слід супроводжувати відкриттям рахунків відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. Процес кредитування складається з кількох етапів, кожний із яких визначає якісні характеристики позики і ступінь її надійності та прибутковості для банку.

Надання міжбанківських кредитів зазвичай оформляється договорами, які переважно укладають у строковій формі. Укладання ж міжбанківського договору кредитування у безстроковій формі передбачає надання таких кредитів на мінімальний термін, встановлений договором, а після його закінчення кредит набуває безстрокової форми. В такому випадку повернення кредиту може

вимагатися банком у будь-який час за попереднім повідомленням.

Обсяги міжбанківського кредитування залежать як від макроекономічних, так і від мікроекономічних факторів, таких як:

- обсяг грошової маси,
- розмір облікової ставки встановленої центральним банком,
- кількість діючих банків,
- характер їхніх операцій і розмір ресурсів,
- ліквідність банків.

Традиційним фінансовим інструментом ринку міжбанківських кредитів є коротстрокові (до одного місяця) кредити, а триваліші ніж на один місяць, вважають довгостроковими. Довгострокові кредити, отримані на міжбанківському ринку, банки використовують переважно для надання банківських кредитів суб'єктам підприємницької діяльності, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Коротстрокові кошти банки використовують зазвичай для отримання спекулятивного прибутку за рахунок ставок арбітражних операцій, а також для підтримки ліквідності кореспондентських рахунків.

У забезпеченні фінансової стійкості комерційних банків значну участь бере центральний банк, виконуючи функцію кредитора останньої інстанції. У нашій країні кредитором останньої інстанції є Національний банк України. Здійснюючи відповідну грошово-кредитну політику, він може кредитувати комерційні банки через:

–отримання кредитів рефінансування Національного банку України (постійно діюча лінія рефінансування для надання банкам кредитів овернайт, кредити рефінансування терміном до 90 днів);

– операції РЕПО (операції прямого РЕПО, операції зворотного РЕПО);

– операції з власними борговими зобов'язаннями (деPOSITні сертифікати овернайт та до 90 днів);

– операції з державними облігаціями України.

Економічна сутність кредитів Національного банку на макрорівні полягає в тому, що через кредитування комерційних банків та інших кредитних установ здійснюється емісія грошей в обіг і збільшується обсяг сукупної грошової маси в економіці. Це створює умови для розширення кредитної діяльності банків. На рівні окремої банківської установи кредити Національного банку сприяють підтриманню належного рівня ліквідності, зміні структури їхніх активів на

користь позичкових операцій, а також розширенню, за необхідності, обсягу кредитування своїх клієнтів.

Отже, міжбанківський ринок виконує важливу роль у забезпеченні нормальних умов функціонування ринку позичкових капіталів, є об'єктом державного регулювання та механізмом впливу державних органів на діяльність банків. Проведення кредитування Національним банком України стримує поширення кризи від банківських установ, що тимчасово мають нестачу ліквідності, до інших банків, а також запобігає втраті довіри населення до надійності банківської системи в цілому.

Ринок міжбанківського кредитування слугує джерелом поповнення ресурсів вітчизняних банків.

3.4. Порядок формування позичених коштів банку шляхом емісії боргових зобов'язань .

Одним із напрямків ресурсної політики щодо позичення коштів є формування банківських ресурсів, отриманих від емісії власних боргових зобов'язань. До них належать, зокрема, облігації та векселі.

Банківські облігації є цінними паперами, які засвідчують, що їхні власники внесли грошові кошти, і підтверджують зобов'язання відшкодувати їм номінальну вартість у визначений термін із виплатою фіксованого процента; таким чином облігації опосередковують відносини позики.

До основних переваг облігацій можна віднести наступні:

- облігація дозволяє банку залучити додаткові ресурси при цьому вона не тягне за собою втрату контролю над управлінням банку, оскільки облігації не дають їхнім власникам права брати участь у такому управлінні;
- проценти, які виплачуються за облігаціями, відносяться на збільшення валових витрат банку;
- за облігаціями виплачується фіксований розмір процента (якщо інше не передбачено умовами емісії), що є позитивним для банку, оскільки за умов зростання в подальшому розміру процента на грошовому ринку виплати банку не зміняться;
- термін погашення облігацій триваліший, вимірюється роками, тобто значно перевищує строки за міжбанківськими кредитами або залученими депозитами;

- банк-емітент може передбачати в умовах емісії можливість конвертації банківських облігацій в акції [2, с. 174].

Основними недоліками банківських облігацій є наступні:

- для розміщення облігаційної позички емітентові таких цінних паперів необхідно мати високий рейтинг;

- після емісії облігації внаслідок зміни ситуації на грошовому ринку ставка позичкового процента може стати нижчою визначеного відсотка виплат за облігаціями, що загрожує збільшенням витрат;

- емісія облігації пов'язана зі суттєвими витратами, спричиненими підготовкою, емісією, обслуговуванням та погашенням облігаційної позики; законодавство не допускає емісію облігації для формування і поповнення статутного капіталу, а також для покриття збитків;

- власники облігації є кредиторами емітента, отже, їхні інтереси мають певним чином захищатися, насамперед, майновою базою емітента, за рахунок якої можна задовольнити вимоги кредиторів [2, с. 175].

Згідно із законодавством нашої країни облігації можна випускати іменні й на пред'явника; процентні, безпроцентні, дисконтні; з вільним та обмеженим колом обігу.

Облігації випускають на певний термін, після закінчення якого емітент зобов'язаний їх викупити, а тому використовувати кошти, залучені за допомогою облігацій, у власному капіталі банку неможливо. Для утримання мобілізованих за допомогою облігацій коштів банк має рефінансувати попередні випуски, викупивши раніше емітовані облігації за рахунок коштів, отриманих від емісії нових облігацій. Оскільки облігації не є інструментом простого залучення коштів, емітентові необхідно мати конкретну інвестиційну програму, під яку він залучатиме кошти за допомогою облігацій.

Затримати мобілізовані кошти в своєму обороті банк також може, конвертувавши облігації в акції. Слід наголосити, що для поповнення статутного капіталу банкові необхідно випустити акції, а вже потім обміняти на них конвертовані облігації. Однак ініціатива такого обміну належить власникам облігацій. Перевагами конвертованих облігацій для клієнтів банку є те, що, бажаючи отримати певну частку в банку, вони зможуть придбати його акції у найвигідніший для себе момент та стати акціонерами. Банку конвертованість облігацій дає змогу утримати залучені раніше кошти та розрахуватися з боргами

за облігаціями власними акціями.

Серед чинників, що впливають на проведення банками операцій із мобілізації ресурсів за допомогою емісії облігацій, можна назвати наступні:

–загальний стан економіки країни, оскільки фінансове становище банків та потенційних інвесторів є першоосновою таких операцій;

–дотримання банками всіх нормативних вимог центрального банку;

–рівень розвитку вторинного ринку цінних паперів, що забезпечував би вільне обертання облігацій;

–можливість застосування інших способів мобілізації тимчасово вільних коштів на фінансовому ринку.

Ще одним аспектом реалізації ресурсної політики є можливість банків залучати кошти на позичковій основі шляхом випуску векселів. Банківський вексель – це цінний папір, в якому міститься безумовне грошове зобов'язання банку про сплату зазначеної у векселі суми векселеотримувачу в указаному місці та у встановлений строк [2, с. 35].

Банківський вексель має депозитний характер і, по суті може замінити депозитний або ощадний сертифікат. Власник банківського векселя може використати його як платіжний засіб за товари і послуги, а новий власник векселя може передати його третій особі шляхом індосаменту. Для придбання банківського векселя покупець перераховує кошти на рахунок банку-продавця, після чого останній випускає бланк векселя на ім'я покупця зі зазначенням дати зарахування грошей. Погашають банківський вексель шляхом його викупу після закінчення терміну обігу або ж дочасного викупу векселя. У банківському векселі вказують розмір прибутку у вигляді процента до номіналу, що одержує власник векселя. Це означає, що продають вексель за номіналом, а банк викупує за ціною продажу.

Можливим використанням банківського векселя є надання кредиту, а особливість такого кредитування – це те, що угодою про кредитування передбачається емісія векселя і надання клієнтові не грошових коштів, а векселя, за яким платником виступає банк. Такий кредит має бути погашений до терміну пред'явлення векселя до оплати. Однак при тому, що надання таких кредитів не потребує від банку безпосереднього використання мобілізованих ресурсів, банківській установі необхідно одночасно збільшити суму обов'язкових резервів (при емісії цінних паперів власного боргу банку необхідно, згідно зі законодавством формування обов'язкових резервів) та збільшення резерву для

покриття можливих втрат за кредитними операціями.

3.5. Антикризові заходи банківської діяльності

У банківській практиці криза проявляється в різкому зниженні платоспроможності банківської установи, нестачі наявних ресурсів для виконання своїх поточних зобов'язань; «стрибають» відсоткові ставки. Інформація про кризову ситуацію поширюється на ринку, банки-кореспонденти надають кредити за значно завищеними ставками або взагалі припиняють кореспондентські взаємини, фізичні особи починають закривати депозитні рахунки, юридичні особи здійснюють платежі через інші банки. В такій ситуації Національний банк України може проводити санацію, фінансове оздоровлення банку і керувати через своїх представників, із метою виведення його з кризової ситуації.

Серед причин, що зумовлюють виникнення кризових ситуацій в окремих банківських установах, можна виокремити наступні:

- вплив зовнішніх негативних факторів (фінансових, економічних, політичних, технічних та ін.);
- незадовільний стан організації процесу управління ризиками;
- відсутність або недостатній розвиток аналітичної роботи, результати якої допомогли б передбачити можливість виникнення кризи;
- навмисні злочинні дії окремих осіб, груп та організацій.

Із огляду на періодичність виникнення економічних криз та циклічність розвитку економіки, беручи до уваги той факт, що українська банківська система має тенденції до дедалі більшої інтеграції у світову банківську систему, а відтак підпадає під вплив світових економічних потрясінь, банки мають велику увагу приділяти розробленню та здійсненню комплексу заходів щодо зниження своєї чутливості до змін на ринках.

Такий комплекс заходів може охоплювати наступні компоненти:

- банківській установі необхідно постійно вдосконалювати технології оцінки та управління ризиками;
- приділяти належну увагу прогнозам розвитку ринків, на яких функціонує дана установа;
- підтримувати на належному рівні ресурсну базу (проводити роботу щодо нарощення розміру власного капіталу, дотримуватися вимог центрального банку щодо формування страхових резервів за ризикованими активами та інших резервів, а також вимог щодо норми обов'язкових резервів, банківської

ліквідності);

- проводити моніторинг та вживати належні заходи для поліпшення якості кредитного портфеля; створити систему антикризового управління, що регламентувала б дії банку щодо запобігання та ліквідації наслідків криз; підтримувати готовність банку до реагування в умовах кризової ситуації.

Формування надійної ресурсної бази банку стане запорукою мобілізації необхідних за обсягами і стабільністю ресурсів, що, своєю чергою, надасть можливості адекватно реагувати на виникнення кризових ситуацій із мінімальними негативними наслідками.

3.6. Гарантування вкладів фізичних осіб.

З метою гарантування збереження вкладів фізичних осіб при банкрутстві банків у 1998 році був прийнятий Закон України «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб». Даний фонд створювався при НБУ. Проблема захисту вкладників особливо гостро постала на сьогодні внаслідок банкрутств, шахрайства з боку приватних фінансових структур і, як наслідок, недовіри громадян до банківської системи. У зв'язку з цим 20 вересня 2001 року Президент України підписав Указ «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб».

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб діє на підставі Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012р №4452-VI.

Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і не має на меті отримання прибутку.

Фонд є економічно самостійною установою, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в Національному банку України. Органи державної влади та Національний банк України не мають права втручатися в діяльність Фонду щодо реалізації законодавчо закріплених за ним функцій і повноважень.

Основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

На виконання свого основного завдання Фонд здійснює такі функції:

- 1) веде реєстр учасників Фонду;
- 2) акумулює кошти, здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду;
- 3) інвестує кошти Фонду в державні цінні папери України;

4) здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань за вкладками в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;

5) здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб;

6) бере участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України;

7) застосовує до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладає адміністративні штрафи;

8) здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організовує відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку;

9) здійснює перевірки банків щодо дотримання законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб;

10) надає фінансову підтримку приймаючому банку;

11) здійснює прогнозування потенційних витрат Фонду на виведення неплатоспроможних банків з ринку та відшкодування коштів вкладникам.

Фонд видає нормативно-правові акти у формі інструкцій, положень, правил.

Учасниками Фонду є банки. Участь банків у Фонді є обов'язковою. Банк набуває статусу учасника Фонду в день отримання ним банківської ліцензії та зобов'язаний сплачувати до Фонду збори та дотримуватися інших вимог та нормативно-правових актів Фонду.

Фонд виключає банк з числа учасників Фонду в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку.

Фонд веде реєстр учасників Фонду та зобов'язаний двічі на рік, станом на 1 січня та 1 липня, публікувати в газетах «Урядовий кур'єр» та «Голос України» перелік учасників Фонду не пізніше ніж через один місяць після настання відповідних строків.

Фонд зобов'язаний додатково публікувати в зазначених газетах інформацію про зміни в переліку учасників Фонду не пізніше ніж через 14 днів після внесення відповідних змін до реєстру учасників Фонду. Перелік учасників Фонду також розміщується на офіційній сторінці Фонду в мережі Інтернет.

Джерелами формування коштів Фонду є:

1) початкові збори з учасників Фонду, що сплачуються протягом 30 календарних днів з дня одержання банківської ліцензії, розмір становить 1% статутного капіталу.

Банк - учасник Фонду, створений у результаті реорганізації, звільняється від сплати початкового збору в разі сплати початкового збору до Фонду банками, які реорганізувалися, та набуває усіх прав і обов'язків щодо участі у Фонді.

2) регулярні збори з учасників Фонду сплачуються щоквартально рівними частками до 15 числа місяця, наступного за кварталом, за який здійснюється сплата. Станом на останній робочий день кожного кварталу здійснюється нарахування регулярного збору до Фонду. Розмір базової річної ставки збору становить 0,5 % бази нарахування в національній валюті та 0,8 % бази нарахування в іноземній валюті.

У разі прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку такий банк зобов'язаний у день прийняття зазначеного рішення нарахувати регулярний збір до Фонду за період з дня, наступного за днем закінчення останнього розрахункового періоду до дня, що передує прийняттю такого рішення, та сплатити його до Фонду протягом 15 днів.

Базою нарахування є середньозважена за розрахунковий період сума щоденних балансових залишків на рахунках з обліку вкладів та відсотків за ними.

Фонд має право встановлювати своїм нормативно-правовим актом порядок розрахунку розміру регулярних зборів до Фонду у формі диференційованих зборів. Розрахунок розміру диференційованого збору проводиться шляхом зважування базової річної ставки збору за ступенем ризику. Розмір диференційованого збору має бути не менше розміру базової річної ставки.

Методика оцінки ступеню ризиків банку для розрахунку диференційованих зборів встановлюється нормативно-правовим актом Фонду, що підлягає погодженню з Національним банком України.

3) спеціальний збір до Фонду встановлюється у разі, якщо поточні доходи Фонду є недостатніми для виконання ним у повному обсязі своїх зобов'язань щодо виплати відшкодування за вкладками та/або щодо обслуговування та погашення залучених кредитів.

Загальний розмір спеціального збору, сплаченого учасниками Фонду протягом року, не має перевищувати розміру регулярного збору з учасника Фонду, сплаченого учасником Фонду за попередній рік.

4) доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України;

5) доходи, одержані у вигляді процентів, нарахованих Національним банком України за залишками коштів на рахунках Фонду, відкритих в Національному банку України;

6) кредити, залучені від Національного банку України

Для виконання покладених на нього функцій Фонд має право залучати кредити від Кабінету Міністрів України або отримати внесок держави на безповоротній основі на відповідний рік у разі, якщо з початку року обсяг коштів Фонду, зменшується більше ніж на 70 відсотків.

7) неустойка (штрафи, пеня), що стягується відповідно до цього Закону; Банк за несвоєчасну або неповну сплату зборів до Фонду сплачує пеню в розмірі подвійної облікової ставки Національного банку України від розміру неперерахованої суми за кожний день прострочення (включаючи день сплати).

Фонд має право звернутися до:

1) Національного банку України з вимогою про безспірне списання своєчасно не сплачених сум зборів до Фонду та нарахованої пені у випадку несплати учасником відповідних сум протягом одного місяця з дня сплати, встановленого цим Законом;

2) суду з позовом про стягнення з учасника Фонду своєчасно не сплачених сум зборів до Фонду та нарахованої пені.

Неподання, несвоєчасне подання або подання Фонду недостовірних відомостей тягне за собою накладення на керівника банку штрафу в розмірі від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ухилення від виконання або несвоєчасне виконання рішень Фонду тягне за собою накладення на керівника банку штрафу в розмірі від 400 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

8) кошти, що були внесені Національним банком України в розмірі 20 мільйонів гривень на день створення Фонду;

9) кошти з Державного бюджету України;

10) доходи від надання фінансової підтримки приймаючому банку;

11) благодійні внески, гранти, технічна допомога, у тому числі від іноземних осіб;

12) кошти, отримані від виконання заходів, передбачених планом врегулювання, зокрема від продажу неплатоспроможного банку або перехідного банку, ліквідації банку.

Мінімальний обсяг коштів Фонду не може бути нижчим за 2,5 відсотка від суми гарантованих Фондом коштів вкладників у межах суми відшкодування з урахуванням суми зборів з учасників Фонду, які мають надійти протягом наступного кварталу. За умов досягнення мінімальної межі або ризику суттєвого зменшення обсягу коштів Фонду Фонд має право вжити заходів для поповнення коштів Фонду за рахунок вищенаведених джерел.

1. Фонд є єдиним розпорядником коштів, акумульованих у процесі його діяльності.

2. Кошти Фонду не включаються до Державного бюджету України, не підлягають вилученню і можуть використовуватися Фондом виключно для:

а) виплати гарантованої суми відшкодування вкладникам коштів за вкладами відповідно до цього Закону;

б) покриття витрат, пов'язаних з виконанням покладених на Фонд функцій та повноважень, у тому числі оплати витрат, пов'язаних з процедурою виведення неплатоспроможного банку з ринку, у межах кошторису витрат, затвердженого адміністративною радою Фонду;

в) забезпечення поточної діяльності Фонду, утримання його апарату, розвитку його матеріально-технічної бази в межах кошторису витрат, затвердженого адміністративною радою Фонду;

г) надання фінансової підтримки приймаючому банку;

д) надання позик працівникам Фонду в межах кошторису витрат, затвердженого адміністративною радою Фонду, та у порядку, передбаченому нормативно-правовими актами Фонду;

є) надання цільової позики для авансування виплат вкладникам банку протягом дії тимчасової адміністрації.

3. Фонд має право інвестувати кошти в державні цінні папери України.

4. Фонд здійснює інвестиційну діяльність на засадах затвердженого адміністративною радою Фонду інвестиційного плану виходячи із потреб забезпечення виконання функцій Фонду.

Фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом. Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, нараховані на день прийняття рішення Національним банком України про

віднесення банку до категорії неплатоспроможних та початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми, встановленої адміністративною радою Фонду на дату прийняття такого рішення незалежно від кількості вкладів в одному банку. (на сьогодні відшкодування складає 200 000 грн.)

4. Фонд не відшкодовує кошти:

1) передані банку в довірче управління;
2) за вкладом у розмірі менше 10 гривень;
3) за вкладом, підтвердженим ощадним (депозитним) сертифікатом на пред'явника;

4) розміщені на вклад у банку особою, яка була членом спостережної (наглядової) ради, правління (ради директорів), ревізійної комісії банку, якщо з дня її звільнення з посади до дня прийняття Національним банком України рішення про віднесення такого банку до категорії неплатоспроможних не минув один рік;

5) розміщені на вклад у банку особою, яка надавала банку професійні послуги як аудитор, юридичний радник, суб'єкт оціночної діяльності, якщо ці послуги мали безпосередній вплив на виникнення ознак неплатоспроможності банку і якщо з дня припинення надання послуг до дня прийняття Національним банком України рішення про віднесення такого банку до категорії неплатоспроможних не минув один рік;

6) розміщені на вклад власником істотної участі банку;

7) розміщені на вклад особою, яка на індивідуальній основі отримує від банку проценти за вкладом на більш сприятливих договірних умовах, ніж звичайні, або має інші фінансові привілеї від банку;

8) за вкладом у банку, що є предметом застави та забезпечує виконання зобов'язань вкладника перед цим банком, в обсязі таких зобов'язань;

9) закладами у філіях іноземних банків.

5. Відшкодування коштів за вкладом в іноземній валюті відбувається в національній валюті України після перерахування суми вкладу за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим Національним банком України на день прийняття рішення Національним банком України про віднесення банку до категорії неплатоспроможних та початку процедури виведення Фондом банку з ринку та здійснення тимчасової адміністрації.

6. Фонд завершує виплату гарантованих сум відшкодування коштів за вкладками в день внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб запису про ліквідацію банку як юридичної особи.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб має право здійснювати регулювання діяльності банків шляхом:

- 1) прийняття в межах своїх повноважень нормативно-правових актів, обов'язкових до виконання банками;
- 2) здійснення контролю за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб;
- 3) виведення неплатоспроможних банків з ринку;
- 4) в інших формах, передбачених Законом «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Регулятивні повноваження Фонду поширюються на всі банки в Україні. Банки зобов'язані дотримуватися нормативно-правових актів Фонду та виконувати вимоги, встановлені Фондом у межах його повноважень.

Фонд також наділений повноваженнями з виведення неплатоспроможного банку з ринку та здійснення тимчасової адміністрації в банку. Такі дії він розпочинає на наступний робочий день після офіційного отримання рішення Національного банку України про віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Фонд також може надавати пропозиції Національному банку України щодо ліквідації банківських установ на підставі чого НБУ приймає рішення про відкликання банківської ліцензії.

Свою діяльність Фонд гарантування вкладів фізичних осіб координує з Національним банком України з таких напрямів:

1. ФГВФО та Національний банк України співпрацюють з метою забезпечення стабільності банківської системи України і захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків. З цією метою ФГВФО і Національний банк України укладають договір про співпрацю, який передбачає засади співробітництва цих установ у процесі регулювання і нагляду за діяльністю банків, застосування до них заходів впливу, інспекційних перевірок банків, здійснення заходів з виведення неплатоспроможних банків з ринку.

2. ФГВФО та Національний банк України своєчасно повідомляють один одному про будь-які спостереження та висновки щодо діяльності банків, які є необхідними для виконання покладених на них обов'язків.

3. ФГВФО та Національний банк України мають право на отримання інформації з питань, що належать до їх компетенції.

4. Директор - розпорядник ФГВФО або особа, яка його заміщує, може бути запрошений на засідання Правління Національного банку України, на якому обговорюються питання здійснення нагляду за діяльністю банків та/або застосування до них заходів впливу. Директор - розпорядник ФГВФО або особа, яка його заміщує, обов'язково запрошується на засідання Правління Національного банку України, на якому обговорюється питання щодо віднесення банку до категорії неплатоспроможних.

5. ФГВФО та Національний банк України з метою співпраці та координації своєї діяльності проводять оперативні наради не рідше одного разу на квартал або частіше на вимогу одного з керівників цих органів.

6. ФГВФО та Національний банк України мають право порушувати питання про необхідність внесення змін до нормативно-правових актів один одного.

ФГВФО має право отримувати від Національного банку України та органів виконавчої влади інформацію, необхідну для виконання ним своїх функцій, передбачених нормативними актами.

ПРАКТИКУМ

Питання для самоконтролю

1. Що на вашу думку є вирішальним при плануванні банком стратегічних напрямів своєї діяльності?
2. Що являють собою залучені банківські ресурси?
3. За допомогою яких операцій кошти мобілізуються банками на рахунки?
4. Які фактори впливають на бажання фізичних і юридичних осіб заощаджувати кошти і розміщувати їх на банківських рахунках?
5. За яким критерієм потрібно оцінювати залучені кошти банків для визначення ступеня інтегрованості господарства України в світову економіку та його привабливість в очах іноземних інвесторів?
6. Охарактеризуйте найпоширеніший вид вкладу, який банки використовують для залучення коштів?
7. Назвіть основні переваги та недоліки залучення коштів на поточні рахунки клієнтів?
8. Назвіть особливості функціонування поточних рахунків та рахунків до запитання в вітчизняній банківській практиці?
9. Як позначаються обсяги депозитів до запитання на ліквідності банківської установи?
10. Охарактеризуйте строкові вклади? Назвіть їх переваги та недоліки для банківських установ?
11. Які різновиди строкових вкладів ви знаєте? Охарактеризуйте режим залучення коштів за їх допомогою?
12. Які недоліки притаманні депозитним сертифікатам?
13. Охарактеризуйте залучення коштів на ощадні вклади. Назвіть їх переваги і недоліки як для банківської установи, так і для клієнтів?
14. Чи існують законодавчі перепони для формування банками стабільних залучених ресурсів, в чому вони полягають?
15. Охарактеризуйте роль депозитних коштів у формуванні банківських ресурсів та банківській діяльності загалом?
16. Назвіть основні недоліки депозитного залучення коштів з точки зору банків?
17. Охарактеризуйте відсоткову ставку за депозитними вкладками, як основний інструмент регулювання банками залучення коштів?

18. Що представляє собою недепозитне залучення банками коштів?
19. Назвіть способи за допомогою яких банківські установи формують свої позичені кошти?
20. Охарактеризуйте суть та назвіть суб'єктів міжбанківського кредиту?
21. Яку роль у діяльності банківських установ відіграє міжбанківській ринок ресурсів?
22. В чому полягає призначення міжбанківського кредитування?
23. Порівняйте міжбанківські кредити з депозитним залученням коштів та окресліть переваги міжбанківського кредитування?
24. Які законодавчі акти регулюють надання і отримання міжбанківських кредитів, як оформляється надання таких кредитів?
25. Назвіть фактори, які впливають на обсяги міжбанківського кредитування?
26. Дайте загальну характеристику позичання коштів у Національного банку України?
27. Яки види кредитування використовує центральний банк для надання коштів комерційним банкам?
28. Дайте загальну характеристику позичання коштів за допомогою емісії власних цінних паперів банків?
29. Охарактеризуйте банківські облігації, назвіть їх переваги та недоліки при проведенні ресурсної політики?
30. Яки види облігацій можуть емітувати вітчизняні комерційні банки?
31. Назвіть чинники впливу на можливість банків формувати свої ресурси за допомогою емісії облігацій?
32. Охарактеризуйте формування ресурсів банків за допомогою банківських векселів?
33. Назвіть основні аतिकризові заходи, які комерційні банки повинні вразовувати при проведенні ними ресурсної політики?
34. Якими законодавчими актами регулюється діяльність Фонду гарантування фізичних осіб?
35. В чому полягає основне завдання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб?
36. Назвіть функції, які виконує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб?

37. Хто є учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і на яких умовах здійснюється вступ у число учасників Фонду?

38. Назвіть джерела формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб?

39. Які санкції застосовуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб до членів Фонду за несвоєчасну або неповну сплату зборів до Фонду?

40. Які гарантії за вкладами надає Фонд гарантування вкладів фізичних осіб?

41. За якими напрямками Фонд гарантування вкладів фізичних осіб здійснює регулювання діяльності комерційних банків?

42. Як відбувається координація діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з Національним банком України.

Теми рефератів і питання для обговорення:

1. Аналітична оцінка діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні за останні 7 років.

2. Порівняльна характеристика діяльності вітчизняного Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з зарубіжними системами захисту вкладів.

3. Проблеми залучення коштів вітчизняними банківськими установами, практика зарубіжних банків та можливості її адаптації в Україні.

4. Зарубіжна практика формування коштів на міжбанківському ринку: переваги і недоліки.

Тестові завдання

1. Більша частина ресурсів банку формується за рахунок:

- а) власних коштів;
- б) залучених і позичених коштів;
- в) власних і залучених коштів;
- г) власних і позичених коштів.

2. Залучені і позичені кошти банку не повинні перевищувати розмір власного капіталу банку більше ніж:

- а) у 25 разів;
- б) у 12 разів;
- в) у 50 разів;

г) повинні дорівнювати розміру власного капіталу.

3. За термінами залучення депозити поділяються на:

- а) депозити до запитання;
- б) строкові депозити;
- в) ощадні депозити;
- г) депозити до запитання і строкові депозити.

4. Основним призначенням вкладів до запитання є:

- а) кредитування;
- б) здійснення поточних розрахунків;
- в) отримання прибутку власником рахунку;
- г) міжбанківські рахунки.

5. Чи має право власник рахунку зняти з нього кошти у будь-який момент:

- а) так;
- б) залежить від мов договору;
- в) лише певну частину;
- г) так, але через 1 місяць.

6. Що може бути умовою банку, якщо він не стягує комісії з:

- а) безпроцентних рахунків;
- б) взяття кредиту власником рахунку;
- в) відкриття ще одного рахунку;
- г) залишок на рахунку не нижче певного рівня;
- г) відрахування в благодійні фонди.

7. Контокорентний рахунок – це?

- а) активний рахунок;
- б) активно-пасивний рахунок;
- в) пасивний рахунок;
- г) позичковий рахунок.

8. Кредитове сальдо на контокорентному рахунку означає щ:

- а) клієнт має власні кошти;

- б) клієнт отримав кредит;
- в) на рахунку відсутні кошти;
- г) немає правильної відповіді.

9. Особливістю строкових вкладів є те, що:

- а) кошти можуть бути зняті в будь-який момент;
- б) кошти розміщені на певний строк;
- в) можна завжди поповнити суму вкладу;
- г) всі відповіді правильні.

10. Найбільш стабільним джерелом банківських ресурсів є депозити:

- а) з овердрафтом;
- б) до запитання;
- в) ощадні;
- г) строкові.

11. Депозитними сертифікатами оформляються вклади:

- а) юридичних і фізичних осіб;
- б) юридичних осіб;
- в) фізичних осіб;
- г) держави.

12. Ощадними сертифікатами оформлюють вклади:

- а) юридичних і фізичних осіб;
- б) юридичних осіб;
- в) фізичних осіб;
- г) держави.

13. За способом випуску сертифікати поділяються на:

- а) одноразові;
- б) серіями;
- в) іменні;
- г) одноразові і серіями.

14. За терміном обороту сертифікати поділяють на:

- а) термінові;
- б) термінові та до запитання;
- в) до запитання;
- г) безстрокові.

15. Власник сертифікату може використати його як:

- а) платіжний засіб;
- б) засіб нагромадження;
- в) контокорентний рахунок;
- г) всі відповіді правильні.

16. Чи є вексель цінний папером?

- а) так;
- б) ні;
- в) частково;
- г) лише платіжний засіб.

17. Для чого служать власнику ощадні вклади?

- а) платіжний засіб;
- б) накопичення грошових заощаджень;
- в) акційний папір;
- г) всі відповіді правильні.

18. Який параметр є визначальним при встановленні розміру процента за строковим депозитом?

- а) суми коштів;
- б) термін;
- в) вид депозиту;
- г) динаміка ставки.

19. Виплата відсотків за депозитними вкладками наперед застосовується банками для:

- а) компенсації інфляції;
- б) зацікавлення клієнта;
- в) зменшення процентної ставки;

г) зменшення банківського ризику.

20. Які методи використовуються для нарахування місячних процентів за вкладками:

- а) факт/факт;
- б) факт/360;
- в) 30/360;
- г) всі відповіді правильні.

Задачі

1. Банк станом на 1 квітня мав 125 млн. грн. власних та 200 млн. залучених ресурсів. Кредитні вкладення становили 230 млн. грн.

- 1. Вкажіть, що таке банківські ресурси?
- 2. Визначте розмір надлишку (нестачі) банківських ресурсів.
- 3. Яким чином регулюються Національним банком України розміри банківських ресурсів?

2. В ПАТ «Авізо-Банк» стан банківських пасивів та активів характеризується такими даними:

№ з/п	Показники	Млн. грн.
1.	Прибуток банку	1500
2.	Фонди банку	50000
3.	Кошти на рахунках підприємств	89000
4.	Вклади громадян	1000
5.	Кошти, одержані в інших банків	1350
6.	Інші пасиви	2350
7.	Короткотермінові кредити	130000
8.	Довготермінові кредити	80
9.	Відвернені кошти за рахунок прибутку	1500
10.	Кредити, надані іншим банкам	5000
11.	Касса	400
12.	Інші активи	500

Завдання:

- 1. Визначте розмір надлишку або нестачі банківських ресурсів.

2. Яких заходів має вжити банк «Авізо-Банк» для збалансування активів і пасивів?

3. Банк «Галичина» здійснює операції із залучення грошових коштів населення у вклади і депозити. На 1 травня поточного року на рахунках громадян – 45 млн. грн. Того ж дня обороти за приходом коштів становили 5 млн. грн., а за видатками – 10 млн. грн. Обов'язкові резерви НБУ становили 5%, а депозитна ставка – 12% річних.

Потрібно:

1. Визначити розмір депозитів, які можуть бути використані банком як ресурси.
2. Пояснити, які ресурси вигідні банку.
3. Визначити суму, яку клієнти отримають в кінці поточного року.

4. В ПАТ «Форум» стан банківських пасивів та активів характеризується такими даними:

№ з/п	Показники	Млн. грн.
1.	Прибуток банку	1600
2.	Фонди банку	55000
3.	Кошти на рахунках підприємств	78500
4.	Вклади громадян	1500
5.	Кошти, одержані в інших банків	1600
6.	Інші пасиви	1800
7.	Короткотермінові кредити	133000
8.	Довготермінові кредити	5000
9.	Відвернені кошти за рахунок прибутку	2400
10.	Кредити, надані іншим банкам	4000
11.	Касса	400
12.	Інші активи	200

Завдання:

1. Визначте розмір надлишку або нестачі банківських ресурсів.

2. Яких заходів має вжити банк «Форум» для збалансування активів і пасивів?

5. Банк приймає депозити від фізичних осіб на три місяці за ставкою 12% річних, на шість місяців – 14% річних і на рік – за ставкою 16% річних (на умовах простих процентів). Вкладник розміщує суму 10000 грн. у банк.

Визначте, які втрати понесе банк у разі вкладення коштів вкладником на:

- 1) три місяці;
- 2) шість місяців;
- 3) рік.

6. Банк А залучає від фізичних осіб кошти на тримісячний депозит за процентною ставкою 12% річних із щомісячним нарахуванням простих процентів.

Банк Б залучає від фізичних осіб кошти на такий же термін (тримісячний депозит) за процентною ставкою 12% річних, але з нарахуванням складних процентів в кінці періоду.

Потрібно:

1. Розрахувати загальний розмір вкладу на кінець усього періоду в кожному банку, якщо початкова сума депозиту у двох випадках – 10000 грн.
2. Проаналізувати, який депозит вигідніший для клієнтів, який для банків.

7. 1 січня поточного року банк «Форум» прийняв від фізичної особи вклад до запитання в сумі 2000 грн. Процентна ставка за вкладом – 6% річних.

- 1) 1 березня поточного року видано частину вкладу в сумі 500 грн.;
- 2) 1 листопада прийнято додатковий внесок у сумі 1000 грн.
- 3) 1 січня наступного року вкладник отримав усю суму вкладу.

Потрібно:

Визначити загальну суму, одержану фізичною особою при закритті рахунку.

8. Банк «Галичина» випустив депозитні сертифікати номіналом 1000 грн. на термін 6 місяців із нарахуванням процентів у розмірі 12 % річних.

Визначити суму нарахованих процентів, які сплатить банк власникові депозитного сертифіката після визначеного терміну.

9. Банк здійснив емісію акцій номінальною вартістю 10 грн. і загальною

кількістю 200 тис. штук. Із загальної кількості емітованих акцій 80 тис. були реалізовані за ціною 12 грн. за одну акцію

Визначте розмір статутного фонду та емісійного доходу банку від емісії акцій.

10. Комерційний банк виконує операції за вкладами населення, яким належить значне місце в банківських ресурсах. Тому значна увага приділяється прогнозуванню залишків вкладів. За II квар-тал банк мав такі показники, млн грн: середньоквартальний залишок вкладів — 62,1; оборот за прибутками — 32,2; оборот за видатками — 26,0; залишок на початок кварталу — 124,0; залишок на кінець кварталу — 130,0.

1. Вкажіть, які вклади від населення можуть приймати банки?

2. Визначте середній строк зберігання вкладів, рівень їх осідання та оборотність.

11. ПАТ «Кредит» виконує операції із залучення грошових коштів підприємств та населення до вкладів. На 1 квітня залишки коштів на депозитних рахунках підприємств становили 2,1 млн грн, а на рахунках громадян — 4,5 млн грн 2 квітня обороти за прибутками до вкладів становили 0,3 млн грн, а за видатками — 1,9 млн грн. Цього самого дня закінчився строк депозитної угоди на 0,6 млн грн, і валюту депозиту разом з обчисленими відсотками, що становили 0,1 млн грн, було перераховано через кореспондентський рахунок банку на розрахунковий рахунок підприємства.

Визначте розмір депозитів і вкладів, які можуть бути використані банком як ресурси.

1. Назвіть напрями використання банківських ресурсів.

2. Поясніть, які ресурси вигідніші для банку — власні чи залучені?

ТЕМА 4. ПЛАНУВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

4.1. Теоретичні засади банківського планування

На сьогодні стійкий, динамічний розвиток і надійність банку багато в чому залежить від адекватного механізму управління, за допомогою якого можна визначити і оцінити ситуацію, виявити сильні та слабкі сторони, оперативно прийняти необхідне і виважене управлінське рішення. При цьому вітчизняні банки, відчуваючи негативні наслідки світових і внутрішніх економічних процесів в умовах зниження обсягів ресурсів і доходів та зростання витрат, потребують відповідного підвищення рівня ефективності системи управління.

Планування є ключовою функцією управління в процесі прийняття рішень банком з метою підвищення його конкурентоспроможності й ефективності діяльності.

Планування ресурсів — це багатстороння й розгалужена діяльність, яка охоплює багато аспектів організаційного та фінансового управління банком у контексті впливу зовнішнього середовища. Розробка обґрунтованого плану неможлива без докладного аналізу фактичного становища банку та прогнозування майбутніх форм діяльності.

Сучасний етап розвитку характеризується загальним зниженням дохідності банківських операцій, загостренням конкуренції на внутрішньому ринку, що спонукає банки до пошуку нових джерел отримання прибутку. Суттєву допомогу в цьому може надати запровадження системи планування.

Ефективність управління в банку залежить від якості здійснення процесу планування, оскільки саме ця складова дозволяє забезпечити:

- чітку координацію всіх дій,
- єдність внутрішніх цілей,
- дає змогу вибирати найраціональніші шляхи розвитку,
- зменшує ризик прийняття помилкових рішень,
- створює передумови для дієвого контролю, управління структурою банківських ресурсів,
- сприяє підвищенню готовності до динамічних змін ринкової ситуації та формуванню цілей і напрямків діяльності банку.

Планування ресурсів дозволяє визначати завдання, які забезпечують ефективне функціонування банку в перспективі, а також можливість швидкої

адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища. Воно забезпечує основу для всіх управлінських рішень, функцій установи, мотивації і контролю.

Серед основних факторів, які сприяють розвитку планування у банку, можна назвати:

- зростання конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках внаслідок їх заповнення;
- розвиток методології та інструментарію планування;
- зайняття лідируючих позицій банками, які більше уваги приділяли плануванню та ін.

В більшості банків планування реалізується через визначення джерел формування банківських ресурсів, в інших- при плануванні фінансової діяльності беруть за основу обчислення прибутку від розміщених ресурсів та здійснюють управління активно-пасивними операціями, але всі банки використовують принцип максимізації обсягу залучених ресурсів і не враховують їх якісні характеристики.

Отже, планування як важлива функція управління- об'єктивно необхідний процес визначення цілей діяльності на певний період, а також засобів, способів та умов їх досягнення. Саме планування об'єднує структурні підрозділи загальною метою діяльності, надає всім процесам однонаправленості та скоординованості, що дає змогу найбільш повно й ефективно використовувати наявні ресурси, професійно розв'язувати різноманітні управлінські завдання.

При цьому основною метою фінансового планування в банку можна вважати визначення та конкретизацію фінансових умов його функціонування на основі розробки, узгодження та затвердження системи взаємопов'язаних фінансових планів для забезпечення відтворювального процесу відповідними за обсягом та структурою фінансовими ресурсами.

Планування ресурсів є частиною загального процесу планування, яке включає:

- стратегічне планування розвитку банку в частині визначення концепції його розвитку та формування стратегічних цілей;
- тактичне планування в частині складання бізнес-планів;
- оперативне планування у частині встановлення конкретних завдань щодо досягнення стратегічних і тактичних цілей.

Кожне з них охоплює визначений період і має свої форми реалізації результатів планування. Всі системи тісно взаємопов'язані між собою і

функціонують в наступній послідовності:

1. Початковим етапом планування є розробка основних напрямків і цільових параметрів економічного розвитку банку шляхом вибору загальної стратегії розвитку, яка, в свою чергу, визначає задачі і параметри тактичного планування. Однією з найбільш важливих стратегічних цілей фінансової діяльності банку є зростання доходів його власників і максимізація його ринкової вартості.

2. Тактичне планування пов'язано з визначенням оптимальних поточних фінансових операцій банку і перерозподілом фінансових ресурсів між підрозділами і передбачає створення бюджетів на основі розрахунку фінансових результатів діяльності на плановий період. Дозволяє визначити в майбутньому періоді обсяги та джерела фінансування розвитку банку за кожним напрямом, структуру доходів і витрат та джерела їх формування, обсяги залучення додаткових фінансових ресурсів з огляду на зміни структури власності у поточному періоді забезпечити необхідний рівень ліквідності та платоспроможності.

3. Оперативне планування є основою для розробки і доведення до безпосередніх виконавців поточних бюджетів за всіма аспектами діяльності банку, у тому числі, щодо надходження і витрати коштів у процесі діяльності як правило період становить майбутній місяць з розбивкою по днях, тижнях і декадах.

Отже, фінансове планування базується на стратегічному плані розвитку банку в частині визначення концепції його розвитку, формування стратегічної мети банку та на тактичному плані на майбутній період (як правило рік) в частині визначення заходів та постановки конкретних задач по досягненню стратегічної мети, розробки тактики виконання поставлених задач тощо.

Також можна виділити декілька загальних етапів, які застосовуються в різних схемах планування:

- аналіз та оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища;
- виявлення позиції банку на ринку, визначення слабких і сильних сторін його діяльності;
- встановлення бажаних напрямків та орієнтирів своєї діяльності: бачення, місію, комплекс цілей;
- формулювання способів досягнення поставлених завдань шляхом їх конкретизації;
- розробка та затвердження плану дій, що деталізують методи, інструменти з

допомогою яких будуть досягнуті заплановані показники;

- формування та координування бюджетів;

- моніторинг виконання бюджетів і контроль за якістю процесу планування, здійснення необхідного коригування.

В цілому процес планування є замкнутий цикл з прямим(від розробки стратегії до визначення оперативних планів, реалізації та контролю) та зворотнім (від урахування результатів виконання до переформулювання плану) зв'язком.

Процес фінансового планування носить безперервний характер: після закінчення одного планового періоду, одночасно з аналізом результатів виконання фінансових планів, розробляються й приймаються фінансові плани на наступний період.

У процесі ресурсного планування повинні визначатись основні тенденції формування та використання банківських ресурсів та встановлюватись принципові положення формування фінансових відносин з контрагентами. Від того, наскільки точно будуть визначені планові показники та завдання управління фінансами, багато в чому залежатиме кінцева результативність функціонування банку.

4.2. Управління ресурсами комерційних банків на макроекономічному рівні:

Управління ресурсами комерційних банків на макроекономічному рівні здійснюється центральним банком країни, при цьому центральний банк застосовує сукупність заходів за допомогою яких здійснюється поточне, оперативне регулювання і коригування основних параметрів грошово-кредитного ринку країни.

Для проведення управління на макроекономічному рівні Національний банк України застосовує такі інструменти, які впливають на грошову масу, а відповідно й на процентні ставки і на структуру і обсяг ресурсів банківських установ.

Основними інструментами управління ресурсами банківських установ на макроекономічному рівні є :

1. політика облікової ставки;
2. політика обов'язкових резервів;
3. політика відкритого ринку.

4.2.1. Політика облікової ставки (дисконтна політика) –це система заходів Центрального банку, щодо встановлення і періодичної зміни процентних ставок за позиками, які він надає комерційним банкам, що позначається на кредитному потенціалі останніх, тобто комерційних банків.

Політика облікової ставки проводиться центральним банком шляхом рефінансування КБ через надання їм різноманітних видів кредитів. Основою ціни за ці кредити є облікова ставка (дисконт), що встановлюється ЦБ відповідно до визначених ним цілей грошово-кредитної та валютного регулювання.

Реалізація дисконтної політики Центрального банку має як внутрішні, так і зовнішні аспекти.

Внутрішній аспект передбачає вплив Центрального банку на кон'юнктуру ринку кредитних ресурсів (попит і пропозицію на кредитному ринку) шляхом зміни вартості наданих ним кредитів (зміни % ставок). Напрямо зміни облікової ставки Центрального банку залежить від типу грошово-кредитної політики, що реалізується у даний момент в країні –рестрикційного чи експансіоністського.

У разі проведення рестрикційної політики Центральний банк має на меті подорожчання процесу рефінансування комерційних банків і підвищення валютного курсу, а тому підвищує облікову ставку, що зумовлює такі наслідки:

- а) обмеження чи зниження попиту комерційних банків на кредитні ресурси ЦБ;
- б) обмеження ресурсної бази КБ;
- в) зростання ринкових ставок за позичками, що надають КБ суб'єктам ринку;
- г) скорочення попиту на кредити КБ-ів з боку економічних агентів;
- д) скорочення грошової маси в обігу;
- е) збільшення попиту на національну валюту на внутрішньому валютному ринку;
- є) зменшення обсягів ресурсів банківських установ.

При експансіоністській монетариській політиці метою Центрального банку є здешевлення процесу кредитування КБ, збільшення маси грошей, що перебуває в обігу та відповідно зниження обмінного курсу національної валюти. За такого

напрямку політики ЦБ розширюються можливості комерційних банків щодо отримання рефінансування, у зв'язку з чим рівень офіційної облікової ставки знижується. Це розширює можливості кредитування комерційними банками реального сектора та знижує ринкову норму процента за позичковими операціями. Наслідком цього є розширення ресурсів банківських установ.

Дисконтна політика Центрального банку крім впливу на кредитну активність комерційних банків, активно впливає також на два базові макроекономічні параметри:

1. Динаміку кон'юктури на ринку цінних паперів країни;
2. Прийняття індивідуальних господарських рішень суб'єктами ринку.

Зовнішній аспект дисконтної політики визначає зміну процентних ставок для впливу на валютний курс і платіжний баланс країни.

Вказаний вплив відбувається за двома основними напрямками:

- міжнародний рух капіталів;
- стимулювання виробництва, в т.ч. експортно орієнтованого.

Міжнародний рух капіталів передбачає стимулювання притоку, або відтоку іноземних капіталів в країну, через зміни процентних ставок, що впливає на динаміку попиту і пропозиції на національну валюту даної країни як об'єкт інвестування. Для стимулювання притоку капіталів ЦБ збільшує облікову ставку, внаслідок цього обмінний курс національної валюти збільшується унаслідок збільшення попиту на неї, як об'єкт інвестування. У разі, якщо необхідно стимулювати відтік капіталів, ЦБ знижує облікову ставку у результаті капітали перетікають в країни із вищою нормою доходності, попит на національну валюту падає, а відтак понижується її валютний курс.

Стимулювання виробництва і експорту передбачає вплив політики облікової ставки на конкурентоспроможність підприємств реального сектора на зовнішніх ринках, оскільки процент калькулюється у витратах; включається до ціни товарів і послуг. Стимулювання цієї конкурентоспроможності передбачає, як правило, зниження ЦБ-ом своєї облікової ставки, що дає двоякий ефект: - по-перше, знижується ціна кредиту і вартість капіталу, що враховується у собівартості готівкової продукції; - по-друге, зниження курсу нац валюти стимулює експортні операції. При цьому зниження процентної ставки може слугувати засобом здобуття перемоги у конкуренції на зовнішніх ринках.

4.2.2. Політика обов'язкових резервів – являє собою інструмент монетарного регулювання, суть якого полягає у встановленні для комерційних банків мінімальної обов'язкової норми ресурсів у процентному відношенні від величини залучених пасивів, що має зберігатися у Центральному банку.

Обов'язкове резервування виконує дві основні функції:

1. слугує засобом підтримання ліквідності банківських установ, так як обов'язкові резерви слугують певною мінімальною гарантією того, що банки зможуть виконувати свої нагальні платіжні зобов'язання;

2. є засобом впливу на кредитний потенціал комерційних банків, з метою регулювання обсягу грошової маси в обігу.

Механізм резервної політики полягає у періодичній зміні нормативів обов'язкового резервування, що залежить від того, який саме напрям регулювання обрано центральним банком в даний період часу.

При рестрикційній політиці Центральний банк підвищує норми резервів, що призводить до зменшення частки ресурсів комерційних банків, яка обмежує проведення ними позичкових операцій, а відтак, зменшується маса грошей в обігу. Внаслідок цього динаміка обмінного курсу національної валюти набуває зростаючого характеру.

При експансіоністській політиці Центральний банк, навпаки, знижує норму обов'язкового резервування, у результаті чого більша частка ресурсів залишається в розпорядженні комерційних банків, надаючи їм можливість активніше кредитувати економіку і збільшувати тим самим грошову масу. А зміна валютного курсу набуває понижувальних тенденцій.

Використання мінімальних резервних вимог пов'язано із суб'єктивно існуючими межами ефективності даного інструмента, що визначаються дією наступних факторів:

1) вплив мінімальних резервних вимог на діяльність комерційних банків може бути обмежений наявністю у них надлишкових резервів, котрі не контролюються центральним банком і можуть використовуватись комерційними банками для здійснення кредитних операцій;

2) граничні межі центрального банку збільшувати нормативи резервування визначаються зниженням конкурентоспроможності комерційних банків порівняно із небанківськими фінансовими інститутами для яких вимоги з обов'язкового резервування не встановлюються. Внаслідок цього центральний банк не може достатньо ефективно впливати на динаміку грошової маси і валютного курсу через можливість відтоку кредитних ресурсів з банків до небанківських фінансових установ.

3) ефективність мінімальних обов'язкових резервів є значно більшою у довгостроковому плані, ніж короткостроковому, оскільки їх дія засновується на механізмі грошового мультиплікатора, зміна якого займає порівняно тривалий відрізок часу. Через це політика обов'язкових резервів є більш придатною для довгострокових стратегічних цілей ресурсної політики центрального банку, ніж для поточного оперативного регулювання операцій на грошовому ринку.

$$M=1/R ,$$

Де **M** –мультиплікатор;

R –норма обов'язкових мінімальних резервів для комерційних банків, встановлений НБУ.

В Україні проведення політики обов'язкових резервів на сьогоднішній день засновується на диференціації ставок обов'язкового резервування в залежності від типу і виду залучених ресурсів.

4.2.3. Політика відкритого ринку являє собою сукупність операцій щодо купівлі або продажу Центральним банком цінних паперів з метою впливу на ресурсну базу комерційних банків. Дана політика реалізується центральним банком через формування ним власного портфелю цінних паперів, з якого папери продаються чи купуються у відповідності із обраним спрямуванням монетарної політики. При рестрикційній монетарній політиці центральний банк зменшує власний портфель цінних паперів, продаючи на ринку цінні папери комерційним банкам, списуючи відповідні суми коштів з кореспондентських чи резервних рахунків комерційних банків, що зменшує їх ресурсну базу та обмежує динаміку грошової маси. Це призводить до зменшення кредитних вкладень, скорочення грошової маси і підвищення валютного курсу.

При експансіоністській політиці центральний банк збільшує власний портфель цінних паперів, купуючи цінні папери у комерційних банків, внаслідок чого відповідні суми коштів надходять на рахунки банківських установ, збільшуючи тим самим їхні можливості щодо продуктивних вкладень в економіку. Це все впливає на обмінний курс національної валюти у напрямку зниження.

Механізм реалізації політики відкритого ринку передбачає наявність ряду наступних елементів:

1) об'єктом операцій на відкритому ринку, як правило, виступають державні боргові зобов'язання, що у розвинутих країнах є найбільш надійним видом цінних паперів, облігації місцевих органів влади, казначейські векселі та інші першокласні цінні папери, перелік яких визначається центральним банком;

2) політика відкритого ринку передбачає здійснення Центральним банком відповідних операцій виключно на вторинному фондовому ринку, джерелом цих операцій є власний, вже сформований портфель цінних паперів центрального банку;

3) дії центрального банку щодо стимулювання комерційних банків до участі в операціях на відкритому ринку засновуються не на адміністративних рішеннях, а на стимулюванні економічної зацікавленості банків, предметом якої служить дохідність цінних паперів, які продаються і купуються центральним банком

Суть цієї зацікавленості полягає в оберненій залежності між ціною і доходом цінного паперу:

$$S = D / P * 100\% , \text{ де}$$

D – const, фіксований дохід за облігаціями у вигляді твердого % виплат або дисконту;

P – поточна ціна, за якою облігації купуються на ринку;

S – поточна дохідність облігацій.

Якщо попит на ринку зростає, то **S** (дохідність) знижується.

4) Політика відкритого ринку є найбільш гнучким і оперативним засобом впливу на динаміку грошової маси і валютного курсу серед усіх загальних інструментів монетарної політики.

В Україні основним фактором, що визначає можливість проведення політики відкритого ринку є належний розвиток відповідного сегменту фондового ринку, тобто ринку державних цінних паперів.

Неефективна політика Уряду у сфері державних залучень протягом 1996 - 1998 років, виявом чого була надмірна емісія ОВДП та їх надвисока дохідність, стала причиною краху даного виду ринку.

4.3. Система планування ресурсів на мікроекономічному рівні.

Планування ресурсів на мікроекономічному рівні означає проведення роботи в середині самого банку. Для реалізації планування ресурсів банківської установи розробляється концепція ресурсної політики та здійснюється організація та координування роботи банківських підрозділів у нижченаведених напрямках.

Першим напрямом роботи Банку щодо реалізації ресурсної політики має стати дослідження становища Банку на рику, що передбачає проведення наступних дій:

1. Оцінка поточного стану банківської системи та положення, що займає Банк у системі. Це передбачає наступні дії:

- вивчення інших банківських та кредитно-фінансових установ, їх концентрації за видами діяльності та географічними ознаками;

- оцінка ступеня конкуренції з боку інших Банків та небанківських фінансових інститутів;

- вивчення загальних тенденцій розвитку ринку фінансових послуг;

2. Визначити взаємовідносини Банку з Національним банком України.

3. Провести аналіз вимог регулюючих органів до банківських установ.

Оцінити взаємодію регулюючих органів з банками:

- ефективність роботи;

- методи регулювання і контролю;

- досвід роботи з проблемними банками;

- аналіз дієвості вжитих заходів.

4. Загальна оцінка структури і рівня доходів населення, динаміка накопичень і витрат та зіставлення їх з рівнем збільшення доходів фінансової системи і Банку.

5. Визначення ступеню свободи в межах отриманої Банком ліцензії, визначення кола обмежень. Вивчення імовірності відкликання ліцензії Банку, перевірка відповідності проведених операцій умовам наявної ліцензії Банку.

6. Проведення порівняльного аналізу спектру послуг, що надаються Банком з існуючими на ринку фінансовими послугами.

7. Визначення ступеня залежності Банку від окремих операцій і ринків, можливість виходу Банку на нові ринки.

8. Оцінка філіальної мережі та ступеню контролю за діяльністю філій.

9. Визначення галузевої спрямованості роботи Банку:

- аналіз стану галузі;
- динаміка розвитку галузі;
- основні операції найбільших клієнтів Банку.

10. Дослідження участі банку в статутних капіталах інших установ:

- аналіз впливу Банку на діяльність таких установ;
- оцінка імовірності залучення банку в підтримку цих установ;
- аналіз інвестиційного портфеля Банку за структурою і ступенем ризику.

Другий напрям роботи Банку з реалізації концепції ресурсної політики передбачає вивчення клієнтури Банку, що включає наступні дії:

1. Аналіз частки корпоративних клієнтів, приватних осіб, органів влади, а також проведення диверсифікації клієнтури в структурі пасивів.

2. Проведення детального дослідження клієнтів:

- розбивка на групи за різними класифікаційними ознаками;
- проведення аналізу потреб клієнтів в рамках груп.

3. Аналіз залежності Банку від вузького кола клієнтів.

Наступним кроком у реалізації ресурсної політики банку є вивчення складу власників та акціонерів Банку:

1. Вивчення складу власників Банку, їхньої участі у статутному капіталі Банку;

2. Оцінка ступеню впливу власників Банку на формування його стратегії і на поточну діяльність;

3. Розрахунок імовірності конфлікту інтересів різних власників.

4. Вивчення тенденцій зміни складу власників Банку, оцінка можливих наслідків таких змін для Банку.

5. Дотримання права акціонерів на отримання інформації про діяльність Банку.

Четвертий напрям роботи Банку в рамках реалізації ресурсної політики Банку включає дослідження і оцінку ефективності роботи всіх структурних підрозділів Банку, які задіяні у формуванні банківських ресурсів:

1. Оцінка рівня кваліфікації персоналу, його віку, досвіду роботи;
2. Оцінка якості програмного забезпечення, що використовується в роботі підрозділів, відповідність інформаційних технологій вимогам надійності, безпеки, швидкості та зручності користування й обслуговування.

П'ятий напрям роботи має охоплювати проведення аналізу капіталу Банку, що передбачає наступні дії:

1. Дослідження і оцінку якісного складу власного капіталу Банку.
2. Проведення співвідношення показників достатності капіталу з іншими інструментами фінансового аналізу, виявлення закономірностей.
3. Визначення частки активних операцій Банку відносно власного капіталу.
4. Оцінка та формування політики Банку у сфері дивідендів:
 - динаміка виплат;
 - періодичність виплат;
 - пріоритетна капіталізація прибутку.
5. Наявність і ефективність використання зовнішніх і внутрішніх джерел збільшення капіталу.
6. Проведення порівняльного аналізу ринкової ціни власного капіталу Банку і його балансової вартості, аналіз вартості репутації банку.

Шостим пунктом реалізації ресурсної політики Банку є дослідження можливостей Банку щодо підтримання ліквідності, а саме:

1. Оцінка відповідності рівня ліквідності нормативним вимогам Національного банку України.
2. Вивчення динаміки зміни ліквідності Банку за попередні періоди.
3. Виявлення тенденцій впливу на зміну ліквідності таких факторів, як структура і розмір ресурсної бази Банку, його залучених і позичених ресурсів.
4. Вироблення підходів до планування банківської ліквідності та готовності Банку до несподіваних змін на фінансовому ринку.
5. Оцінка наявності у Банку достатніх резервів для покриття, у разі потреби, дефіциту ліквідності, прогнозування необхідних розмірів резервів та визначення можливості залучення додаткових коштів із зовнішніх джерел.

6. Визначення імовірності отримання Банком підтримки з боку держави, акціонерів у разі виникнення потреби.

Основною метою діяльності Банку є отримання доходу, що є одним з важливих джерел збільшення власного капіталу Банку і покриття банківських ризиків. Реалізація ресурсної політики Банку передбачає вивчення впливу залучених ресурсів на прибутковість Банку. З цією метою передбачається наступне:

1. Визначення питомої ваги і рівня доходу Банку стосовно власного капіталу.

2. Проведення структурного аналізу доходів банку та визначення частки процентних доходів Банку.

3. Оцінка чистого процентного доходу за рівнем, динамікою, структурою джерел та впливом на загальні доходи Банку.

4. Визначення чистої процентної маржі: рівня, достатності, тенденцій розвитку, тимчасові коливання

5. Коригування процентної політики Банку у відповідності до цілей ресурсної політики Банку, направлених на зменшення витрат в процесі мобілізації ресурсів.

6. Врахування інтересів клієнтів Банку та загальних тенденцій на ринку депозитних банківських послуг.

Розробка стратегії розширення діяльності Банку щодо мобілізації ресурсів повинна передбачати наступні дії:

1. На основі аналітичних даних щодо пропонованих на ринку послугах розробити нові або удосконалити існуючі послуги Банку, які забезпечують приплив ресурсів до банківської установи.

2. Провести диверсифікацію операцій і послуг Банку з врахуванням потреб ринку та інтересів кредиторів.

3. Оцінити можливості швидкої зміни пріоритетів роботи із залучення ресурсів при виникненні непередбачуваних обставин.

4. Розглянути імовірність доступу Банку до різних ринків фінансових послуг.

Реалізація планування ресурсів на мікрорівні повинне забезпечити:

– цілеспрямоване формування якісно нової структури банківських ресурсів, досягнення їх структурної збалансованості, подолання диспропорцій між пасивами і активами Банку;

- створення умов для посилення економічної стійкості банківської установи, забезпечення її розвитку та розширення спектру діяльності;
- сприяння виходу Банку на нові ринки, створення умов для конкуренції на міжнародному рівні;
- досягнення Банком запланованого рівня прибутку.

ПРАКТИКУМ

Питання для самоконтролю

1. Поясніть суть поняття планування банківських ресурсів?
2. Поясніть, які цілі дозволяє досягти процес планування в банку?
3. Назвіть фактори, які впливають на розвиток планування у банку?
4. Поясніть, які складові частини включає загальний процес планування в банку?
5. Охарактеризуйте загальні етапи процесу планування, які притаманні всім схемам планування?
6. Поясніть механізм дії політики облікової ставки на ресурсний потенціал комерційних банків?
7. В чому проявляється внутрішній і зовнішній вплив політики облікової ставки на економіку?
8. Поясніть механізм дії політики обов'язкового резервування на формування банками своїх ресурсів?
9. Як проявляється дія політики обов'язкового резервування при рестрикційній та експансіоністській політиці Центрального банку?
10. Якими факторами визначається ефективність дії політики обов'язкового резервування?
11. Поясніть ефект грошової мультиплікації, який вплив він має на формування банківських ресурсів?
12. Поясніть сутність та механізм дії на ресурсний потенціал банків політики відкритого ринку ?
13. Охарактеризуйте елементи механізму реалізації політики відкритого ринку?
14. Що являє собою процес планування ресурсів на мікрорівні, які етапи він охоплює?
15. Поясніть, що включає в себе процес дослідження становища комерційного банку на ринку?
16. Охарактеризуйте етап вивчення клієнтури банківської установи, що необхідно зробити на цьому етапі?
17. Що передбачає процес вивчення складу власників і акціонерів банківської установи?

18. Охарактеризуйте етап дослідження і оцінки ефективності роботи всіх структурних підрозділів комерційного банку?

19. Які дії передбачені на етапі проведення аналізу капіталу банківської установи?

20. Охарактеризуйте зміст етапу дослідження можливостей банку щодо підтримання ліквідності?

21. Які дії передбачає вивчення впливу залучених ресурсів на прибутковість Банку?

22. Досягнення якої мети повинне забезпечити планування ресурсів банківської установи на мікрорівні?

Теми рефератів і питання для обговорення:

1. Планування ресурсного забезпечення банківської установи.
2. Вплив застосування політики обов'язкового резервування, політики відкритого ринку та облікової політики на забезпеченість ресурсами банківських установ.
3. Ресурси комерційних банків та порядок їх регулювання.

Тестові завдання

1. Діяльність, яка охоплює багато аспектів організаційного та фінансового управління банком у контексті впливу зовнішнього середовища на формування банківських ресурсів це:

- а) ресурсна політика;
- б) планування ресурсів;
- в) банківська діяльність;
- г) фінансова діяльність.

2. Основні фактори, які сприяють розвитку планування у банку:

- а) зростання конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках;
- б) зростання товарних ринків;
- в) зростання ВВП країни;
- г) зростання ресурсної бази банків.

3. Планування ресурсів є частиною загального процесу планування, яке включає:

- а) стратегічне планування;

- б) тактичне планування;
- в) оперативне планування;
- г) фінансове планування.

4. Розробка основних напрямків і цільових параметрів економічного розвитку банку шляхом вибору загальної стратегії розвитку це:

- а) етап стратегічного планування;
- б) етап оперативного планування;
- в) етап тактичного планування;
- г) етап фінансового планування.

5. Визначення оптимальних поточних фінансових операцій банку і перерозподіл фінансових ресурсів між підрозділами, а також створення бюджетів на основі розрахунку фінансових результатів діяльності на плановий період це:

- а) стратегічне планування;
- б) тактичне планування;
- в) оперативне планування;
- г) фінансове планування.

6. Розробка і доведення до безпосередніх виконавців поточних бюджетів за всіма аспектами діяльності банку це:

- а) стратегічне планування;
- б) тактичне планування;
- в) оперативне планування;
- г) фінансове планування.

7. Система заходів Центрального банку, щодо встановлення і періодичної зміни процентних ставок за позиками, які він надає комерційним банкам, що позначається на кредитному потенціалі останніх це:

- а) політика облікової ставки;
- б) політика обов'язкових резервів;
- в) політика відкритого ринку;

г) політика ресурсів.

8. *Інструмент грошового регулювання, суть якого полягає у встановленні для комерційних банків мінімальної обов'язкової норми ресурсів у процентному відношенні від величини залучених пасивів, що має зберігатися у Центральному банку це:*

- а) політика облікової ставки;
- б) політика обов'язкових резервів;
- в) політика відкритого ринку;
- г) політика ресурсів.

9. *Сукупність операцій щодо купівлі або продажу Центральним банком цінних паперів з метою впливу на ресурсну базу комерційних банків це:*

- а) політика облікової ставки;
- б) політика обов'язкових резервів;
- в) політика відкритого ринку;
- г) політика ресурсів.

Практичні завдання

Виконання даного практичного завдання передбачає поділ академічної групи студентів на підгрупи (по 7 студентів), кожна з яких обирає банківську установу із діючих на поточний час та проводить дослідження за наступними напрямками:

1. Дослідження становища комерційного банку на вітчизняному банківському ринку (1 студент).
2. Всебічне вивчення клієнтури банківської установи (1 студент).
3. Вивчення складу власників і акціонерів банківської установи (1 студент).
4. Дослідження і оцінка ефективності роботи всіх структурних підрозділів комерційного банку (1 студент).
5. Аналіз капіталу обраної банківської установи (1 студент).
6. Дослідження можливостей банку щодо підтримання ліквідності (1 студент).

7. Вивчення впливу залучених ресурсів на прибутковість банківської установи (1 студент).

Після проведення першої частини аналітичної роботи, підгрупа студентів вивчає отримані результати та спільно розробляє проект ресурсної політики обраної для дослідження банківської установи.

ТЕМА 5.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

5.1. Основні нормативні показники діяльності комерційного банку, їх роль та значення для регулювання ресурсів банків та їх розміщення:

Стан і перспективи функціонування фінансових інститутів ринків капіталу мають важливе значення для національної економіки. Ось чому кредитно-банківська сфера служить об'єктом прискіпливого нагляду і регулювання з боку керівних органів. В кожній країні діє система правових актів, які регламентують різні аспекти банківської діяльності, роботу небанківських кредитно-фінансових установ, фондових бірж тощо. Підтримання фінансової стійкості банків належить до сфери управлінської діяльності центральних банків майже всіх розвинутих країн.

Вирішальним фактором зміцнення банківського сектора економіки України є оптимізація механізмів державного регулювання та нагляду. *Регулювання діяльності банків* – це система заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.

У відповідності до Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» зі змінами та доповненнями Національний банк України установлює порядок визначення регулятивного капіталу банку та такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками:

1) нормативи капіталу:

- мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1),
- достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2),
- достатності основного капіталу (Н3);

2) нормативи ліквідності:

- миттєва ліквідність (Н4),
- поточна ліквідність (Н5),
- короткострокова ліквідність (Н6);

3) нормативи кредитного ризику:

- максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7),

великих кредитних ризиків (Н8),
максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);

4) нормативи інвестування:

інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11),
загальної суми інвестування (Н12).

З метою підвищення стійкості банків у період фінансової та економічної нестабільності, створення ними запасу капіталу для підвищення спроможності протистояти ризикам Національний банк встановлює вимоги щодо формування банками буферів капіталу, а саме: буфера запасу (консервації) капіталу та контрциклічного буфера.

Для системно важливих банків Національний банк також встановлює вимоги щодо формування буфера системної важливості.

Базою для розрахунку економічних нормативів Н2, Н7, Н8, Н9 є регулятивний капітал банку.

Базою для розрахунку економічних нормативів Н11, Н12 є статутний капітал банку.

В нашій державі величина капіталу комерційних банків регулюється централізовано Національним банком України через встановлення мінімальних вимог (нормативів) до розмірів та достатності капіталу.

1. Норматив регулятивного капіталу банку (Н1). Регулятивний капітал банку, не відкоригований на суму перевищення нормативів Н7 та Н9, розраховується за такою формулою:

$$PK1 = OK + DK - B \quad (5.1),$$

де PK1 – регулятивний капітал банку, не відкоригований на суму перевищення нормативів Н7 та Н9;

OK – основний капітал (капітал 1-го рівня);

DK – додатковий капітал (капітал 2-го рівня);

B – відвернення.

2. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу розраховується за такою формулою:

$$H2 = \frac{PK}{A_p + C_{вп}} * 100\%, \quad (5.2),$$

де PK – регулятивний капітал банку;

A_p – активи, зменшені на суму створених відповідних резервів за активними операціями, на суму забезпечення (але не більше ніж сума основного боргу за окремою операцією) кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав на суму дооцінки та зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику, до якої віднесено актив.

$C_{вп}$ – сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами.

3. Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (H3). Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів розраховується за такою формулою:

$$H3 = \frac{PK}{CA} * 100 \%, \quad (5.3),$$

де PK – регулятивний капітал;

CA – сукупні активи.

Нормативне значення нормативу H3 має бути не менше ніж 9 відсотків.

5.1.1. Показники ліквідності, їх характеристика;

Ліквідність банку — це його здатність своєчасно та в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах. Банківська ліквідність залежить від багатьох чинників, які поділяються на дві групи: внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх чинників належать:

- дисбаланс грошових потоків, викликаний невідповідністю структури вимог та зобов'язань банку;

- структура та стабільність ресурсів банку;

- достатність капіталу;
- якість активів;
- фінансовий стан позичальників;
- репутація банку, яка впливає на здатність швидкого запозичення коштів на ринку;
- неправильна стратегія управління ліквідністю (наприклад, пріоритетність прибутковості над ліквідністю).

До комплексу зовнішніх належать чинники загальноекономічного характеру:

- грошово-кредитна політика;
- стан грошового ринку;
- низька ліквідність окремих сегментів фінансового ринку для конкретних видів активів, що ускладнює їх продаж за прийнятною ціною в короткі строки;
- можливості запозичення коштів у центральному банку;
- регулятивні обмеження в країні;
- загальні кризові явища в економіці, які унеможливають безперервне залучення коштів.

Ліквідність банку тісно пов'язана з поняттям ліквідності балансу. Цей показник визначається співвідношенням вимог (статей активу) та зобов'язань (статей пасиву) на певний момент часу. Отже, ліквідність банківського балансу є складовою загальної ліквідності банку, а відтак процедура визначення ліквідності балансу є необхідним етапом аналізу рівня ліквідності банку.

Проте ліквідність балансу є лише необхідною, але не достатньою умовою для висновків про те, що банк ліквідний. Насправді може виникнути ситуація, коли банк повністю чи частково неліквідний (тобто не має можливості постійно підтримувати свою ліквідність), і разом з тим його баланс достатньо ліквідний. Виникнення такої ситуації пов'язане із невідповідністю між строками розміщення активів та строками виконання зобов'язань банку.

Отже, банк вважається ліквідним, якщо він має можливість постійно і безперервно виконувати свої зобов'язання, проводити активні операції та забезпечити поповнення ліквідних коштів у будь-який момент часу через запозичення коштів на ринку за середньою ставкою або реалізацію своїх активів без суттєвої втрати їх вартості.

Сутність проблеми банківської ліквідності полягає в тому, що попит на ліквідні кошти рідко дорівнює їх пропонуванню в будь-який момент часу, тому банк постійно має справу або з дефіцитом ліквідних коштів, або з їх надлишком.

Дефіцит ліквідних коштів призводить до виникнення ризику втрати ліквідності, порушення нормативних вимог центральних банків, штрафних санкцій і — що найнебезпечніше для банку — до втрати депозитів. І навпаки, невиправдано високий рівень ліквідності породжує дилему «ліквідність — прибутковість», адже найліквідніші активи не генерують доходів. Якщо фактична ліквідність значно перевищує необхідний рівень або встановлені нормативи, то діяльність банку негативно оцінюється акціонерами, адже не використані можливості щодо отримання прибутку призводять до зниження вартості бізнесу.

Ліквідність банківської системи регулюється центральними банками через механізми рефінансування, управління золотовалютними резервами, операції на відкритому ринку.

Для вимірювання ліквідності банку використовується, щонайменше два підходи:

- 1) на основі фінансових коефіцієнтів, які розраховуються за балансами і відображають стан ліквідності балансу банку;
- 2) на основі визначення потенційної потреби в ліквідних коштах для виконання своїх зобов'язань.

Ліквідність окремого банку піддається регулюванню через установлення певних вимог до ліквідності його балансу. На основі балансу можна розрахувати цілий ряд показників ліквідності, які відображають або співвідношення між активами і зобов'язаннями з однаковими строками повернення (один день, один місяць, три місяці, рік тощо) або співвідношення між активами різного рівня ліквідності (високоліквідні активи/робочі активи; активи первинної ліквідності/загальні активи тощо).

В одних країнах ці показники встановлюються лише центральними банками. За показниками ліквідності, встановленими центральними банками (нормативами ліквідності), комерційні банки повинні постійно (щомісячно або щоквартально) звітувати перед центральним банком. В інших країнах, крім обов'язкових нормативних показників ліквідності, комерційні банки контролюють ряд інших, установлених самостійно. Такі показники підлягають лише внутрішньобанківському контролю. У деяких країнах центральні банки взагалі не встановлюють і не контролюють нормативи ліквідності.

Кількість нормативів ліквідності та їх види теж відрізняються. Так, у Росії їх п'ять, у Німеччині — чотири, в Україні — три, у Франції — один, а Федеральна резервна система США взагалі не встановлює таких нормативів.

Крім кількості та назви, нормативи ліквідності різняться і за алгоритмом розрахунку та граничними їх значеннями. Усі розглянуті відмінності обумовлені особливостями економічного розвитку окремих країн, розвитку національних фінансових ринків та банківських систем.

Національний банк України на сьогодні регулює ліквідність комерційних банків за допомогою трьох нормативів: нормативу миттєвої ліквідності (Н4), нормативу поточної ліквідності (Н5) і нормативу короткострокової ліквідності (Н6).

1. Норматив миттєвої ліквідності (Н4). Норматив миттєвої ліквідності розраховується за такою формулою:

$$Н4 = \frac{Ккр + Ка}{Рп + Ск} \cdot 100\%, \quad (5.4),$$

де Ккр – кошти на кореспондентському рахунку;

Ка – кошти в касі;

Рп – поточні рахунки для розрахунку нормативу миттєвої ліквідності;

Ск – строкові кошти суб'єктів господарювання, фізичних осіб і небанківських фінансових установ, кінцевий строк погашення яких настав.

2. Норматив поточної ліквідності (Н5) (з кінцевим строком погашення до 31 дня). Норматив поточної ліквідності розраховується за такою формулою:

$$Н5 = \frac{А}{Зп} \cdot 100\%, \quad (5.5),$$

де А – активи банку з кінцевим строком погашення до 31 дня для розрахунку нормативу поточної ліквідності;

Зп – зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 31 дня для розрахунку нормативу поточної ліквідності.

3. Норматив короткострокової ліквідності (Н6) (з кінцевим строком погашення до 1 року). Норматив короткострокової ліквідності розраховується за такою формулою:

$$Н6 = \frac{Ал}{З1} \cdot 100\%, \quad (5.6),$$

де Ал – ліквідні активи з кінцевим строком погашення до одного року для розрахунку нормативу короткострокової ліквідності;

З1 – зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до одного року для розрахунку нормативу короткострокової ліквідності.

5.1.2. Максимальний розмір ризику на одного позичальника та його вплив на діяльність банку

Крім ризику незбалансованої ліквідності, діяльності будь-якої банківської установи притаманний кредитний ризик. Для банку найбільш уразливим є ризик несплати чи несвоєчасної або неповної сплати позичальником основного боргу та процентів за ним, які належать йому як кредитору. Центральні банки регулюють рівень допустимого кредитного ризику шляхом установлення граничних значень ряду нормативів кредитного ризику. Передусім регламентується максимальний розмір заборгованості одного позичальника перед банком (кредитний ризик на одного позичальника) і максимальний розмір великих кредитів, наданих банком усім категоріям позичальників (великі кредитні ризики). Установлення граничних значень для кредитного ризику спонукає банки диверсифікувати власний кредитний портфель.

НБУ регулює кредитні ризики банків другого рівня за допомогою чотирьох нормативів:

1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7). Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (або групи пов'язаних контрагентів) розраховується за такою формулою:

$$H7 = \frac{Зс}{PK1} * 100 \%, \quad (5.8),$$

де Зс – сукупна заборгованість за строковими депозитами, кредитами, факторингом і фінансовим лізингом, векселями, борговими цінними паперами, акціями, дебіторською заборгованістю, простроченими нарахованими доходами, 100 відсотків від суми позабалансових зобов'язань, виданих щодо одного контрагента (або групи пов'язаних контрагентів).

PK1 – регулятивний капітал банку.

2. Норматив великих кредитних ризиків (Н8). Норматив великих кредитних ризиків розраховується за такою формулою:

$$Н8 = \frac{Зв}{РК},$$

(5.9),

де Зв – сукупна заборгованість за строковими депозитами, кредитами, факторингом і фінансовим лізингом, векселями, борговими цінними паперами, акціями, дебіторською заборгованістю, простроченими нарахованими доходами, 100 відсотків від суми позабалансових зобов'язань, що враховуються в банку за великими кредитами за всіма контрагентами (або групою пов'язаних контрагентів);

РК – регулятивний капітал банку.

Приклад розв'язування типових задач.

Задача 1. За даними балансу банку “Імідж” відомі такі показники: – загальні активи банку – 1200000 тис. грн; – зобов'язання банку – 900000 тис. грн; – фактична заборгованість за всіма великими кредитами – 850000 тис. грн; – сукупна заборгованість за позиками наданими одному позичальнику (юридичній особі) – 50000 тис. грн; – сума врахованих векселів цього позичальника – 4000 тис. грн; – позабалансові зобов'язання за всіма великими кредитами – 150000 тис. грн. Визначити максимальний розмір кредитного ризику на одного позичальника та розрахувати норматив великих кредитних ризиків, якщо регулятивний капітал банку збігається з власним капіталом. Проаналізувати отримані результати.

Розв'язування 1. Розрахуємо суму власного капіталу банку (за умовою задачі він співпадає з регулятивним), використавши відоме рівняння балансу: Капітал = Активи – Зобов'язання = 1200000 – 900000 = 300000 тис. грн. 2. За формулою (5.7) розрахуємо норматив Н7 – максимальний розмір кредитного ризику на одного позичальника: $Н7 = (50000 + 4000) : 300000 \cdot 100 \% = 18 \%$, що відповідає нормативному значенню, – не перевищує 25 %. 3. За формулою (5.8) розрахуємо норматив Н8 – великих кредитних ризиків: $Н8 = (850000 + 150000) : 300000 = 3,33$, що не перевищує восьмикратного розміру регулятивного капіталу банку.

3. Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9). Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (або групі пов'язаних

інсайдерів), розраховується за такою формулою:

$$H9 = \frac{\text{Зін}}{\text{СТ}} * 100 \%,$$

(5.10),

де Зін – сукупна заборгованість за строковими депозитами, кредитами, факторингом та фінансовим лізингом, векселями, борговими цінними паперами, акціями, дебіторською заборгованістю, простроченими нарахованими доходами, 100 відсотків від суми позабалансових зобов'язань щодо одного інсайдера (або групи пов'язаних інсайдерів);

СТ – статутний капітал банку.

5.1.3. Інші обов'язкові економічні нормативи діяльності комерційного банку;

Банки, які є активними інвесторами, стають уразливими щодо інвестиційного ризику — ризику несплати або несвоєчасної чи неповної сплати емітентом цінних паперів доходу та основного боргу за розміщеними цінними паперами власної емісії, які належать інвесторові. Іншими словами — це кредитний ризик за інвестиційними операціями. Допустима міра такого ризику діяльності банків регулюється Національним банком України за допомогою двох нормативів:

нормативу інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11);

нормативу загальної суми інвестування (Н12).

1. Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11).

Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою розраховується за такою формулою:

$$H11 = \frac{\text{Кін}}{\text{СТ}} * 100 \%,$$

(5.12),

де Кін – кошти банку, що інвестуються на придбання акцій (часток/паїв) окремо за кожною установою;

СТ – статутний капітал банку.

2. Норматив загальної суми інвестування (Н12). Норматив загальної суми інвестування розраховується за такою формулою:

$$H12 = \frac{\text{Кін}}{\text{СТ}} * 100 \%,$$

(5.13),

де Кін – кошти банку, що інвестуються з метою придбання акцій (часток/паїв) будь-яких юридичних осіб;

СТ – статутний капітал банку.

Базою для розрахунку економічних нормативів Н9, Н10, Н11, Н12 є статутний капітал банку.

3. Алгоритм розрахунку щодо визначення співвідношення залишків за вкладками фізичних осіб до залишків пасивів банку. Співвідношення залишків за вкладками фізичних осіб до залишків пасивів банку розраховується за такою формулою:

$$\frac{\text{Вкл.ф.}}{\text{Сп.б.}} = \frac{\text{-----}}{\text{-----}},$$

П

(5.14),

де Вкл.ф. – залишки за вкладками фізичних осіб;

П – пасиви банку без урахування розрахунків між філіями та іншими підвідомчими установами банку.

4. Визначення відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (для розрахунку економічного нормативу Н2).

За кожною іноземною валютою та кожним банківським металом визначається підсумок за всіма балансовими та позабалансовими активами і всіма балансовими та позабалансовими зобов'язаннями. Відкрита позиція є короткою, якщо обсяг зобов'язань за іноземними валютами та банківськими металами перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог за іноземними валютами та банківськими металами перевищує обсяг зобов'язань.

5. Алгоритм розрахунку визначення співвідношення обсягу операцій довірчого управління банку до сукупних активів банку. Співвідношення обсягу операцій довірчого управління та сукупних активів банку розраховується за

такою формулою (5.15):

$$C_d = \frac{C_{\text{дов}}}{C_A} \cdot 100\%$$

де $C_{\text{дов}}$ – сукупний обсяг операцій довірчого управління банку;

C_A – сукупні активи (які включаються до розрахунку нормативу НЗ).

За надання Національному банку недостовірної інформації щодо економічних нормативів банки несуть відповідальність згідно з вимогами чинного законодавства України.

5.2. Контроль НБУ за дотриманням показників діяльності комерційних банків. Санкції.

Контроль за дотриманням банками економічних нормативів та вимог щодо регулятивного капіталу банків здійснюється відповідними територіальними управліннями та підрозділами центрального апарату банківського нагляду Національного банку України. Щоденний, щомісячний та щоквартальний контроль вказаних нормативів дозволяє наглядовим органам НБУ відстежувати стан та тенденції змін фінансової стабільності комерційних банків та вживати заходів ще до загострення кризових явищ в банку. В разі порушення комерційними банками економічних нормативів НБУ може застосовувати певні заходи, які відображено у табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Заходи впливу НБУ за порушення банками економічних нормативів

Порушення нормативів	Заходи впливу за порушення			
	Одноразове *		Повторне **	Систематичне***
	непримусові	Примусові		
1. Капіталу банку	–	Програма капіталізації	Рекомендоване обмеження на розподіл капіталу	Відкликання ліцензії на всі або окремі види банківських операцій
2. Мінімального розміру статутного капіталу (Н 1)	–	–	–	Відкликання ліцензії на всі види банківських операцій
3. Платоспроможності (Н 3, НЗ-1)	Лист із зобов'язаннями	–	штраф	Установлення режиму фінансового оздоровлення

<i>Продовження таблиці 5.1.</i>				
4. Достатності капіталу банку (Н2)	Лист із зобов'язаннями	–	штраф	Установлення режиму фінансового оздоровлення
5. Ліквідності (Н4, Н5, Н6)	Письмове попередження	–	штраф	Підвищення норми обов'язкових резервів
6. Максимально-го розміру ри-зику на одного позичальника (Н 7)	–	штраф	штраф	Установлення режиму фінансового оздоровлення
7. Максимального розміру великих кредитних ризиків (Н 8)	–	Підвищення вимог до платоспроможності банку	Підвищення вимог до платоспроможності банку	Установлення режиму фінансового оздоровлення
9. Максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н 9)	-	штраф	штраф	Усунення керівництва або передання справ на розгляд правоохоронних органів
10. Інвестування (Н11,Н12)	Письмове попередження	–	штраф	Відкликання ліцензій на здійснення таких операцій: - вкладення коштів у статутні фонди інших юридичних осіб; - випуск цінних паперів (облігацій, ощадних сертифікатів тощо); - купівля, продаж і зберігання платіжних документів, цінних паперів, а також операції з ними; - купівля, продаж, і зберігання державних цінних паперів, а також

				операції з ними
--	--	--	--	-----------------

* До **одноразового порушення** належить невиконання протягом одного місяця встановлених економічних нормативів (за нормативами, які розраховуються за кожним випадком порушення).

** До **повторного порушення** належить невиконання протягом двох місяців установлених економічних нормативів (за нормативами, які розраховуються як середньоарифметична величина) та протягом двох і більше разів (за нормативами, які розраховуються за кожним випадком порушення).

*** До **систематичного порушення** належить невиконання протягом трьох місяців установлених економічних нормативів (за нормативами, які розраховуються як середньоарифметична величина) та протягом місяця (за нормативами, які розраховуються за кожним випадком порушення). При цьому повторним та систематичним порушенням економічних нормативів вважається таке, яке відбувається або кожного місяця (дня) поспіль або через певний проміжок часу.

5.3. Основні напрямки вдосконалення роботи комерційних банків по формуванню і використанню ресурсів.

Необхідність формування збалансованих ресурсів банків пояснюється необхідністю підвищення прибутковості діяльності банку та зміцнення його позицій на ринку в умовах зростаючої конкуренції, тобто формування оптимальної структури активів і пасивів, зваженого підходу при управлінні ризиками, впровадження нових банківських послуг та технологій.

При формуванні ресурсів банківської установи в ринковій економіці доцільно спиратися на наступні орієнтири:

- банківська діяльність у сфері формування ресурсів має бути зорієнтована на потреби ринку, на задоволення попиту клієнтів, а також на створення й просування таких банківських продуктів і послуг, які можуть забезпечити прибуткову банківську діяльність;

- сформовані банківською установою ресурси мають сповна забезпечувати можливості банку з розміщення коштів;

- ефективність банківської діяльності необхідно забезпечувати зменшенням витрат на формування ресурсів і максимізацію доходів від їх розміщення;

–при формуванні ресурсів банківські установи повинні використовувати сучасну інформаційну базу та новітні технології.

Із нашого погляду необхідно звернути увагу на наступні напрямки розширення сфери діяльності банківських установ у процесі реалізації ресурсної політики:

- 1) розширення клієнтської бази банків та збереження постійної клієнтури;
- 2) залучення представників малого бізнесу як потенційних власників депозитних рахунків;
- 3) створення багатофункціональної бази даних для управління інформацією про клієнтів;
- 4) розширення спектру продуктів та послуг, що надаються;
- 5) розширення маркетингових прийомів щодо просування банківських продуктів;
- 6) мінімізація витрат при формуванні банківських ресурсів.

1. Важливим чинником досягнення стратегічної мети ресурсної політики є збереження та розширення клієнтської бази банківської установи. При реалізації цього завдання зусилля банку мають бути спрямовані на побудову таких взаємин із клієнтами, які одночасно задовольняли б їхні й банку інтереси, спрямовані на стабільне нарощування ресурсів за умов підтримання ліквідності, забезпечення рентабельності та дотримання інших нормативів діяльності банків, встановлених НБУ.

2. Дії ресурсної політики при формуванні та збільшенні ресурсної бази банку за допомогою депозитів мають бути, з нашої точки зору, спрямовані на переорієнтацію сприйняття представників малого бізнесу не як позичальників, а як потенційних власників депозитних рахунків. Нині малий бізнес сприймають лише як споживача кредитних ресурсів банків. Представники малого бізнесу володіють значними вільними коштами, котрі можуть розмістити у банківські депозити. Актуальною для банків стала проблема розроблення відповідних депозитних програм, що задовольняли б потреби малого бізнесу.

3. У процесі реалізації ресурсної політики банків надзвичайно важливого значення набувають вивчення думки клієнтів й управління взаєминами з ними. Необхідність відновлення та закріплення довіри до банківської установи, створення її позитивного іміджу потребують створення багатофункціональної бази даних для управління інформацією про клієнта. Дана система має містити аналітичні програми для автоматизації прогнозування, ведення різного роду

звітності й управління відносинами з клієнтами. Таке нововведення дало б змогу створити сприятливий імідж для банку, який знає і розуміє кожного зі своїх клієнтів. Створення такої бази даних дасть банкові змогу не тільки запропонувати вкладникові ту послугу, що найнеобхідніша для нього, а й проаналізувати загальні тенденції стосовно окремих сегментів ринку та груп клієнтів.

4. Створення стабільних, надійних та достатніх за обсягами залучених ресурсів потребує розширення банківських депозитних послуг або вдосконалення вже існуючих. Цікавим, на нашу думку, досвідом може стати синтез банківських продуктів із продуктами спеціалізованих кредитно-фінансовими інституцій та видозміна вже наявних послуг із урахуванням потреб клієнтів.

Зростання обсягів і подальше вдосконалення депозитного обслуговування банківських клієнтів можна здійснювати через пошук та впровадження нових форм взаємовигідного співробітництва банку з вкладниками. До таких форм можна віднести відкриття деяких нових видів депозитних рахунків, поширених у банківській практиці промислово розвинутих країн, наприклад:

–рахунки з управлінням коштами, на яких клієнтам надана можливість зберігати певний мінімум, необхідний для забезпечення поточних розрахунків, а всі суми понад цей мінімум автоматично вкладають у різні види ліквідних і доходних активів, що забезпечують процент вищий, ніж звичайні рахунки до запитання;

–депозитні рахунки грошового ринку, що є, по суті, депозитами до запитання, рівень процентних ставок за якими регулярно (наприклад, щотижня) коригують відповідно до змін ринкової норми банківського процента або встановлюють згідно зі середнім відсотком за державними облігаціями. Прив'язування рівня процентних ставок за вкладами з дохідністю державних цінних паперів може стати додатковим фактором довіри клієнтів до банку, спонукаючи їх розміщувати вільні ресурси на таких рахунках;

–рахунки «зв'язаних послуг», операції за якими передбачають надання комплексу послуг, у т. ч. дозволу на виписування чеків понад залишок на рахунку, надання сейфа, кредитної картки, зменшення процентів за деякими видами кредитів.

Перспективним напрямом удосконалення депозитного обслуговування клієнтів є розширення кола депозитних рахунків із різноманітними режимами функціонування. Це дасть можливість банківським вкладникам отримати додаткові можливості та використати свої кошти із отриманням прибутку. У

відносинах комерційних банків із різними групами клієнтів: як із фізичними особами, так і з юридичним, – доцільно було б використовувати депозитні рахунки, що мають змішаний режим функціонування.

Доцільним може стати активне застосування строкових вкладів із додатковими внесками, а також використання, при нагальній потребі, коштів на ощадних та строкових депозитах для здійснення розрахунків. У перспективі чітке розмежування різних видів депозитів – до запитання, строкових, ощадних, – поступово зникатиме, що підтверджується досвідом банків розвинених країн, де постійно розширюється сфера застосування змішаних типів рахунків.

Актуальним завданням для банків є необхідність спрямувати увесь потенціал на залучення нових клієнтів і збереження довіри вже наявних клієнтів. На сучасному етапі розвитку економіки України депозитні продукти банків порівняно з іншими формами інвестування тимчасово вільних фінансових ресурсів є найпростішим варіантом розміщення коштів. Оскільки діяльність на фондовому ринку чи на ринку нерухомості потребує розпорядження значними сумами коштів, проблема ефективної діяльності банків із залучення коштів фізичних осіб та суб'єктів господарювання саме на банківські депозити набуватиме дедалі більшої актуальності, особливо за умов нестабільності економічного середовища.

5. Потребує уваги з боку банківського менеджменту і маркетинговий аспект здійснення ресурсної політики, оскільки з метою ефективного формування банківських ресурсів необхідно використовувати різноманітні маркетингові прийоми для успішного просування на ринок депозитних продуктів. Сьогодні особливо актуальним є маркетинговий напрямок у сфері електронного зв'язку.

Обов'язковою умовою підвищення ефективності депозитного обслуговування банками клієнтів є те, що банки мають звертати особливу увагу на конкурентні переваги інших банків щодо залучення ресурсів. Технологічні і маркетингові нововведення будуть дедалі частішими, оскільки банки намагаються привернути увагу клієнтів новими видами внесків, що відповідають нинішнім фінансовим вимогам. Новинками як за кордоном, так і в Україні нині вважають індексні депозитні сертифікати, брокерські депозити тощо.

Для обслуговування клієнта з максимально можливим комфортом банки використовують традиційні заходи, зокрема розширення мережі філій та продовження часу обслуговування. Однак із розвитком сучасних технологій нині в банківській практиці доцільніше користуватися віддаленим (дистанційним)

банківським обслуговуванням фізичних і юридичних осіб через банкомати, управління рахунком (банкінг) через телефон, Інтернет тощо.

6. Найперспективнішим, із нашої точки зору, щодо мінімізації банківських витрат на формування ресурсів є використання мобільних телефонів у банківській практиці. На користь розвитку цього напрямку банківського бізнесу говорить те, що практично 90% дорослого населення користується послугами мобільних телефонів, до того ж, досить активно, застосовуючи при цьому як новітні мобільні апарати – смартфони, так і сучасне програмне забезпечення. Крім того, мобільний банкінг спроможний охопити ті групи клієнтів, які не мають персональних комп'ютерів або постійного доступу до мережі Інтернет. Здійснення трансакцій за допомогою мобільних телефонів доступно у режимі off-line, а орієнтовна вартість однієї трансакції для банківської установи – 0,08 \$. Таким чином, врахування новітніх світових тенденцій при розробленні ресурсної політики банків зможе зменшити витрати на формування ресурсів банківської установи, а відтак досягти однієї з цілей ресурсної політики.

Розглянуті напрямки ресурсної політики щодо депозитного обслуговування банками клієнтів можуть сприяти розширенню сфери діяльності банків в Україні, їх адаптації до нових ринкових умов і зростаючих потреб клієнтури у повноцінному комплексі послуг, адекватному вимогам сучасного стану економіки.

ПРАКТИКУМ

Питання для самоконтролю

1. Поясніть в чому полягає суть регулювання діяльності банків?
2. Дайте загальну характеристику економічним нормативам регулювання діяльності банків?
3. Поясніть за якими критеріями нормативи регулювання банківської діяльності поділені на групи?
4. Дайте характеристику нормативу регулятивного капіталу банку та поясніть як він розраховується?
5. Охарактеризуйте норматив достатності регулятивного капіталу, поясніть його розрахунок?
6. Дайте характеристику нормативу співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів?
7. Охарактеризуйте норматив співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань, чому виникла необхідність розрахунку цього нормативу?
8. Що таке ліквідність банку, чому дотримання ліквідності є важливим аспектом для нормального функціонування банку?
9. Він дії яких груп чинників залежить рівень банківської ліквідності?
10. Які чинники можна віднести до внутрішніх чинників впливу на ліквідність банку, а які до зовнішніх?
11. В чому полягає суть ліквідності балансу банку і як вона пов'язана із загальною ліквідністю банку?
12. В чому полягає сутність проблеми дотримання оптимального рівня банківської ліквідності?
13. Кому належить головна роль у регулюванні ліквідності банківських установ?
14. Охарактеризуйте норматив миттєвої ліквідності, поясніть алгоритм його розрахунку?
15. Дайте повну характеристику нормативу поточної ліквідності?
16. Охарактеризуйте норматив короткострокової ліквідності, як він розраховується?
17. Поясніть чому кредитному ризику належить головна увага у регулюванні діяльності банківських установ?

18. Дайте повну характеристику нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента?
19. Охарактеризуйте норматив великих кредитних ризиків, поясніть як він розраховується?
20. Повністю охарактеризуйте норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру?
21. Охарактеризуйте норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих усім інсайдерам банку?
22. Дайте характеристику нормативу інвестування в цінні папери окремо за кожною установою та нормативу загальної суми інвестування?
23. Які санкції застосовуються регулятором за порушення банками економічних нормативів банківської діяльності?
24. Які дії банку відносять до одноразового порушення економічних нормативів, до повторного порушення та до систематичного порушення?
25. На які напрями діяльності повинна бути спрямована увага банку при формування та реалізації банками ресурсної політики?
26. Наведіть приклади нових видів банківських продуктів, які використовуються при реалізації ресурсної політики?

Теми рефератів і питання для обговорення:

1. Зарубіжна практика регулювання діяльності комерційних банків.
2. Аналіз дотримання вітчизняними банками економічних нормативів діяльності за період 3-5 років.
3. Державне регулювання діяльності комерційних банків.

Тестові завдання

1. Система заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі це:

- а) регулювання діяльності банків;
- б) планування діяльності банків;
- в) управління діяльністю банків;
- г) формування політики банків.

2. Сума основного і додаткового капіталу за мінусом відвернень це:

- а) норматив регулятивного капіталу банку;
- б) норматив адекватності регулятивного капіталу банку;
- в) норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів;
- г) норматив миттєвої ліквідності.

3. Співвідношення регулятивного капіталу до суми активів, зменшених на суму створених резервів за активними операціями і суму покриття та сукупної суми валютної позиції за всіма видами валют це:

- а) норматив регулятивного капіталу банку;
- б) норматив адекватності регулятивного капіталу банку;
- в) норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів;
- г) норматив миттєвої ліквідності.

4. Співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів це:

- а) норматив регулятивного капіталу банку;
- б) норматив адекватності регулятивного капіталу банку;
- в) норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів;
- г) норматив миттєвої ліквідності.

5. Здатність банку своєчасно та в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах це:

- а) достатність власного капіталу банку;
- б) ліквідність банку;
- в) дохідність банку;
- г) платоспроможність банку.

6. Якщо банк має можливість постійно і безперебійно виконувати свої зобов'язання, проводити активні операції та забезпечити поповнення ліквідних коштів у будь-який момент часу через запозичення коштів на ринку за середньою ставкою або реалізацію своїх активів без суттєвої втрати їх вартості то він:

- а) вважається ліквідним;
- б) вважається платоспроможним;
- в) вважається дохідним;
- г) вважається неліквідним.

7. *Співвідношення ліквідних коштів банку до коштів на поточних і строкових рахунках термін виплати яких вже настав це:*

- а) норматив регулятивного капіталу банку;
- б) норматив адекватності регулятивного капіталу банку;
- в) норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів;
- г) норматив миттєвої ліквідності.

8. *Співвідношення активів банку строком погашення до 31 дня до зобов'язань банку строком погашення до 31 дня це:*

- а) норматив адекватності регулятивного капіталу банку;
- б) норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів;
- в) норматив миттєвої ліквідності;
- г) норматив поточної ліквідності.

9. *Співвідношення ліквідних активів банку строком до 1 року до зобов'язань банку строком до 1 року це:*

- а) норматив адекватності регулятивного капіталу банку;
- б) норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів;
- в) норматив миттєвої ліквідності;
- г) норматив короткострокової ліквідності.

10. *Співвідношення сукупної заборгованості банку до його регулятивного капіталу це норматив:*

- а) адекватності регулятивного капіталу банку;
- б) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів;
- в) максимального розміру на одного контрагента;
- г) короткострокової ліквідності.

11. *Невиконання банком протягом трьох місяців установлених економічних нормативів (за нормативами, які розраховуються як середньоарифметична величина) та протягом місяця (за нормативами, які розраховуються за кожним випадком порушення) вважається:*

- а) одноразовим порушенням;
- б) систематичним порушенням;
- в) повторним порушенням;
- г) не є порушенням.

12. Невиконання протягом двох місяців установлених економічних нормативів (за нормативами, які розраховуються як середньоарифметична величина) та протягом двох і більше разів (за нормативами, які розраховуються за кожним випадком порушення) вважається:

- а) одноразовим порушенням;
- б) систематичним порушенням;
- в) повторним порушенням;
- г) не є порушенням.

13. Невиконання протягом одного місяця встановлених економічних нормативів вважається:

- а) одноразовим порушенням;
- б) систематичним порушенням;
- в) повторним порушенням;
- г) не є порушенням.

14. Контроль за дотриманням банками економічних нормативів та вимог щодо регулятивного капіталу банків здійснюється з періодичністю:

- а) щоденно, щомісячно, щоквартально;
- б) щомісячно, щоквартально, щорічно;
- в) тільки щоквартально;
- г) тільки щорічно.

Задачі

1. На основі наведених звітних даних комерційного банку розрахуйте норматив адекватності регулятивного капіталу, грн:

- регулятивний капітал комерційного банку — 2 500 000;
- готівкові кошти — 12 000 000;
- банківські метали 5 000 000;
- короткострокові кредити, надані центральним органом виконавчої влади — 100 000 000;
- короткострокові депозити, розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий за «інвестиційний клас» — 8000000;
- короткострокові кредити, надані місцевим органам виконавчої влади — 10

000 000;

—прострочені нараховані доходи за коштами до запитання в інших банках —

1 000 000;

—довгострокові депозити, розміщені в інших банках —4 000 000;

—прострочена заборгованість за кредитами, наданими іншим банкам, — 1 000 000;

—товарно-матеріальні цінності — 5 000 000;

—основні засоби — 15 000 000;

—зобов'язання за всіма видами гарантії — 400 000;

—створені резерви за активними операціями — 1 000 000.

2. У балансі комерційного банку та інших його документах відображені такі показники, млн грн.

	I варіант	II варіант
1. Фактично сплачений зареєстрований статутний капітал	12000000	24 000 00
2. Розкриті резерви, що створені за рахунок нерозподіленого прибутку	300 000	600 00
3. Дивіденди, що направлені на збільшення статутного капіталу	100000	200 000
4. Резервні фонди	3 000 000	6 000 000
5. Недосформовані резерви під можливі збитки за кредитними операціями	150000	300 000
6. Капітальні вкладення у нематеріальні активи.	50000	100000
7. Резерви під стандартну заборгованість інших банків	500 000	1 000 000
8. Резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями	300 000 200 000 600 000	600 000 400 000 200 000
9. Результат переоцінки основних засобів	7 000 000	14000000
10. Прибуток поточного року	600	1200
11. Субординований капітал		
12. Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж	1 500 000	3 000 000
13. Кошти, вкладені в інші банки на умовах субурдинованого боргу		

Визначте розмір регулятивного капіталу банку.

3. На основі наведених звітних даних комерційного банку розрахуйте норматив адекватності основного капіталу, грн:

—основний капітал — 11 000 000;

— недосформовані резерви під можливі збитки за активними операціями —

200 000;

- нематеріальні активи за мінусом суми зносу — 2 000 000;
- капітальні вкладення у нематеріальні активи — 800 000;
- готівкові кошти — 5 000 000;
- банківські метали — 7 000 000;
- кошти в інших банках — 50 000 000;
- дебіторська заборгованість за операціями з банками — 8 000 000;
- дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами — 3 000 000;
- кредити, надані центральним і місцевим органам виконавчої влади — 2 000 000;
- цінні папери в портфелі банку на продаж та інвестиції — 25 000 000;
- товарно-матеріальні цінності — 50 000 000;
- інші активи банку — 50 000 000;
- розрахункова сума резервів за всіма активними операціями — 2 000 000.

4. Є наступні відомості про діяльність банку:

1. Загальні активи банку — 455 000

з них:

- високоліквідні активи — 52 000 у т. ч.
- кошти на кореспондентському рахунку — 22 000
- кошти в касі — 600
- 2.Робочі активи — 310 000
- 3.Загальні зобов'язання — 455 000

з них:

вклади до запитання — 140 000

Визначте норматив миттєвої ліквідності комерційного банку та складіть відповідні висновки щодо виконання цього показника.

5. На основі звітних даних комерційного банку розрахуйте норматив поточної ліквідності та складіть висновки щодо його виконання.

Нижче наведені вимоги і зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 30 днів, тис. грн:

- готівкові кошти — 10 000;
- банківські метали — 5 000;
- кошти на коррахунках, відкриті в НБУ — 7 000;

- строкові депозити, розміщені в НБУ— 3 000;
- боргові цінні папери в портфелі банку на продаж— 15000;
- надані кредити — 40 000;
- кошти до запитання — 100 000;
- строкові депозити інших банків та клієнтів — 40 000;
- зобов'язання за всіма видами гарантій та порук — 30 000.

6. На основі звітних даних комерційного банку розрахуйте норматив короткострокової ліквідності та складіть відповідні висновки щодо його виконання.

Нижче наведені ліквідні активи та короткострокові зобов'язання з початковим строком погашення до одного року, тис. грн:

- готівкові кошти — 20 000;
- банківські метали — 10 000;
- кошти на коррахунках в НБУ та інших банках — 15 000;
- короткострокові кредити, надані іншим банкам, — 25 000;
- кошти до запитання — 200 000;
- короткострокові кредити, одержані від НБУ та інших банків, — 20 000;
- короткострокові депозити інших банків і клієнтів — 10 000;
- зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів — 50 000;
- зобов'язання з кредитування, надані банкам і клієнтам —150000.

7. Звіт комерційного банку та розшифрування окремих рахунків активу і пасиву містить таку інформацію, млн. грн:

1. Активи банку — 520 000;
2. Зобов'язання банку — 260 000;
3. Сукупна заборгованість за позичками, виданими одному клієнту — 55 000;
4. Сума врахованих векселів цього позичальника — 5 000;
5. Фактична заборгованість по всіх великих кредитах з урахуванням збалансованих зобов'язань — 3 140 000;
6. Фактично сформовано резервів — 2 000.

Визначте:

1. Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента.
2. Який кредит вважається великим?
3. Оцініть платоспроможність банку з погляду всіх великих кредитів та

зробіть відповідні висновки.

8. Звіт комерційного банку про платоспроможність містить таку інформацію (млрд грн.):

	I варіант	II варіант	III варіант
1. Фактична заборгованість за всіма великими кредитами з урахуванням збалансованих зобов'язань та врахованих векселів	50	60	83
2. Нормативна сума всіх великих кредитів	45	62	45

Обчисліть відхилення фактичної суми всіх великих кредитів від нормативного значення показника платоспроможності.

9. Звітні дані комерційного банку містять таку інформацію, млн. грн:

1. Активи комерційного банку — 480 000;
2. Зобов'язання комерційного банку — 250 000;
3. Позички, надані інсайдеру, — 7300;
4. Суми врахованих векселів — 500;
5. Сума позабалансових вимог щодо одного інсайдера — 2 500;
6. Фактично сформований резерв — 2 000.

Визначте норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, таробіть висновки щодо дотримання цього показника.

10. Звітні дані комерційного банку містять таку інформацію, млн грн:

1. Активи комерційного банку — 450 000;
2. Зобов'язання комерційного банку — 230 000;
3. Позички надані інсайдерам — 58 000;
4. Сума врахованих векселів— 15 000;
5. Сума позабалансових вимог стосовно всіх інсайдерів — 5 700;
6. Фактично сформовані резерви — 5 000.

Визначте показник максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Студенти на основі опрацьованої літератури у вигляді реферату розглядають одне з наведених питань та розв'язують 6 задач з наведеного нижче переліку (по дві задачі щодо власного капіталу банку, залучених і позичених ресурсів).

Теоретичні питання

1. Власний капітал банку: структура, джерела формування, функції, механізм поповнення.
2. Субординований борг комерційного банку як елемент власного капіталу.
3. Адекватність власного капіталу: необхідність дотримання та порядок розрахунку.
4. Характеристика залучених банківських ресурсів.
5. Депозитні (вкладні) операції комерційних банків, їх види та характеристика.
6. Депозитні операції з фізичними особами.
7. Депозитні операції для юридичних осіб: проблеми та перспективи розвитку.
8. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб проблеми та перспективи його діяльності в Україні.
9. Принципи роботи гарантійних установ в економічно розвинутих країнах.
10. Теоретичні засади банківського планування.
11. Управління ресурсами комерційних банків на макроекономічному рівні:
12. Політика відкритого ринку, як один з напрямів формування ресурсного потенціалу банківської системи.
13. Облікова політика НБУ, як засіб впливу на ресурси банківської системи.
14. Регулювання обов'язкових резервів, як необхідний напрям регулювання обсягу ресурсів банківської системи.
15. Система планування ресурсів на мікроекономічному рівні.
16. Кредитні та інші вкладення ресурсів комерційних банків, їх прогнозування та регулювання.
17. Основні нормативні показники діяльності комерційного банку, їх роль та значення для регулювання ресурсів банків та їх розміщення.
18. Показники ліквідності банку, їх характеристика.

19. Платоспроможність комерційного банку та її роль у дотриманні банком фінансової стійкості.

20. Максимальний розмір ризику на одного позичальника та його вплив на діяльність банку.

21. Обов'язкові економічні нормативи діяльності комерційного банку.

22. Розмір статутного фонду комерційного банку, порядок його формування та регулювання.

23. Контроль НБУ за дотриманням показників діяльності комерційних банків. Санкції.

24. Основні напрямки вдосконалення роботи комерційних банків по формуванню і використанню ресурсної бази.

25. Економічно-правова сутність банківських ресурсів.

Задачі

Задача 1. Банк залучив від клієнта – юридичної особи депозит на умовах субординованого боргу в розмірі 5 млн грн терміном з 1 січня 2004 р. По 31 грудня 2009 р. (на 6 років) з виплатою 7 річних. З дозволу НБУ борг у повному обсязі вважається субординованим і включається в додатковий капітал.

Визначте розмір субординованого боргу, який включатиметься в додатковий капітал щороку протягом дії угоди між банком і юридичною особою.

Задача 2. Банк станом на 1 квітня мав 5 млн грн. власних та 20 млн. залучених ресурсів. Кредитні вкладення становили 3 млн. грн. (розмір обов'язкового резервування - умовно 11%).

Визначте надлишок (нестачу) банківських ресурсів.

Задача 3. Статутний фонд банку становить 10 млн. грн. і сформований за рахунок грошових внесків акціонерів (8 млн. грн.) і передане приміщення, де розміщуватиметься банк. (2 млн. грн.). Крім того, частка грошових внесків окремих засновників у статутному фонді така: МП “Березень” – 11%, ПП”Оскор” 36%, фабрика тканини – 34%. Визначити, чи були порушення при формуванні статутного фонду банку. Відповідь обґрунтувати.

Задача 4. Банк здійснив емісію акцій номінальною вартістю 10 грн. і загальною кількістю 200 тис грн. Із загальної кількості емітованих акцій 80 тис.

було реалізовано за ціною 12 грн. за акцію. Визначити розмір статутного фонду та емісійного доходу банку від емісії акцій.

Задача 5. Визначені установчими документами статутний та резервний фонди банку «Зірка» становить відповідно 48 і 24 млн. грн. Станом на 1 листопада сплачена частка зазначених фондів становила відповідно 30 і 5 млн. грн.. Залишок фондів економічного стимулювання – 10 млн. грн. Операційні доходи банку за жовтень становили 3,5 млн. грн., а операційні витрати – 1,7 млн. грн. Обчислити суму власних коштів банку «Зірка» станом на 1 листопада.

Задача 6. У розрахунку складових регулятивного капіталу основний капітал становив 6 млн. грн., додатковий – 6 млн. грн., причому у складі додаткового капіталу 4 млн. грн. – субординований борг.

Розрахувати розмір регулятивного капіталу банку.

Задача 7. Банк залучив від клієнта – юридичної особи депозит на умовах субординованого боргу в розмірі 2 млн. грн. терміном з 07.05.03 по 06.05.10 (7 років) з виплатою 3% річних. З дозволу НБУ весь борг у повному обсязі вважається субординованим і включається в додатковий капітал. Визначити розмір субординованого боргу, який включається в додатковий капітал щороку протягом дії угоди між банком і юридичною особою.

Задача 8. Банк «Зірка» виконує операції із залучення грошових коштів підприємств та населення до вкладів. На 1 квітня залишки коштів на депозитних рахунках підприємств становили 2,1 млн. грн., а на рахунках громадян – 4,5 млн. грн.. Обороти за прибутками до вкладів 2 квітня становили 0,3 млн. грн.. за видатками – 9 млн. грн. Цього самого дня закінчився строк депозитної угоди на суму 0,6 млн. грн. і валюту депозиту разом з обчисленими відсотками становили 0,1 млн. грн., було перераховано через кореспондентський рахунок банку на рахунок підприємства.

Визначте розмір депозитів і вкладів, які можуть бути використані банком як ресурси.

Задача 9. Підприємство 1 березня уклало депозитну угоду з банком на 20 тис. грн. з виплатою 30% річних. Термін угоди – до 30 квітня. Проценти

виплачуються щомісяця. Визначити розмір банківських процентних витрат.

Задача 10. Підприємство уклало депозитну угоду з банком на суму 3000грн. з виплатою 28% річних на 3 місяці. Проценти виплачуються щомісяця. Визначити розмір банківських процентних витрат.

Задача 11. Громадянин Петренко поклав до банку 10000 тис. грн. під 18% річних із щоквартальним нарахуванням процентів; сума процентів долучається до вкладу. Яка сума буде на рахунку Петренка на кінець першого року та якою була б сума на рахунку Петренка на кінець першого року, якби угодою передбачалося нарахування простих процентів.

Задача 12. Громадянин Марченко поклав до банку 5000 грн. під 18% річних із щомісячним нарахуванням процентів; сума процентів долучається до вкладу. Яка сума буде на рахунку Марченка на кінець першого року та якою була б сума на рахунку Марченка на кінець першого року, якби угодою передбачалося нарахування простих процентів

Задача 13. Громадянин Смененко 1 червня відкрив у банку депозитний рахунок сумі 4000 грн. строком на 5 місяців. Процентна ставка - 30 % річних. На момент відкриття облікова ставка НБУ становила 35% річних. З 5 вересня облікова ставка НБУ встановлена 28% річних. Нарахування процентів і зарахування їх до залишку вкладу здійснюється в кінці терміну зберігання. У договорі про відкриття і обслуговування депозитного рахунка передбачено коригування процентної ставки комерційного банку в разі зміни облікової ставки НБУ на кратність її зміни.

Визначити дохід (проценти за вкладом) за депозитним рахунком за умови, що вклад було виплачено вчасно.

Задача 14. Громадянин Міщенко відкрив у банку строковий депозитний рахунок у сумі 5000 грн. на строк 6 місяців. За умовами угоди проценти нараховуються щомісяця, у день зміни умов, або в день закінчення терміну дії угоди; база нарахування – 30/360. За дострокове зняття коштів з рахунку передбачено переведення рахунку в розряд вкладів до запитання, або розірвання угоди (при цьому проценти за вкладом не нараховуються). Ставка простих

процентів: за вкладом до запитання банку – 3%, за депозитним вкладами – 18%.
За 5 місяців вирішив зняти 2000 грн.

Як може повестись Міщенко, який з варіантів для нього найвигідніший, який найвигідніший для банку.

Задача 15. Банк уклав депозитний договір з юридичною особою на строк з 01.04.10 до 01.06.10 на суму 15 тис. грн. Після закінчення терміну зберігання банк нарахував відсотки з розрахунку 15% річних і перерахував суму депозиту з відсотками за ним на розрахунковий рахунок клієнта. Відсотки нараховуються лише на суму депозиту.

Обчисліть відсоткові витрати комерційного банку за депозитною операцією.

Задача 16. Банк уклав договір про депозитний вклад з фізичною особою на строк з 01.02.10 до 10.06.10 на суму 1000 грн. Після закінчення терміну зберігання банк нарахував відсотки з розрахунку 30% річних і виплатив вкладникові суму вкладу з відсотками за ним. Відсотки нараховуються лише на суму вкладу, рік не є високосним.

Обчисліть відсоткові витрати комерційного банку за депозитною операцією.

Задача 17. Банківська установа залучила терміновий депозит у розмірі 1000 грн. на термін з 22 травня до 15 липня поточного року під відсоткову ставку 15 % річних.

Необхідно розрахувати суми відсоткових платежів використовуючи метод «факт/факт».

Задача 18. Банківська установа залучила терміновий депозит у розмірі 1000 грн. на термін з 22 травня до 15 липня поточного року під відсоткову ставку 15 % річних.

Необхідно розрахувати суми відсоткових платежів використовуючи метод «факт/360».

Задача 19. Банківська установа залучила терміновий депозит у розмірі 1000 грн. на термін з 22 травня до 15 липня поточного року під відсоткову ставку 15 % річних.

Необхідно розрахувати суми відсоткових платежів використовуючи метод

«30/360».

Задача 20. Банківська установа залучає депозит юридичної особи у розмірі 50000 грн. на три місяці на термін з 24 квітня до 24 липня за номінальною ставкою 20%. Відсотки нараховуються щомісячно і сплачуються не пізніше 1-го числа кожного місяця. Кількість днів згідно з угодою розраховується за методом «30/360».

Задача 21. Депозит залучено у сумі 10000 грн. на 5 років за складною ставкою відсотків 10 % річних (із капіталізацією відсотків щорічно). Нарахування відсотків проводиться в останній день року, а їх сплата – при погашенні депозиту.

Необхідно нарахувати відсотковий дохід за кожен рік та розрахувати платіж по закінченні терміну дії депозитного договору.

Задача 22. Банківська установа залучає депозит фізичної особи у розмірі 25000 грн. на 2 місяці на термін з 01 травня до 01 липня за складною відсотковою ставкою 12% річних із капіталізацією відсотків щомісячно. Нарахування відсотків проводиться в останній день місяця, а їх сплата – при погашенні депозиту. Кількість днів згідно з угодою розраховується за методом факт/360.

Необхідно нарахувати відсотковий дохід за складними відсотками за кожен місяць та розрахувати платіж по закінченню терміну дії депозитного договору.

Задача 23. Депозит на суму 100000 грн. розміщений на 3 міс., з 01 березня по 01 червня, зі сплатою доходу за складними процентами (нарахування процента на процент) по закінченні строку дії договору виходячи з 15% річних. Нарахування процента відбувається щомісячно. Кількість днів, згідно з угодою, розраховується методом 30/360. Необхідно нарахувати відсотковий дохід за складними відсотками за кожен місяць та розрахувати платіж по закінченню терміну дії депозитної угоди.

Задача 24. Банк «Слава Банк» випустив депозитних сертифікатів на суму 28000 грн., на 1 рік, під 15 % річних. Кількість днів у році 365. Визначити:

а) суму нарахованих процентів, які сплатить банк власнику депозитних сертифікатів після визначеного терміну;

б) суму коштів, що зараховується на депозитний рахунок клієнта.

Задача 25. Банк «Зірка» 8 квітня уклав угоду з банком «Київ» про продаж ресурсів на 150 тис.грн. з виплатою 38% річних. Строк повернення коштів 25 травня. Фактично вони були повернуті банку «Зірка» 30 травня.

Угодою передбачалось. Що за несвоєчасне повернення коштів стягується пеняв розмірі 2% річних за кожний день прострочення платежу. Плата за користування коштами нараховується на весь строк і має бути перерахована разом з основним платежем.

Яку загальну суму повинен сплатити банк «Зірка» за весь термін дії угоди?

Задача 26. Норма обов'язкового резервування $r=10\%$ за всіма видами залучених коштів банком. Період резервування – 5 днів. Залишки коштів на депозитних рахунках (строкових і до запитання) (ЗКДР) та на кореспондентському рахунку (ЗККР) наведено у таблиці:

День періоду	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й
ЗКДР, млн. грн.	100	120	110	120	100
ЗККР, млн. грн.	5	20	10	5	10

Визначити чи дотримується банк нормативу резервування. Виконати розрахунки.

Задача 27. Норма обов'язкового резервування умовно така:

1. За депозитами до запитання $r_1 = 10\%$
2. За строковими депозитами $r_2 = 5\%$
3. Період резервування – п'ять днів.

Залишки коштів на строкових депозитних рахунках (ЗКДРст), рахунках до запитання (ЗКДРзап) та на кореспондентському рахунку (ЗККР) наведено у таблиці:

День періоду	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й
ЗКДРзап, млн. грн.	50	100	100	100	50
ЗКДРст, млн. грн.	50	20	10	20	50
ЗККР, Млн. грн.	5	20	10	5	10

Задача 28. 01 травня поточного року НБУ надав банківській установі ломбардний кредит на 10 календарних днів під 12% річних на суму 10 млн.грн.

Визначте суму нарахованих процентів за користуванням кредитом і нарощену суму боргу. Кількість днів у році 360.

Задача 29. Банківські установи «А» , «Б» і «В» подали заявку на купівлю кредитів через процентний тендер. Обсяг кредитів, що виставляються на продаж становить 300 тис. грн. Термін кредиту – 1 місяць. Стартова ціна кредиту – 20 %.

Визначити:

- потенційні можливості кожного з банків на купівлю кредитів;
- суму нарахованих процентів, які сплатять банки Національному банку України після визначеного терміну;
- суму коштів, що зараховуються на рахунок Національного банку України після визначеного терміну;

Умови купівлі кредиту, що викладені в заявці на участь у тендері:

Умови купівлі кредиту	Банки		
	«А»	«Б»	«В»
1. Сума кредиту, тис. грн.	1000	500	300
2. Плата за кредит, що пропонується банківською установою	18%	21%	21%

Задача 30. Банк « Слава Банк » випустив облігації на суму 18000 грн., терміном 6 місяців, з 01 липня по 01 січня, із нарахуванням процентів у розмірі 12% річних. Кількість днів згідно з угодою розраховується за методом факт / 360.

Визначити:

- 1) суму нарахованих процентів, які сплатить банк власникові облігацій після визначеного терміну;
- 2) суму коштів, що будуть виплачені власникові облігацій після визначеного терміну.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Індивідуальна робота студентів з дисципліни «Ресурсна політика комерційних банків» полягає у виконання комплексних практичних завдань. Комплексне практичне індивідуальне завдання (КПЗ) з дисципліни «Ресурсна політика комерційних банків» виконується самостійно кожним студентом на основі сформованого завдання. КПЗ охоплює усі основні теми дисципліни «Ресурсна політика комерційних банків». Метою виконання комплексного практичного індивідуального завдання є поглиблення вивчення теоретичних питань формування та використання ресурсів вітчизняними банківськими установами, аналізу практичного застосування банками своєї ресурсної політики, набуття студентами навиків самостійної роботи з літературою, вмінні аналізувати реальні ситуації на ринку банківських послуг, формулювати свою особисту думку та обґрунтовувати власні пропозиції і рекомендації.

Завдання. КПЗ оформлюється у відповідності з встановленими вимогами. При виконанні та оформленні КПЗ студент може використовувати комп'ютерну техніку. КПЗ носить форму наукового дослідження з застосуванням набутих знань шляхом обґрунтування теоретичних положень дисципліни та використанням аналітичних здібностей при оцінці практичної діяльності банківської установи щодо формування та використання ресурсів. Виконання КПЗ є одним із обов'язкових складових модулів залікового кредиту з дисципліни «Ресурсна політика комерційних банків».

КПЗ виконується студентами самостійно упродовж навчального семестру і здається викладачу на 11 тижні семестру для перевірки.

КПЗ складається з комплексу теоретичних та практичних завдань, які студент повинен ґрунтовно висвітлити, використовуючи статистичні та звітні матеріали вітчизняних банківських установ та Національного банку України, а також матеріали економічних видань та періодичної літератури.

Кожен студент вибирає установу банку із загального переліку діючих комерційних банків на даний момент часу. Не дозволяється обирати двом студентам одну банківську установу.

КПЗ виконується на папері формату А4. Обсяг роботи може коливатись залежно від специфіки обраного банку. В середньому роботи повинен складати 8 сторінок. Робота підшивається у папку.

При виконанні та оформленні КПЗ потрібно дотримуватися наступних

вимог: на титульній сторінці студент повинен обов'язково вказати своє прізвище, ім'я, по-батькові та групу; на першій сторінці необхідно повторити номер варіанту і з нового рядка – назву питання; у КПЗ повинні бути посилання на літературні джерела, фактичний та статистичний матеріал, правильно оформлений список використаної літератури.

КПЗ виконується до початку залікової сесії для того, щоб викладач мав змогу перевірити його, під час залікової сесії відбувається захист КПЗ. Без виконання КПЗ та його зарахування студент не отримує підсумкову оцінку з дисципліни.

Аналітична оцінка окремої банківської установи за вибором студента повинна проводитись за наступними критеріями:

1. Дати короткий опис вибраної банківської установи, а саме: до якої групи банків вона відноситься (згідно із класифікацією НБУ), охарактеризувати банк за видами здійснюваних операцій. Визначити яка з операції чи послуги займає провідне місце в його діяльності, визначити рейтинг банківської установи за обсягом залучених ресурсів.

2. Визначити структуру власного капіталу банку та джерела його формування, а також динаміку його зміни за останні 3-5 років. Розрахувати співвідношення власного та залученого капіталу. Проаналізувати чи банк дотримується нормативів капіталу (Н1-Н3).

3. Оцінити дотримання банківською установою інших обов'язкових нормативів діяльності. Якщо банк не виконує вимоги НБУ зазначити санкції, які можуть бути застосовані до даного банку та надати рекомендації щодо виправлення ситуації.

4. Проаналізувати діяльність банківської установи щодо запозичення коштів на міжбанківському ринку. Вказати на проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення для даної банківської установи.

5. Проаналізувати баланс та річний фінансовий звіт банку (як мінімум за останні 3 роки діяльності), визначити співвідношення активів до пасивів та фінансовий результат банку (прибуток, збиток) за кожен рік та динаміку їх зміни. Оцінити ефективність використання банківською установою своїх ресурсів.

6. Зробити висновки щодо ефективності роботи вибраного банку.

Практична частина роботи повинна містити конкретний аналітичний матеріал, студент повинен побудувати графіки, таблиці, діаграми. Джерелами для

одержання статистичних даних є річна фінансова звітність банків, та офіційні дані, що публікуються на офіційному сайті НБУ (<http://www.bank.gov.ua>), та у офіційних виданнях НБУ (Вісник Національного банку України, Бюлетень Національного банку України). Робота повинна містити посилання на літературні джерела, оформлений згідно вимог список використаної літератури.

ГЛОСАРІЙ

Андеррайтингова діяльність – комплекс дій пов'язаних з організацією випуску та розміщенням цінних паперів.

База нарахування це середньозважена за розрахунковий період сума щоденних балансових залишків на рахунках з обліку вкладів та відсотків за ними.

Банківський баланс – це бухгалтерський баланс, який відбиває стан активів, пасивів та власного капіталу у грошовій формі на певну дату.

Банківський вексель – це цінний папір, в якому міститься безумовне грошове зобов'язання банку про сплату зазначеної у векселі суми векселеотримувачу в указаному місці та у встановлений строк.

Банківський консорціум – це об'єднання банків для координації дій при проведенні різного роду банківських операцій.

Банківські облігації це цінні папери, які засвідчують, що їхні власники внесли грошові кошти, і підтверджують зобов'язання відшкодувати їм номінальну вартість у визначений термін із виплатою фіксованого процента; таким чином облігації опосередковують відносини позики.

Безкупонні депозитні сертифікати – це сертифікати, які не мають окремих відривних купонів, проценти сплачуються разом з поверненням суми депозиту.

Боргові цінні папери – цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання.

Брокерська діяльність – це укладання договорів комісії та доручення щодо цінних паперів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи.

Вексель – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання боржника (векселедавця) сплатити після настання терміну визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Вкладний (депозитний рахунок) – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом в управління на встановлений термін або без зазначення такого терміну відповідно до законодавства України та умов договору.

Власні ресурси банку це кошти акціонерів та засновників банку, фондів комерційного банку, утворених при його створенні за рахунок коштів акціонерів, а згодом за рахунок відрахувань від прибутку і за необхідності додаткового

випуску акцій та нерозподілений прибуток комерційного банку.

Депозитарна діяльність полягає в зберіганні та обслуговуванні обігу цінних паперів як в документарній (банк як реєстратор цінних паперів), так і в електронній формі (банк як зберігач цінних паперів).

Депозитна система – система з обладнанням для внесення на зберігання цінностей до приймального блоку.

Дилерська діяльність – укладення торговцем цивільно-правових договорів щодо цінних паперів від свого імені та за свій рахунок з метою їх перепродажу.

Діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (реєстраторська діяльність) – це професійна діяльність на фондовому ринку, яка включає збирання, фіксацію, обробку, зберігання та надання даних, які складають систему реєстру власників іменних цінних паперів, щодо іменних цінних паперів, їх емітентів та власників тощо.

Емісійна функція або функція випуску кредитних грошей полягає в забезпеченні господарського обороту належною кількістю платіжних засобів.

Залучені банківські ресурси – це кредиторська заборгованість банку, що виникає внаслідок попередніх операцій і має бути погашена протягом визначеного терміну.

Залучені ресурси це залишки коштів на поточних рахунках підприємств, установ та організацій, вкладів населення, коштів у міжбанківських розрахунках й інших грошових ресурсів.

Заставна – це борговий цінний папір, який засвідчує безумовне право його власника на отримання від боржника виконання за основним зобов'язанням, за умови, що воно підлягає виконанню в грошовій формі, а в разі невиконання основного зобов'язання – право звернути стягнення на предмет іпотеки.

Звичайні акції це цінні папери, що емітується банком з метою формування або поповнення статутного капіталу і власники яких можуть брати участь в управлінні банку й поділяють з ним усі його доходи, збитки та ризики.

Звичайні іпотечні облігації – це боргові цінні папери, емітентом яких є іпотечний кредитор (банк), що несе відповідальність за виконання зобов'язань за такими облігаціями іпотечним покриттям та всім іншим своїм майном, на яке може бути здійснене стягнення.

Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії – вкладення в пайові цінні папери на основі яких банк має не менше 20 % (вкладення в асоційовані компанії)

або не менше 50 % (вкладення в дочірні компанії) голосів об'єкта інвестування та ці інструменти будуть утримуватись в портфелі цінних паперів банку більше 1-го року.

Іпотечні облигації – довгострокові цінні папери, які випускаються банками під забезпечення нерухомим майном (земля, виробничі і житлові будівлі, споруди, квартири та інші об'єкти), і приносять твердий дохід.

Іпотечні сертифікати з фіксованою дохідністю – це сертифікати, які забезпечені іпотечними активами та посвідчують такі права власників: 1) право на отримання номінальної вартості в передбачені умовами випуску сертифікатів терміни; 2) право на отримання процентів за сертифікатами на умовах інформації про випуск сертифікатів; 3) право на задоволення вимог – у разі невиконання емітентом прийнятих на себе зобов'язань – з вартості іпотечних активів, що є забезпеченням випуску сертифікатів з фіксованою дохідністю, переважно перед іншими кредиторами емітента.

Іпотечні сертифікати участі – це сертифікати, які забезпечені іпотеками та посвідчують частку його власника у платежах за іпотечними активами. Власник сертифікатів участі має такі права: 1) право на отримання частки у платежах за іпотечними активами відповідно до договору про придбання сертифікатів; 2) право на задоволення вимог – у разі невиконання емітентом взятих на себе зобов'язань – з вартості іпотечних активів, які знаходяться у довірчій власності управителя.

Іпотечні цінні папери – цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів.

Купонні депозитні сертифікати – це сертифікати, що мають окремі купони, на кожному з яких зазначено строк здійснення виплати процентної плати.

Ліквідність банку — це його здатність своєчасно та в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах.

Міжбанківський кредит – це основне джерело формування коштів на позичковій основі, що забезпечує підтримку кредитного потенціалу, поточної ліквідності банку або рентабельне вкладення коштів.

Міжбанківський переказ коштів – це переказ коштів між банками в безготівковій формі, обумовлений потребою виконання платежів клієнтів або власних зобов'язань банків.

Міжбанківські розрахунки – безготівкові розрахунки між банками, що обумовлені виконанням платежів клієнтів або власними зобов'язаннями одного банку перед іншим. Це система організації, здійснення та регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями, що виникають між банківськими

Нерозподілений прибуток – це частина чистого прибутку, яка не розподіляється, а утримується банком, як правило, з метою реінвестування в його діяльність.

Обов'язкові резерви – це частка (норма у процентах) банківських депозитів та інших пасивів, отриманих банком з інших джерел, яка згідно із чинним законодавством або встановленими нормативними актами має зберігатись у формі касової готівки комерційних банків та їхніх депозитів у центральному банку.

Овердрафт – 1) короткостроковий кредит, який надається банком клієнту в разі перевищення суми операції за платіжною картою залишку коштів на його картрахунок або встановленого ліміту кредитування; 2) кредит, який надається банком автоматично у разі утворення на поточному рахунку клієнта дебетового сальдо.

Оперативне планування це основа для розробки і доведення до безпосередніх виконавців поточних бюджетів за всіма аспектами діяльності банку, у тому числі, щодо надходження і витрати коштів у процесі діяльності як правило період становить майбутній місяць з розбивкою по днях, тижнях і декадах.

Ощадний (депозитний) сертифікат – це письмове свідоцтво банку про депонування грошових коштів, яке засвідчує право власника сертифіката або його правонаступника на одержання після закінчення встановленого строку суми вкладу (депозиту) та процентів, установлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Пайові цінні папери – цінні папери, які посвідчують участь їх власника у статутному капіталі (крім інвестиційних сертифікатів), надають власнику право на участь в управлінні емітентом і отримання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна у разі ліквідації емітента.

Пасивне управління портфелем цінних паперів – ґрунтується на ефективності ринку і неможливості віднайти недооцінені фондові цінності, та тому пропонується формувати портфелі у відповідності з певним індексом, дохідність якого відображує середні ринкові прибутки, розмір яких перевищити практично нереально.

Планування ресурсів — це розгалужена діяльність, яка охоплює різноманітні аспекти організаційного та фінансового управління банком у контексті впливу зовнішнього середовища.

Платіжна картка – спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування грошей зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання грошей у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Позичені кошти банку формуються шляхом отримання кредитів від Національного банку України та інших комерційних банків, а також випуску цінних паперів власного боргу банку.

Політика обов'язкових резервів – являє собою інструмент монетарного регулювання, суть якого полягає у встановленні для комерційних банків мінімальної обов'язкової норми ресурсів у процентному відношенні від величини залучених пасивів, що має зберігатися у Центральному банку.

Політика відкритого ринку являє собою сукупність операцій щодо купівлі або продажу Центральним банком цінних паперів з метою впливу на ресурсну базу комерційних банків.

Політика облікової ставки (дисконтна політика) – це система заходів Центрального банку, щодо встановлення і періодичної зміни процентних ставок за позиками, які він надає комерційним банкам, що позначається на кредитному потенціалі останніх, тобто комерційних банків.

Поточний рахунок – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

Похідні цінні папери – цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів.

Прибутковість акціонерного капіталу (ROE) - показник, що характеризує відношення чистого прибутку до акціонерного капіталу.

Прибутковість банківських активів (ROA) - це показник, що характеризує співвідношення чистого прибутку банку (прибутку після оподаткування) й активів банку.

Приватне розміщення цінних паперів передбачає, що цінні папери розміщуються серед задалегідь визначеного кола фізичних та/або юридичних осіб, кількість яких не перевищує 100 на дату прийняття рішення про збільшення статутного капіталу, крім існуючих акціонерів товариства.

Привілейовані акції це цінні папери, що емітуються банком для поповнення статутного капіталу і дають їх власникам право на отримання фіксованого розміру дивідендів, що не залежать від отриманого прибутку, але не дають право на участь в управлінні комерційним банком.

Проспект емісії – це документ, в якому визначаються відомості про випуск і розміщення цінних паперів.

Простий вексель містить просту і нічим не обумовлену обіцянку векселедавця сплатити власнику векселя після вказаного терміну визначену суму.

Процентна маржа (SPRED) - показує, наскільки успішно банк виконує функцію посередника між вкладниками та позичальниками і наскільки гостра конкуренція на грошовому ринку, учасником якого є установа банку.

Публічне розміщення цінних паперів передбачає пропозицію цінних паперів адресовану більш ніж 100 фізичним та/або юридичним особам, крім існуючих акціонерів товариства.

Регулювання діяльності банків – це система заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.

Регулювання діяльності банків – це система заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.

Регулятивний капітал - найважливіший показник діяльності банківської установи, основним призначення якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, котрі банки беруть на себе у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності.

Режим фінансового оздоровлення банків - це система непримусових та примусових заходів, спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного

рівня протягом визначеного НБУ періоду з метою відновлення ліквідності й платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень.

Резервний капітал – це грошові ресурси, що резервуються банком для забезпечення непередбачених витрат, спеціальних потреб і покриття збитків.

Резервні фонди Національного банку – запас банкнот і монет національної валюти в Центральному сховищі для забезпечення поточних потреб грошового обігу країни в готівці.

Ресурси комерційного банку – це сукупність грошових коштів, які перебувають у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій.

Ресурсна політика банку – це розроблення і практична реалізація банківською установою системи заходів з управління процесом мобілізації коштів суб'єктів ринку для формування необхідних за обсягами й структурою ресурсів банку та подальші дії щодо їхнього розширення або звуження з метою задоволення інтересів і потреб банку, його власників та кредиторів, а також із урахуванням вимог регулюючих органів.

Ринок цінних паперів (фондовий ринок) – це сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів).

Справедлива вартість цінних паперів – сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Статутний капітал банку – це вартість вкладів акціонерів (засновників, учасників) банку, внесених з метою початку чи подальшої банківської діяльності, а також гарантування інтересів вкладників та кредиторів банку.

–Строкові вклади – це кошти, що розміщені у банку на певний термін і можуть бути знятими після його закінчення або після попереднього повідомлення банку за встановлений період (не менше 1 місяця).

Структуровані іпотечні облигації – це боргові цінні папери, емітентом яких є спеціалізована іпотечна установа, яка відповідає за даними зобов'язаннями лише іпотечним покриттям.

Субординований борг – це звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути вилучені з банку раніше за п'ять років, а у разі банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів.

Тактичне планування ресурсів – це визначення оптимальних поточних фінансових операцій банку і перерозподіл фінансових ресурсів між підрозділами і створення бюджетів на основі розрахунку фінансових результатів діяльності на плановий період.

Управління цінними паперами – це діяльність, яка провадиться банком (управителем) від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому клієнтом (установником управління) цінними паперами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери в інтересах установника.

Фактори фінансової стійкості комерційних банків - це певні рушійні сили, що сприяють безпеці банку та його стабільному розвитку, або, навпаки, виступають причинами їх проблемності.

Фінансова звітність банку - це система взаємопов'язаних узагальнених показників, що відображають фінансовий стан та результати діяльності банку за звітний період. Вона складається з допомогою підрахування, групування і спеціального оброблення даних поточного бухгалтерського обліку.

Фінансова стійкість комерційного банку - це його спроможність з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком реалізовувати свої функції на ринку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – установа, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і не має на меті отримання прибутку.

Фундаментальний аналіз цінних паперів передбачає визначення дійсної вартості цінних паперів на основі аналізу фінансово-господарської діяльності емітента.

Функція посередництва в платежах полягає у виконанні банками операцій із прийняття грошових коштів від клієнтів, їх зберігання, виплата за дорученням клієнтів, зарахування коштів за переказами на відповідні банківські рахунки, здійснення безготівкових розрахунків, виконання розрахункових операцій із

пластиковими картками, дорожніми чеками, оплата боргів та ін.

Функція фінансового посередництва – поєднує діяльність з акумулювання грошових ресурсів, трансформаційну роботу банку та розподіл цих ресурсів.

КІАСР – це середньозважена ставка міжбанківського кредитування, що розраховується на підставі фактичних даних за міжбанківськими договорами щодо процентних ставок за кредитами, фактично наданими за відповідними строками, і доводиться до відома банків Національним банком для розрахунку суми очікуваного відшкодування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аккерман Йозеф. Уроки кризиса / Йозеф Аккерман // The economist : The world in 2009. – 2008. – С. 92–93.
2. Алексеенко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики / М. Д. Алексеенко : монографія. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
3. Алексеенко М. Д. Структура капіталу комерційного банку / М. Д. Алексеенко // Фінанси України. – 2001. – № 4. – С. 123–131.
4. Анализ надежности банков : учебное пособие / [под ред. В. В. Иванова]. – изд. 2-е перераб. и доп. – М. : Русская деловая литература, 2001. – 320 с.
5. Аналіз банківської діяльності / [А. М. Герасимович, М. Д. Алексеенко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.] ; за ред. А. М. Герасимовича. – [2-ге вид.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с.
6. Андрейчиков А. В. Анализ, синтез, планирование решений в экономике / А. В. Андрейчиков, О. Н. Андрейчикова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 368 с.
7. Антонов Н. Г. Денежное обращение, кредит и банки / Н. Г. Антонов, М. А. Пессель – М. : Финансинформ, 1995. – 272 с.
8. Бабичева Ю. А. Российские банки. Проблемы роста и регулирование / Ю. А. Бабичева, Е. В. Мостовая. – М. : Экономика, 2006. – 278 с.
9. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 384 с.
10. Банки, вилучені з Державного реєстру банків України / [підгот. О. Сілецька] // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 8 (198). – С. 67–69.
11. Банківська енциклопедія / [під ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза]. – К. : Ельтон, 1993. – 336 с.
12. Банківське право: українське та європейське : навчальний посібник / [П.Д. Біленчук, О.Г. Диннік, І.О. Лютий, О.В. Скороход]. – К. : Атіка., 1999. – 348 с.
13. Банківський менеджмент : навчальний посібник / [О. Кириченко, І. Гіленко, А. Ятченко]. – К. : Основи, 1999. – 671 с.
14. Банківський нагляд. Фінансовий стан банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm.
15. Банківські операції : підручник / [за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза]. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.

16. Банківські операції : підручник / [за ред. Міщенко В. І., Слав'янської Н. Г.]. – К. : Знання, 2006. – 727 с.
17. Банковский портфель–2 / [под ред. Ю. И. Коробова, Ю. В. Рубина]. – М. : СОМИНТЕК, 1994. – 752 с.
18. Банковское дело : учебник / [под ред. О. И. Лаврушина]. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 576 с.
19. Банковское дело : учебник / [под ред. проф. В. И. Колесникова, проф. Л. П. Кроливецкой]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 464 с.
20. Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bse.sci-lib.com>.
21. Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Вазрилияна]. – 4 -е изд. доп. и перераб. – М. : Ин-т новой экономики, 1999. – 1248 с.
22. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту / Є. Ф. Брігхем ; пер. з англ. – Київ : Молодь, 1997. – 1000 с.
23. Бутняров А. Єврооблігації – шлях до залучення іноземних інвестицій / А. Бутняров // Ринок цінних паперів України. – 2007. – № 1–2. – С. 75–78.
24. Бухвальд Б. Техника банковского дела. Справочная книга и руководство к изучению банковских и биржевых операций / Б. Бухвальд ; пер. с нем. А. М. Каган-Шабшат. – М. : ДИС, 1994. – 234 с.
25. Васильченко З. Капіталізація банків як ключова компонента стратегії зростання / З. Васильченко // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2004. – № 5–2. – С. 76–86.
26. Васюренко Л. В. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз : монографія / Л. В. Васюренко, І. М. Федосік. – Х. : ПП Яковлева, 2003. – 88 с.
27. Васюренко О. В. Банківські операції : навчальний посібник / О. В. Васюренко. – К. : Знання, КОО, 2000. – 243 с.
28. Введение в банковское дело : учебное пособие / [общ. ред. проф. Г. Асхауэр]. – М. : Научная книга, 1996. – 630 с.
29. Версаль Н. І. Особливості формування депозитних ресурсів банками України / Н. І. Версаль / Фінанси України. – № 12. – 2009. – С. 89–95.
30. Вовчак О. Д. Банківська справа : навчальний посібник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. – Львів : Новий світ, 2008. – 559 с.

31. Вожжов А. П. Про врахування особливостей формування депозитів до запитання при дослідженні процесі трансформації банківських ресурсів / А. П. Вожжов, О. Л. Бондар, В. С. Светлих // Вісник Дніпропетровського державного фінансово-економічного інституту. Економічні науки. – 2004. – № 1 (11). – С. 104–110.
32. Вожжов А. П. Процессы трансформации банковских ресурсов : монография / А. П. Вожжов. – Севастополь : СевНТУ, 2006. – 339 с.
33. Вожжов С. П. Влияние клиентской базы на формирование текущих пассивов коммерческих банков / С. П. Вожжов, А. П. Вожжов // Вестн. СевГТУ : Сб. науч. тр. – Севастополь, 2006. – Вып. 73. – С. 18–27. – (Сер. Экономика и финансы).
34. Вожжов С. П. Доступність банків до рефінансування та можливості варіаційного регулювання їх ліквідності / С. П. Вожжов // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 111–119.
35. Вожжов С. П. Про збалансованість активів і пасивів при регулюванні банківської ліквідності / С. П. Вожжов // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острого : Національний університет «Острозька академія», 2007. – Випуск 9. – Ч. 3. – С. 249–255.
36. Вожжов С. П. Проблемы совершенствования нормативного регулирования ликвидности коммерческих банков / С. П. Вожжов // Вестник СевНТУ. Вып. 66. Экономика и финансы : Сб. научн. тр. ; [редкол. В. И. Плаксин (отв. ред.) и др.] ; Севастоп. гос. техн. ун-т. – Севастополь : СевГТУ, 2005. – С. 17–23.
37. Вожжов С. П. Ресурсний потенціал як чинник ефективності регулювання банківської ліквідності / С. П. Вожжов // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка ; редкол. : В. Д. Базилевич (відп. ред.) та ін. ; Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ : Київський університет, 2009. – № 115 – С. 19–22.
38. Волосович С. Особливості й тенденції розвитку національної системи страхування банківських вкладів в умовах євроінтеграції / С. Волосович, В. Тринчук // Вісник НБУ. – 2007. – № 8 (138). – С. 28–37.
39. Волошин І. Прогнозування чисельності роздрібних вкладників банку / І. Волошин // Банківська справа. – 2008. – № 4. – С. 63–67.
40. Вступ до банківської справи : навч. посіб. / [ред. М. І. Савлука] ; Українська фінансово-банківська школа. – К. : Лібра, 1998. – 344 с.

41. Гайда Н. Капіталізація українських банків як показник інвестиційного клімату в країні / Н. Гайда // Банківська справа. – 2005. – № 5. – С. 61–66.
42. Галіцейська Ю. М. Актуальні питання фінансової стійкості в контексті формування банківських ресурсів / Ю. М. Галіцейська // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених „Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання”. / ред. колег. Васильчишин О. Б. [голова та ін.] – Тернопіль, 31 жовтня 2008 р. – С. 35–37.
43. Галіцейська Ю. М. Вплив світової економічної глобалізації на присутність Іноземного капіталу в банківській системі України / Ю. М. Галіцейська // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Науковий збірник. – Івано-Франківськ, 2008. – Випуск IV. – Том 2. – С. 148–153.
44. Галіцейська Ю. М. Депозити населення – важливе джерело залучених ресурсів банків / Ю. М. Галіцейська // Труды III Международной научно-практической конференции аспирантов и студентов „Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации” / [відп. за вип. Друзин Р.В.] . – Сімферополь, 21–23 марта 2007 г. – С. 31–32.
45. Галіцейська Ю. М. Формування ресурсів комерційних банків / Ю. М. Галіцейська // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТДЕУ – Вип. 15. – 2006. – С. 161–163.
46. Галіцейська Ю. М. Джерела формування та методи управління залученими та позиченими ресурсами банків / Ю. М. Галіцейська // Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції „Научная индустрия европейского континента – 2006”. Том 1 „Экономические науки”. / [отв. ред. Екимов С. В.] . – Дніпропетровськ, 1–15 грудня 2006 р. – С. 8–10.
47. Галіцейська Ю. М. Злиття банків як один з методів консолідації капіталу / Ю. М. Галіцейська // Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції до 30-ти річчя факультету банківського бізнесу ТНЕУ „Становлення і розвиток банківської системи України в умовах ринкових перетворень в економіці”. / [відп. за вип. Ткачук В.О.] – Тернопіль : Астон, 2008. – С. 34–35.
48. Галіцейська Ю. М. Капіталізація банківської системи України : проблеми та перспективи / Ю. М. Галіцейська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – № 4. – С. 76–82.

49. Галіцейська Ю. М. Напрями оптимізації роботи банків щодо депозитного залучення ресурсів в умовах фінансової кризи / Ю. М. Галіцейська // Збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції „Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку”. / ред. рада В. І. Веретенников [голова та ін.] – Макіївка, 22–24 квітня 2009. – Том I. – С. 43–46.
50. Галіцейська Ю. М. Оптимізація діяльності банківських установ щодо організації депозитних операцій / Ю. М. Галіцейська, О. Л. Малахова // Світ фінансів. – Тернопіль, 2010. – № 3. – С.18-30.
51. Галіцейська Ю. М. Оптимізація роботи банків із залучення депозитів населення в умовах фінансової кризи / Ю. М. Галіцейська // Банківська справа. – 2009. – № 6. – С. 85–91.
52. Галіцейська Ю. М. Перспективи діяльності іноземних банків у банківській системі України / Ю. М. Галіцейська // Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції „Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика”. / ред. колег. А. О. Єпіфанов [голов. ред. та ін.] – Суми, 15–16 травня 2008 р. – С. 23–24.
53. Галіцейська Ю. М. Перспективи розвитку банківської системи України в умовах світових глобалізаційних процесів / Ю. М. Галіцейська // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: глобалізація та євроінтеграція (Збірник наукових праць) ; НАН України ; Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2008. – Вип. 1 (69). – С. 207–214.
54. Галіцейська Ю. М. Перспективи розвитку депозитної політики банків / Ю. М. Галіцейська // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2003. – Вип. 8. – С. 38–43.
55. Галіцейська Ю. М. Перспективи та шляхи оптимізації формування власного капіталу банків / Ю. М. Галіцейська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Фінансові ресурси регіону: організація та управління”. / ред. колег. Ткачук І.Г. [голов. ред. та ін.] – Івано-Франківськ, 9–11 листопада 2006 р. – С. 129–131.
56. Галіцейська Ю. М. Проблеми ефективного розміщення ресурсів комерційного банку / Ю. М. Галіцейська // Збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2006 р.) „Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика”. / ред. колег. А.О. Єпіфанов [голов. ред. та ін.] – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 81–82.

57. Галіцейська Ю. М. Проблеми фінансової стійкості в контексті формування ресурсів комерційних банків / Ю. М. Галіцейська // Збірник наукових праць I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених „Фінансова політика України: реалії та перспективи розвитку”. / ред. колег. Михайлівська І. М. [голова редколегії та ін.] – Хмельницьк, 15–16 травня 2008 р. – Том II. – С. 41–43.

58. Галіцейська Ю. М. Проблеми формування ресурсної бази банків / Ю. М. Галіцейська // Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції “Наука та освіта 2006” (23–31 січня 2006 р.). / відп. ред. Біла К. О. – Дніпропетровськ. – Том 7. – С. 62–63. – (Економічні науки).

59. Галіцейська Ю. М. Процеси глобалізації економіки та банківська система України / Ю. М. Галіцейська // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції „Сучасний стан та перспективи розвитку банківської справи в Україні”. / ред. колег. Вовчак О. Д. [голова та ін.] – Львів, 17–18 травня 2007 р. – С. 190–192.

60. Галіцейська Ю. М. Ресурсна база комерційних банків: сучасний стан та можливі напрями оптимізації / Ю. М. Галіцейська // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2006. – № 3. – С. 124–130.

61. Галіцейська Ю. М. Структура ресурсів комерційного банку та методи вирівнювання дисбалансів в процесі їх розміщення / Ю. М. Галіцейська // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – Вип. 11. – С. 75–82.

62. Галіцейська Ю. М. Сучасний стан та проблеми ринку банківських кредитних послуг / Ю. М. Галіцейська // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції „Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки”. / ред. колег. Юрій С. І. [відп. ред. та ін.]– Тернопіль, 24–26 жовтня 2007 р. – С. 298–300.

63. Галіцейська Ю. М. Сучасний стан, проблеми та напрями роботи банків щодо залучення депозитів / Ю. М. Галіцейська // Збірник тез доповідей Міжнародного наукового круглого столу „Забезпечення стійкості банківської системи як необхідна умова подолання кризових явищ в економіці”. / ред. колег. Дзюблюк О.В. [відп. ред. та ін.] – Тернопіль, 23 березня 2010 р. – С. 43–46.

64. Галіцейська Ю. М. Уникнення ризиків при розміщенні залучених ресурсів / Ю. М. Галіцейська // Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів та молодих учених „Розвиток фінансово-

кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи”. / наук. ред. Смовженко Т. С. – Львів, 27–29 вересня 2006 р. – С. 24–25.

65. Галіцейська Ю. М. Формування оптимальної ресурсної бази банків як складова фінансової стійкості / Ю. М. Галіцейська // Всеукраїнська науково-практична конференція „Фінанси, грошовий обіг і кредит в підвищенні добробуту населення України”. / програмн. комітет Воробйов Ю. М. та ін. – Сімферополь; Коктебель, 16–18 травня 2008 р. – С. 83–84.

66. Галіцейська Ю. М. Чинники формування ресурсної бази банків / Ю. М. Галіцейська // Збірка наукових праць за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції „Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку”. / головн. ред. Данілов О.Д. – Київ, 16 листопада 2009 р. – С. 45–47.

67. Гальчинський А. Теорія грошей : навч. посіб. / А. Гальчинський. – К. : Основи, 1998. – 415 с.

68. Голуб А. Гроші, кредит, банки / А. Голуб, Л. Семенюк, Т. Смовженко. – Львів : Центр Європи, 1997. – 208 с.

69. Господарський кодекс України. Закон від 16.01.2003, № 436–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.

70. Гриньков Д. Удар оттоком / Д. Гриньков // Бізнес. – 2009. – № 16 (847). – С. 33–35.

71. Гузов К. О. Депозитный портфель банка: совершенствование методов и инструментов формирования / К. О. Гузов // Банковское дело. – 2006. – № 2. – С. 62–67.

72. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі : навчальний посібник / М. П. Денисенко. – К. : Алерта, 2004. – 478 с.

73. Деньги, кредит, банки : учебник / [под. ред. О. І. Лаврушина]. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 448 с.

74. Деньги, кредит, банки : учебник для вузов / [под. ред. академ. РАЕН Е. Ф. Жукова]. – 2-ое изд. перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2003. – 600 с.

75. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки / О. В. Дзюблюк. – К. : Поліграфкнига, 2000. – 512 с.

76. Дзюблюк О. В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідний період / О. В. Дзюблюк // Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 30–35.

77. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку / О. А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 138–145.
78. Довгань Ж. М. Банківській капітал: суть і значення / Ж. М. Довгань // Вісник НБУ. – 1998. – № 7. – С. 18–20.
79. Довгань Ж. М. Капіталізація банківської системи України / Ж. М. Довгань // Вісник НБУ. – 2008. – № 11. – С. 10–14.
80. Доллан Едвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Долан Эдвин Дж., Кэмпбел Конни Д., Кэмпбел Розмари Д. ; пер. с англ. В. Лукашевича и др. ; под общ. ред. В. Лукашевича. – М., 1996. – 448 с.
81. Економічна енциклопедія : у трьох томах / Б. Д. Гаврилишин (голова ред. ради) [та ін.]. – К. : Академія, 2000, 2002. – Т. 1. – 719 с.
82. Економічна енциклопедія : у трьох томах / Б. Д. Гаврилишин (голова ред. ради) [та ін.]. – К. : Академія, 2000, 2002. – Т. 3. – 951с.
83. Економічна теорія : Політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання-Прес, 2001. – 581 с.
84. Енциклопедичний словник бізнесмена: менеджмент, маркетинг, інформатика / за ред. М. І. Молдованова. – К. : Техніка, 1993. – 856 с.
85. Енциклопедія банківської справи України / редкол. В. С. Стельмах (голова) [та ін.]. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
86. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. / [А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало]. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.
87. Жидко К. Нові вимоги Базельського комітету до визначення капіталу, адекватного ризикам / К. Жидко // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 63–65.
88. Жуков А. И. Менеджмент і маркетинг в банках / А. И. Жуков. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 191 с.
89. Жупанин В. Довірче управління коштами фізичних осіб як перспективний напрямок залучення коштів населення / В. Жупанин // Банківська справа. – 2008. – № 3. – С. 65–74.
90. Зайцев О. Всю систему менять надо / О. Зайцев // Банковская практика за рубежом. – 2007. – № 6. – С. 80–85.
91. Закон України "Про Національний банк України" (з наступними змінами і доповненнями) № 679 від 20.05.99 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>.
92. Закон України "Про першочергові заходи щодо запобігання

негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" №639–VI від 31.10.2008 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=639-17>.

93. Закон України «Про банки і банківську діяльність» №2121– III від 7.12.2000 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Урядовий кур'єр. – 2001. – № 8. – С. 5–13.

94. Закон України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу» № 133-V від 14.09.2006р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=133-16>.

95. Закон України «Про Державний бюджет на 2012 рік» № 4282–VI від 22.12.2011р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>

96. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» № 283/97– ВР від 22.05.1997 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=283%2F97-%E2%F0>

97. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664–III / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14>

98. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452–VI / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

99. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23 лютого 2006 р. № 3480–IV // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2006. – № 5.– С. 3–29.

100.Заруба О. Д. Фінансовий менеджмент у банках : навчальний посібник / О. Д. Заруба. – К. : Знання, 1997. – 172 с.

101.Заруба Ю. О. Формування і використання власного капіталу комерційних банків / Ю. О. Заруба // Фінанси України. – 2009. – № 9. – С. 24–25.

102.Заутер В. Банковская система и рынки кредита / [В. Заутер, В. Усоскин, С. Шваб]. – Frankfurt am Main : Bankakademie-Verlag GmbH, 1996. – 178 с.

103. Землячов С. В. Питання залучення депозитних ресурсів вітчизняними і закордонними комерційними банками / С. В. Землячов // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – Випуск 48. – 2001. – С. 49–52. – (Серія Економіка).

104. Злупко С. М. Перехідна економіка: сучасна Україна : навч. посіб. / С. М. Злупко. – К. : Знання, 2006. – 324 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

105. Ивлев В. Balanced Scorecard – альтернативные модели / В. Ивлев, Т. Попова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://www.iteam.ru/articles.php?pid=1&tid=2&sid=27&id=478>.

106. История экономических учений : учебн. пособие / под ред. В. Антонова. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 784 с.

107. Івасів І. Б. Кількісні і якісні аспекти відкритості та транспарентності банків / І. Б. Івасів // Фінанси, облік та аудит : зб. наук. пр. Вип. 7 ; відп. ред. А. М. Мороз. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 60–70.

108. Івасів І. Б. Регулювання банківського бізнесу та дерегулювання банківської діяльності / І. Б. Івасів // Фінанси, облік і аудит : наук. зб. Вип. 1 ; відп. ред. А. М. Мороз. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 83–98.

109. Івасів І. Б. Управління вартістю банку : монографія / І. Б. Івасів. – К. : КНЕУ, 2008. – 288 с.

110. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах. Затверджена постановою Правління Національного банку України № 492 від 12.11.2003 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2004. – № 2. – С. 3–70.

111. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Затверджена постановою Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – № 6. – С. 3–35.

112. Ісмаїлов В. Б. Методи та інструменти залучення довгострокового капіталу / В. Б. Ісмаїлов // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 97–101.

113. Іщенко І. Перспективи розвитку вітчизняної системи страхування депозитів у світлі євроінтеграції / І. Іщенко // Вісник НБУ. – 2008. – № 5. – С. 52–58.

114. Квасницька Р. С. До питання капіталізації вітчизняних комерційних банків / Р. С. Квасницька, Г. Г. Старостенко // Збірник наукових праць

Національного університету державної податкової служби України. – 2009. – № 2. – С. 100–107.

115. Киселёв В. В. Управление банковским капиталом (теория и практика) / В. В. Киселёв. – М. : Экономика, 1997. – 256 с.

116. Ключко Л. А. Банківська система України в контексті викликів фінансової кризи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: – http://www.confcontact.com/2008dec/1_klusko.htm.

117. Кльоба Л. Ризик-менеджмент банківської інвестиційної діяльності / Л. Кльоба. – Вісник НБУ. – № 1. – 2010. – С. 44–47.

118. Ковалев А. П. Оценка кредитных рисков в Базельском соглашении – 2 / А. П. Ковалев // Банковская практика за рубежом. – 2006. – № 3. – С. 62–67.

119. Ковалев О. П. Ризики банківської системи України в умовах приєднання до Світової організації торгівлі і дотримання вимог угоди Базеля II / О. П. Ковалев // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6 (60). – С. 28–35.

120. Коваль С. Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків / С. Л. Коваль // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 110–115.

121. Коммерческие банки / [Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл и др.] ; пер. з англ. – 2-е изд. – М. : Космополис, 1991. – 480 с.

122. Корнеєв В. Банківський сервіс на ринках залучення і розміщення капіталу / В. Корнеєв // Банківська справа. – 2006. – № 1. – С. 82–93.

123. Косова Т. Д. Банківські операції : навч. посібник / Т. Д. Косова, О. Р. Циганов. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 372 с.

124. Косой А. М. Капитал коммерческого банка / А. М. Косой // Деньги и кредит. – 1993. – № 9. – С. 33–44.

125. Кох Т. У. Управление банком : в 5 кн. Кн. 1. / Кох Т. У. ; пер. з англ. – Уфа : Спектр, 1993. – 132 с.

126. Кравченко І. Криза та регулювання фінансової системи: уроки і перспективи / І. Кравченко, Г. Багратян // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 19–23.

127. Краева А. Малый бизнес как источник депозитных вкладов / А. Краева // Банковская практика за рубежом. – 2007. – № 8. – С. 50–53.

128. Краева А. Текущий счет как инструмент перекрестных продаж / А. Краева // Банковская практика за рубежом. – 2007. – № 8. – С. 46–49.

129. Краева А. Депозитный продакт-менеджмент / А. Краева // Банковская практика за рубежом. – 2008. – № 10. – С. 38–41.

- 130.Кротюк В. Базель II: контроль з боку органу нагляду та ринкова дисципліна / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 2–5.
- 131.Кротюк В. Базель II: нова концептуальна редакція Базельської угоди про капітал / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2007. – № 5. – С. 3–8.
- 132.Кротюк В. Еволюція підходів до оцінки капіталу в Базельських угодах / В. Кротюк, В. Міщенко // Банківська справа. – 2005. – № 4. – С. 3–9.
- 133.Лаврушин О. И. Деньги, кредит, банки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.exsolver.narod.ru/Books/Bank/Lavrushin/.
- 134.Лагутин В. Д. Выбор стратегии монетарной политики / В. Д. Лагутин, Г. А. Кричевская // Финансы Украины. – 2002. – № 3. – С. 32–37.
- 135.Лагутін В. Д. Гроші та грошовий обіг : навчальний посібник / В. Д. Лагутін – К. : Знання, КОО, 1998. – 169 с.
- 136.Лакосник Е. Береги клиента смолоду / Е. Лакосник // Банковская практика за рубежом. – 2007. – № 4. – С. 44–48.
- 137.Лакосник Е. Медицина и банки: новая точка соприкосновения / Е. Лакосник // Банковская практика за рубежом. – 2006. – № 3. – С. 38–41.
- 138.Лексис В. Кредит и банки / В. Лексис ; пер.с нем. – М. : Перспектива, 1994. – 120 с.
- 139.Лобанова А. Л. Ресурсна політика комерційних банків України / А. Л. Лобанова // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 88–95.
- 140.Мамонтов А. Лояльность клиентов как ключ к увеличению депозитного портфеля / А. Мамонтов // Банковская практика за рубежом. – 2007. – № 12. – С. 30–33.
- 141.Мамонтов А. Храните деньги в банках! / А. Мамонтов // Банковская практика за рубежом. – 2008. – № 5. – С. 48–52.
- 142.Маркс К. Капитал. Критика политической экономии : собр. соч. Т. 1, Кн. 1 : Процесс производства капитала. / К. Маркс. - М.: Политиздат, 1983. – 905 с.
- 143.Мартинюк Ж. Ресурсна база комерційних банків / Ж. Мартинюк // Фінанси України. – 1998. – № 11. – С. 112–114.
- 144.Марцин В. С. Проблеми і шляхи підвищення капіталізації банківських установ в управлінні капіталом банку / В. С. Марцин // Фінанси України. – 2007. – № 2. – С. 77–88.
- 145.Маршал А. Принципы политической экономии : в 3-х томах / А. Маршал ; [пер. с англ.] – М. : Прогресс, 1993. – 350 с.

146. Маслак Н. Г. Проблеми капіталізації банківської системи України / Н. Г. Маслак // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 11. – С. 31–39.
147. Матвієнко В. Вплив іноземного капіталу на інвестиційний клімат в Україні / В. Матвієнко, П. Матвієнко // Вісник НБУ. – 2003. – № 10. – С. 37.
148. Мельникова І. Маркетингові аспекти формування депозитної бази комерційного банку / І. Мельникова // Банківська справа. – 2006. – № 3. – С. 35–42.
149. Менеджмент и маркетинг в банках / под ред. Е. Ф. Жукова. – М. : Банки и биржи, 1997. – 192 с.
150. Мещеряков А. А. Формування та використання ресурсної бази банку / А. А. Мещеряков // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 89–93.
151. Миль Д. С. Основы политической экономии : в 3-х т. / Д. С. Миль; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1980. – 459 с.
152. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін ; пер з англ. С. Панчишина. – К. : Основи, 1998. – 963 с.
153. Мітенко С. Сутність економічного капіталу та його роль у забезпеченні фінансової стійкості банку / С. Мітенко // Вісник НБУ. – 2008. – № 1. – С. 58–64.
154. Міщенко В. І. Банківські операції : підручник. / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав`янська. – К. : Знання, 2006. – 727 с.
155. Міщенко В. Ліквідність банківської системи : економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2008. – № 11. – С. 6–10.
156. Міщенко В. Особливості визначення та управління регулятивним капіталом / В. Міщенко, С. Подік // Вісник НБУ. – 2008. – № 3. – С. 2–7.
157. Міщенко В. Проблеми збалансованості внутрішніх заощаджень та зовнішніх запозичень банків в умовах нестабільності фінансових ринків / В. Міщенко, В. Жупанин // Вісник НБУ. – 2008. – № 7. – С. 8–12.
158. Міщенко В. Роль іноземного капіталу в банківському секторі країни / В. Міщенко, Р. Набок // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 38–44.
159. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2009. – № 2. – С. 3–7.
160. Мовсесян А.Г. Интеграция банковского и промышленного капитала: современные мировые тенденции и проблемы развития в России / А.Г. Мовсесян . – М.: Финансы и статистика, 1997. – 443с

161. Могильницька М. П. Аналіз та оцінка ресурсної бази банків України / М. П. Могильницька // Регіональна економіка. – 2007. – № 4. – С. 127–133.
162. Мочерний С. В. Основи економічних знань : запитання і відповіді / С. В. Мочерний. – К. : Феміна, 1996. – 272 с.
163. Мочерний С. В. Політична економія : навч. посіб. / С. В. Мочерний, О. А. Устенко, С. В. Фомішин. – Херсон : Дніпро, 2002. – 794 с.
164. Одарюк А. Банки змогли охмурити вкладчиків / А. Одарюк // Деловая столица. – 2009. – № 16 (414). – С. 24–25.
165. Одарюк А. Вкладникам готують пастки / А. Одарюк // Деловая столица. – 2008. – № 40 (386). – С. 28–29.
166. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – изд. 4-е, испр. и доп. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1960. – 900 с.
167. Операції комерційних банків / [Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук та ін.]. – 3-тє вид. – К. : Алерта ; Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 500 с.
168. Основи економічної теорії : посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Рибалкін, М. О. Хмелевський, Т. І. Біленко, А. Г. Прохоренко та ін. – К. : Академія, 2002. – 352 с.
169. Основні показники діяльності банків на 1 липня 2010 року // Вісник НБУ. – 2010. – № 8 (174). – С. 33.
170. Павлюк С. М. Власний капітал як основа формування ресурсів комерційного банку / С. М. Павлюк // Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць. – К. : НАУ, 2004. – Вип. 7. – С. 82–89.
171. Павлюк С. М. Оцінка адекватності власного капіталу / С. М. Павлюк // Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту. – 2004. – Вип. 4. – С. 51–58.
172. Павлюк С. М. Сутність ресурсів комерційного банку / С. М. Павлюк // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 108–114.
173. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 272 с.
174. Пашанин И. Сбалансированная система показателей как основа стратегического управления [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті www.iteam.ru/publications/strategy/section_27/article_3220/.
175. Пересада А. А. Інвестиційне кредитування : навч. посібник / А. А. Пересада, Т. В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2002. – 271 с.

- 176.Петрук О. М. Банківська справа : навч. посібник / О. М. Петрук ; [за ред. д-ра екон. наук Ф. Ф. Бутинця]. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
- 177.Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Затверджена постановою Правління Національного банку України №279 від 06.07.2000 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2000. – № 9. – С. 54–73.
- 178.Постанова Правління Національного банку України про затвердження Змін до Положення про порядок рефінансування банків під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в Національному банку України № 347 від 04.09.2006 // Національний банк України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0700-06>
- 179.Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку : навчальний посібник / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 1999. – 280 с.
- 180.Проскурин А. М. Границы защитных свойств банковского капитала / А. М. Проскурин // Бизнес и банки. – 2000. – № 13. – С. 4–5.
- 181.Раєвський К. Роль субординованого капіталу у формуванні ресурсної бази банків / К. Раєвський, М. Алексеєнко // Вісник НБУ. – 2001. – № 9. – С. 18–20.
- 182.Розвиток банківської системи України, як основа реалізації стратегії економічного зростання: монографія / [О.В. Дзюблюк, Б.П. Адамик, Г.Р. Балянт та ін.]; за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2010. – 384 с.
- 183.Реверчук С. К. Банківській капітал: історія, теорія, досвід / С. К. Реверчук, У. В. Владичин, С. І. Кубів ; [за ред. док. екон. наук, проф. С. К. Реверчука]. – Львів : ВПВ ЛьвЦНТЕІ, 2004. – 276 с.
- 184.Реорганізація та реструктуризація комерційних банків : навч. посіб. / [В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Салтинський, І. М. Вядрова]. – К. : Знання, КОО, 2002. – 216 с.
- 185.Рикардо Д. Сочинения. Т. 1 : Начала политической экономии и налогообложения / Д. Рикардо. – М. : Госполитиздат, 1941.– 288 с.
- 186.Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Питер С. Роуз ; [пер. с англ. со 2-го изд.] – М. : Дело, 1995. – 768 с.
- 187.Савлук М. І. Вступ до банківської справи / М. І. Савлук, А. М. Мороз ; відповідальний редактор Савлук М. І. – К. : Лібра, 1998. – 356 с.

188. Савлук С. Динаміка та структура банківського капіталу в трансформаційній економіці України / С. Савлук // Вісник ТНЕУ. – 2008. – № 2. – С. 15–22.
189. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках / Дж. Ф. Синки ; пер. з англ. 4-го перераб. изд. – М. : Catallaху, 1994. – 957 с.
190. Система гарантування вкладів в Україні : монографія / за заг. ред. Т. С. Смовженко. – Львів : Львівський банківський інститут НБУ, 2004. – 255 с.
191. Слав'юк Р. А. Дослідження теоретичних основ і структури банківського капіталу / Р. А. Слав'юк, О. В. Гнатишак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.khibs.edu.ua/1\(6\)2009/R1/6.pdf](http://www.khibs.edu.ua/1(6)2009/R1/6.pdf)
192. Словник банківських термінів. Банківська справа : Термінологічний словник / [А. Г. Загородній, О. М. Сліпущко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко]. – К. : Аконіт, 2000. – 605 с.
193. Словник Вебстера [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.merriam-webster.com>.
194. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 684 с.
195. Снігурська Л. П. Банківські операції та послуги : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. П. Снігурська. – К. : МАУП, 2006. – 456 с.
196. Статистичний бюлетень Національного банку України (електронне видання), серпень 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>.
197. Статистичні публікації та аналітичні огляди. ССПД. Зовнішній сектор, вересень 2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/SDDS/Dates/dates.htm>.
198. Стрілець Т. М. Використання чинника еластичності банківських депозитів при формуванні ресурсної бази / Т. М. Стрілець // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1 (79). – С. 203–209.
199. Структура банковского дела / под ред. Г. Асхауера. – М. : Научная книга, 1996. – 640 с.
200. Тимошенко О. П. Особливості капіталізації банківської системи в умовах трансформаційної економіки / О. П. Тимошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11 (77). – С. 167–172.
201. Ткачук Н. М. Капітал банку як економічна категорія / Н. М. Ткачук // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11 (77). – С. 173–178.

- 202.Торяник Ж. И. Коэффициентный и интегральный анализ как методы оценивания уровня функциональной достаточности ресурсного потенциала банков / Ж. И. Торяник // Бизнес Информ. – 2008. – № 3. – С. 93–98.
- 203.Тюрго А. Р. Избранные экономические произведения / А. Р. Тюрго. – М. : Соцэкгиз, 1961. – 198 с.
- 204.Усоскин В. М. Современный коммерческий банк: управление и операции / В. М. Усоскин. – М. : Вазар-Ферро, 1994. – 320 с.
- 205.Финансы, деньги, кредит : учебник / под. ред. О. В. Соколовой. – М. : Юристь, 2000. – 784 с.
- 206.Финансы. Денежное обращение. Кредит : учебник для вузов / [Л. А. Дробозина, Л. Г. Окунева, Л. Д. Андросова и др.] ; под ред. проф. Л. А. Дробозиной. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 2000. – 479 с.
- 207.Фридман М. Рынок как средство развития общества // Публикации проекта «Свободная Среда». [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://inliberty.ru/library/classic/343/>.
- 208.Хейне П. Экономический образ мышления / П. Хейне, П. Дж. Боуттке, Л. Дэвид ; [пер. с англ. и ред. Т. А. Гура]. – 10-е изд. – М. : СПб : К. : Вильямс, 2005. – 530 с.
- 209.Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал / Дж. Р. Хикс ; [ред., вступ. статья Р. М. Энтов] ; [перевод с англ.] – М. : Прогресс-Универс, 1993. – 488 с.
- 210.Центральний банк та грошово-кредитна політика : підруч. / [А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук, М. Д. Алексеєнко]. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
- 211.Цивільний кодекс України. Закон від 10.01.2003 р. №435 –IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.
- 212.Шаповалов А. Національний банк України діяв і діятиме адекватно загальноєкономічній ситуації / А. Шаповалов // Вісник НБУ. – 2009. – № 3. – С. 3–7.
- 213.Шаповалов А. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі України / А. Шаповалов // Вісник НБУ. – 2008. – № 4. – С. 2–6.
- 214.Шварц А. Сущность и функции кредита и банков при социализме / А. Шварц. – М. : МФИ, 1956. – 11 с.
- 215.Шелудько В. М. Фінансовий ринок : нач. посіб / В. М. Шелудько. – К. : Знання-Прес, 2002. – 535 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).

- 216.Шелудько Н. М. Зовнішні запозичення банків України: тенденції, проблеми, перспективи / Н. М. Шелудько // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 1. – С. 130–136.
- 217.Шкарпова О. Система безпеки / О. Шкарпова // Галицькі контракти. – 2008. – № 38. – С. 30–34.
- 218.Шумпетер И. Теория экономического развития / И. Шумпетер ; [пер. с нем.]. – М., 1982. – 455 с.
- 219.Энциклопедия банковского дела и финансов : энциклопедия / Вульфел Чарльз Дж. – Самара : Корпорация "Федоров", 2000. – 1585 с.
- 220.Basel Committee on Banking Supervision. Consultative document. Operational Risk (January 2003). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs164.pdf>.
- 221.Basel Committee: International convergence of capital measurement and capital standards (June 1998). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs118.htm>.
- 222.Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework (June 2004). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>.
- 223.Collin P. H. Dictionary of Banking and Finance / P. H. Collin ; Second Edition. – Teddington : Peter Collin Publishing, 2000. – 380 p.
- 224.Munn Glenn G. Encyclopedia of banking and finance / Munn Glenn G. – New York. The bankers publishing company, 1937. – 864 p.

З М І С Т

ВСТУП.....	3
ТЕМА 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ РЕСУРСНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.....	6
1.1. Фінансове посередництво, як основа діяльності комерційних банків.....	6
1.2. Поняття ресурсної політики, її основні цілі.....	13
1.3. Механізм практичної реалізації ресурсної політики: її завдання та елементи.....	17
1.4. Фактори впливу на формування ресурсної політики комерційних банків.....	20
1.5. Нормативно-правова база регулювання діяльності банків щодо формування ресурсів	21
Практикум	25
ТЕМА 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРУКТУРУВАННЯ ТА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ.....	29
2.1. Економічно-правова сутність банківських ресурсів.	29
2.2. Власний капітал банку: структура, джерела формування, функції, механізм поповнення.	32
2.3. Субординований борг комерційного банку як елемент власного капіталу.....	39
2.4. Адекватність власного капіталу: проблеми та шляхи вирішення.....	44
2.5. Оцінка вартості власного капіталу банку. Вимоги до власного капіталу банків у відповідності із міжнародними стандартами.....	50
Практикум	56
ТЕМА 3. ЗАЛУЧЕНІ ТА ПОЗИЧЕНІ РЕСУРСИ: ПРИРОДА ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ.....	64
3.1. Загальна характеристика залучених банківських ких ресурсів.....	64
3.2. Порядок формування залучених ресурсів банку	67
3.3. Позичкові засади формування банківських ресурсів.....	74
3.4. Порядок формування позичених коштів банку шляхом емісії боргових зобов'язань.....	78
3.5. Антикризові заходи банківської діяльності	81
3.6. Гарантування вкладів фізичних осіб проблеми та перспективи діяльності в Україні.....	82
Практикум	90
ТЕМА 4. ПЛАНУВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.....	100

4.1	Теоретичні засади банківського планування.....	100
4.2	Управління ресурсами комерційних банків на макроекономічному рівні.....	103
4.2.1.	Політика облікової ставки.....	104
4.2.2.	Політика обов'язкових резервів.....	106
4.2.3.	Політика відкритого ринку.....	107
4.3	Система планування ресурсів на мікроекономічному рівні.....	109
	Практикум	114

ТЕМА 5. ОСНОВНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ..... 119

5.1	Основні нормативні показники діяльності комерційного банку, їх роль та значення для регулювання ресурсів банків та їх розміщення.....	119
5.1.1.	Показники ліквідності, їх характеристика.....	121
5.1.2.	Максимальний розмір ризику на одного позичальника та його вплив на діяльність банку.....	125
5.1.3.	Інші обов'язкові економічні нормативи діяльності комерційного банку.....	127
5.2	Контроль НБУ за дотриманням показників діяльності комерційних банків. Санкції.....	129
5.3	Основні напрямки вдосконалення роботи комерційних банків по формуванню і використанню ресурсів.....	131
	Практикум	136

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ 145

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ..... 153

ГЛОСАРІЙ..... 156

ЛІТЕРАТУРА..... 165

Навчальне видання

Галіцейська Юлія Миколаївна

«РЕСУРСНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ»

(Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів)

Підписано до друку 30.12.2014 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 3-229
Умов.-друк. арк. 7,9. Обл.-вид. арк. 8,1.
Тираж 30 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
Свідоцтво платника податку: Серія Е № 897220
м. Тернопіль, вул. Просвіти, 6.
тел. 8 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net